

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** Т. Гранчак (заст. голов. ред.), д-р наук із соц. комунікацій, ст. наук. співроб., заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 10 2016

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент затвердив Стратегічний оборонний бюлетень України.....3

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.

Фактор «Савченко» в українській політиці: думки експертів4

Вербицька Н.

Політичні наслідки офшорного скандалу: український аспект.....21

Партійна позиція

Потіха А.

Аграрна партія України в сучасних умовах.....34

Економічний ракурс

Кулицький С.

Контрабандна діяльність в Україні: стан і проблеми її подолання.....41

(Початок. Закінчення в наступному випуску)

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	55
Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань.....	57
Аспекти миру та безпеки в діяльності НАН України.....	59

Наука України сьогодні

Міжнародне співробітництво.....	60
Аерокосмічна і авіаційна галузі.....	61
Питання екології та уникнення техногенних катастроф.....	62
Здобутки української археології.....	65
Охорона здоров'я.....	66
Освіта та кадрове забезпечення в Україні.....	68
Наука і влада.....	68

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Якименко Ю.

Соціальні медіа як інструмент дослідження проблем регіонального розвитку.....	71
--	----

Коротко про головне

Президент затвердив Стратегічний оборонний бюлетень України

Президент П. Порошенко підписав Указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України».

Глава держави постановив увести в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 р. «Про Стратегічний оборонний бюлетень України», яким схвалив відповідний документ.

Стратегічний оборонний бюлетень України є документом оборонного планування, що розроблений за результатами оборонного огляду з метою визначення основних напрямів реалізації воєнної політики України та розвитку сил оборони до кінця 2020 р.

Бюлетень спрямований на забезпечення практичної реалізації положень Воєнної доктрини України та Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, визначає стратегічні й оперативні цілі оборонної реформи та очікувані результати їх досягнення з урахуванням актуальних воєнно-політичних загроз та викликів. Визначає шляхи досягнення цілей оборонної реформи, зокрема щодо збільшення спроможностей сил оборони, активну участь у реалізації Спільної безпекової і оборонної політики Європейського Союзу та активне співробітництво з НАТО з досягненням критеріїв, необхідних для набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору.

Стратегічний оборонний бюлетень слугуватиме дорожньою картою оборонної реформи з визначенням шляхів її впровадження на засадах і принципах, якими керуються держави – члени НАТО.

На основі Стратегічного бюлетеня розробляються та реалізуються Державна програма розвитку ЗСУ, державні програми розвитку інших складових сил оборони, державні цільові оборонні програми, спрямовані на створення нових та модернізацію існуючих систем, комплексів і зразків озброєння та військової техніки, будівництво важливих військових об'єктів, розв'язання інших проблем у сфері оборони.

Комітетом реформ Міністерства оборони України та Збройних сил до підготовки Стратегічного бюлетеня України були залучені центральні органи виконавчої влади, наукові установи, громадські організації, вітчизняні та іноземні експерти з питань оборони, у тому числі експерти Спільної робочої групи Україна – НАТО з питань воєнної реформи високого рівня та представники Офісу зв'язку НАТО в Україні.

Відповідно до Указу, Кабінету Міністрів України необхідно забезпечити розроблення та внесення в установленому порядку законопроектів та програмних документів, спрямованих на реалізацію положень Стратегічного оборонного бюлетеня України.

Контроль за виконанням Указу покладено на секретаря Ради

національної безпеки і оборони України.

Указ набирає чинності з дня його опублікування (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua/>). – 2016. – 6.06).

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Фактор «Савченко» в українській політиці: думки експертів

Повернення української льотчиці Н. Савченко з російського полону стало найрезонанснішою подією травня. За час ув'язнення в Росії Н. Савченко стала не просто народною героїнею в протистоянні з Кремлем, але й набула неабиякої політичної популярності та стала суттєвим «непублічним» фактором у дипломатичній війні України з Росією за повернення тимчасово окупованих територій Донбасу.

Звільнення Н. Савченко викликало потужну хвилю коментарів, припущень, прогнозів з боку українських і зарубіжних експертів, політиків та навіть простих громадян. Водночас історія її повернення викликала чимало запитань, на кшталт, чому В. Путін помилував українку саме зараз, що виторгували у Кремлі в обмін на свободу льотчиці, яким чином вплине повернення Н. Савченко на український політикум та на її власні політичні перспективи. Спектр версій у відповідях експертів та політиків на ці питання дуже широкий і різноманітний – від визнання вирішальної ролі у звільненні Президента України П. Порошенка, до підозр щодо його змови з В. Путіним через таємні домовленості щодо Донбасу.

Як припускає директор Центру східноєвропейських перспектив М. Воробйов, «діапазон для торгу був дуже широким: починаючи від часткового зняття санкцій з РФ і закінчуючи виконанням Україною своєї частини Мінських домовленостей. Починаючи від припинення бомбардувань опозиційних сил у Сирії і закінчуючи припиненням потоків біженців у країни ЄС. Починаючи від згортання війни на Донбасі та “мирової” Кремля з Заходом і закінчуючи гарантіями, що Україна не стане членом НАТО/ЄС найближчі п'ять-десять років» (<http://wz.lviv.ua/ukraine/172564-na-shcho-nadiyavsia-putin>).

Президент Росії В. Путін заявив, що помилування української льотчиці стало можливим через намір звільнити російських ГРУшників Є. Єрофєєва та О. Александрова. «Перше завдання, яке у зв'язку з цим перед нами стояло, – повернути в Росію двох російських громадян, засуджених українським судом і які знаходились на той момент часу в місцях позбавлення волі в Україні», –

заявив він, перебуваючи з візитом у Греції (<http://sockraina.com/golovne/putin-rozpoviv-chomu-zvilniv-savchenko/>).

В. Путін розповів, що питання обміну Н. Савченко на російських ГРУшників неодноразово обговорювалося з Президентом України П. Порошенком. При цьому він підкреслив, що це питання не пов'язане з Мінськими угодами. Також, за словами В. Путіна, основою для такого рішення став той факт, що близькі родичі загиблих журналістів написали лист із проханням про помилування Н. Савченко.

Звертаючись до них під час зустрічі в Кремлі, президент РФ нагадав, що 23 березня вони зустрічалися з В. Медведчуком і за результатами цієї зустрічі звернулися до нього з проханням про помилування Н. Савченко. «Хочу вам подякувати за цю позицію і висловити надію, що подібні рішення, продиктовані, насамперед, міркуваннями гуманізму, приведуть до зменшення протистояння у відомій зоні конфлікту і допоможуть уникнути подібних жахливих і непотрібних нікому втрат», – аргументував своє рішення В. Путін.

Примітно, що лідер «Українського вибору» В. Медведчук був присутній на зустрічі В. Путіна з родичами журналістів, загиблих на Сході України, про що свідчить повідомлення на сайті Кремля (<http://kremlin.ru/events/president/news/51995>). Цей факт викликав неоднозначне тлумачення в Україні. Зокрема, директор українського Інституту трансформації суспільства О. Соскін у цьому контексті згадав випадок із сестрою Надії Вірою, яка була оголошена в Росії в розшук у зв'язку з кримінальною справою, її повинні були заарештувати. Була навіть спроба з боку російської влади затримати її на кордоні. І тоді вона начебто звернулася за допомогою до В. Медведчука, заявивши пізніше в програмі С. Шустера, що це єдиний реальний політик, який їй допоміг виїхати на Батьківщину. Потім справу проти неї було закрито. Це, на думку О. Соскіна, може говорити про те, що весь процес звільнення Н. Савченко – це проект В. Медведчука. «Він єдиний український політик, який має прямий доступ до Путіна. Значить, тепер Савченко зобов'язана Медведчуку?» – запитує експерт. На його думку, без В. Медведчука звільнення і помилування Н. Савченко статися не могло, а він «нічого не робить просто так».

За версією О. Соскіна, звільнення Н. Савченко пов'язано з моментом виборів в окремих районах Луганської та Донецької областей, які вона начебто повинна публічно підтримати, аби «відіграти Путіну борг». «Це, одночасно, удар по Тимошенко і вирішення задач Москви з просування Мінська. Тому Савченко – “троянський кінь” для “Батьківщини” і Тимошенко і для української влади в цілому», – стверджує експерт (<http://ukraina.ru/exclusive/20160525/1016455354.html>).

Політолог К. Молчанов, аналізуючи інформацію про те, що звільнити Н. Савченко допоміг В. Медведчук, відзначив, що «з боку Медведчука вже планомірно вибудовується гуманна політика щодо обміну полоненими. Об'єктивно, в нього дуже негативний образ в Україні та публічною політикою він навряд чи коли-небудь займатиметься, але буде сірим

кардиналом. У цьому ключі йому потрібно показати себе з позитивного боку. Це свого роду гуманізація його іміджу».

Президент України П. Порошенко на прес-конференції 3 червня підтвердив, що В. Медведчук брав участь у визволенні Н. Савченко. «Двічі він координував окремі дії з російською стороною. Але рішення приймалося під час моєї телефонної розмови з Путіним», – розповів Президент, підкресливши, що В. Медведчук вирішував лише «технічні питання» (<http://www.dsnews.ua/politics/poroshenko-rasstavil-tochki-nad-i-v-voprose-o-rol-i-znachenii-03062016174500>).

За інформацією джерел, близьких до Адміністрації Президента України, домовленість про обмін Н. Савченко на російських ГРУшників була досягнута під час нічних телефонних переговорів у «нормандському форматі», у яких брали участь П. Порошенко, президенти Росії і Франції, а також канцлер Німеччини (<http://korupciya.com/chim-zaplattiv-poroshenko-za-svobodu-savchenko-stali-vidomi-tayemni-domovlenosti-z-putinim/>).

Основний посыл нібито полягав у тому, що П. Порошенко погодився на внесення в парламент закону про вибори на Донбасі – найважливішої частини Мінських домовленостей. Цю версію підтвердив політолог Р. Бортник. «Обмін Савченко означає одне – вибори на Донбасі будуть – це головний стратегічний результат переговорів Порошенка в “нормандському форматі”».

Погоджується з цим і керівник центру «Український барометр» В. Небоженко, за словами якого, за свободу Н. Савченко і за її звільнення саме в день другої річниці президентства П. Порошенка, той розплатився виборами на Донбасі.

«Не потрібно думати, що зовсім випадково президент Росії Володимир Путін зробив особливий подарунок Петру Порошенку до його другої річниці на посаді президента і звільнив Савченко саме в цей день. Тепер всі проблеми і невдачі він зможе прикрити звільненням Надії. За її рахунок Порошенко спробує підняти і свій рейтинг.

Але потрібно розуміти, що нічого не відбувається просто так. Порошенко взяв на себе зобов'язання виконати Мінські угоди, у тому числі провести вибори на Донбасі. На цьому наполягає Путін, і тепер від цього не зможе відмовитися Порошенко», – говорить В. Небоженко.

Натомість політолог О. Соскін не виключає, що В. Путін повернув Н. Савченко, щоб врятувати П. Порошенка від імпічменту, і тепер, на його думку, Кремль диктуватиме українському президенту свої вимоги (<http://soskin.info/news/5564.html>).

«Звільнення Савченко – свідчення того, що Порошенко пов'язаний з російським режимом. Кремль зрозумів, що він втрачає рейтинг, і тому віддали Надію. Корупція навколо президента на вищому рівні. А Путіну треба за будь-яку ціну зберегти його на посту президента. Якщо його усунуть, то вибори на Донбасі не пройдуть. Росії ж потрібно інфільтрувати цю ракову пухлину в Україну. Савченко зараз буде дякувати Порошенку і

Медведчуку. Таким чином згасять скандал. Ця спецоперація була продумана із самого початку», – каже експерт.

Водночас політолог В. Фесенко не зовсім згоден з колегами. Він вважає рішення В. Путіна щодо помилювання Н. Савченко політичним жестом напередодні саміту G7 в Японії. «Цей обмін говорить тільки про одне – Володимир Путін зробив широкий політичний жест напередодні саміту “Великої сімки” в Японії і напередодні саміту європейських лідерів у червні. Так він намагається серед усього іншого домогтися пом’якшення санкцій щодо Росії, показавши всьому світу, що виконав вимогу Заходу і звільнив Савченко», – говорить політолог.

Політолог Є. Магда також констатує, що санкції створюють реальні проблеми для російської економіки, хоч як би інтенсивно російська влада, чиновники та експерти цього не заперечували. Тому прагнення до їх послаблення і є ключем до відповіді на питання, чому Путін пішов на звільнення Савченко саме зараз. Путін зацікавлений хоча б у мінімальному зрушенні на його користь, тому, скоріш за все, у справі Савченко він продемонстрував «добру волю» для того, щоб продовжити свою гру із Заходом, вважає Є. Магда (<http://tsn.ua/blogi/themes/politics/zvidki-u-putina-vzyalasya-dobra-volya-661570.html>).

В аналогічному руслі висловлюється авторитетне англomовне видання The Economist, зазначаючи, що обмін Н. Савченко на російських спецназівців не випадково відбувся саме зараз – найближчим часом Європейський Союз повинен розглянути питання щодо продовження чинності санкцій проти РФ, а саме ув’язнення українки було демонстративним прикладом того, як Кремль ігнорує Мінські домовленості (http://dt.ua/WORLD/putin-vidpustiv-savchenko-schob-vona-stala-problemoyu-poroshenka-the-economist-209533_.html).

Російський політолог С. Белковський у свою чергу вважає, що В. Путін звільнив Н. Савченко під тиском російських еліт, для яких питання запровадження санкцій є найбільш болючим. На його думку, В. Путін боїться втратити прихильність свого найближчого оточення.

«Путін готується до саміту Євросоюзу, який відбудеться наприкінці червня й на якому буде обговорюватися можливість продовження або зняття санкцій з Росії. Для російської еліти європейські санкції – це найболючіше питання. Але програма червневого саміту розробляється на саміті Великої сімки, тому Савченко необхідно було звільнити до початку зустрічі на острові Ісе-Сіма. Варто відзначити, що 26 травня [день звільнення Савченко та перший день саміту] Москву вперше похвалили за виконання умов Мінської угоди, що з дипломатичної мови можна перекласти так: “Це вам за звільнення Савченко”», – повідомив С. Белковський під час інтерв’ю для видання The American Interest (<http://znaj.ua/news/politics/46990/putin-zvilniv-savchenko-pid-tiskom-rosijskih-elit.html>).

На рішення президента Росії В. Путіна обміняти Н. Савченко на російських ГРУшників Єрофєєва і Александрова вплинув тиск Заходу, який потрібно обов’язково продовжувати, вважає російський правозахисник

Л. Пономарьов. «Складно сказати, що саме вплинуло на логіку дій Путіна, але, однозначно, у цьому відчувався і тиск Заходу. Якими саме це були дії Заходу стосовно Путіна – чи були це вмовляння, чи реальний тиск, чи, може, вплив того й іншого, – складно сказати, але треба продовжувати це робити, раз є результат цих дій», – запевняє правозахисник (<http://apostrophe.com.ua/ua/article/politics/2016-05-25/putin-podal-ukraine-horoshiy-znak/5211>).

Тим часом сигнали з Заходу щодо санкційних поступок Росії поки що малообнадійливі для Кремля. З Європарламенту звучать заяви про те, що звільнення Росією українських заручників недостатньо для перегляду санкцій. Це, мовляв, лише частина Мінських домовленостей, головні пункти яких у Кремлі і досі виконувати не поспішають.

«Хочу чітко заявити, що наша позиція щодо Росії, включаючи економічні санкції, залишатиметься незмінною, поки Мінські домовленості не будуть повністю реалізовані. На жаль, у їх реалізації набагато менше прогресу, ніж ми сподівалися рік тому. Упевнений, що ЄС продовжить санкції, і нам не знадобиться особлива дискусія з цього приводу», – заявив голова Європейської ради Д. Туск на прес-конференції напередодні саміту «Великої сімки».

Нагадали Путіну про зобов'язання в рамках «Мінська» й у Держдепі США. «Звільнення Надії Савченко є важливою частиною виконання зобов'язань Росії щодо Мінських угод, і тепер повинні послужити стимулом для їх повної реалізації», – ідеться в заяві держсекретаря Дж. Керрі.

У непохитності позицій Заходу щодо продовження санкцій проти Росії запевняють і українські дипломати. Україна не обіцяла Росії нічого, крім двох ГРУшників, а звільнення Н. Савченко не стане приводом для ЄС зняти санкції з Росії, повідомив посол з особливих доручень МЗС України Д. Кулеба на своїй сторінці у Facebook. «Нічого крім Єрофєєва і Александрова ми Росії в обмін на Савченко не обіцяли», – написав Д. Кулеба. Крім того, за його словами, в ЄС звільнення Савченко не сприймають як привід пом'якшувати санкції проти РФ.

Утім, на думку редактора «Європейської правди» С. Сидоренка, завдяки звільненню Савченко РФ звела до нуля шанси, що санкції продовжать на рік. Найімовірніший варіант – чергова санкційна піврічка. За цей час Росія сподівається докласти максимум зусиль для пом'якшення санкцій у грудні.

Повернення Н. Савченко в Україну – це крок, який Росія могла і навіть повинна була продемонструвати з урахуванням можливих негативних наслідків, констатує політичний аналітик О. Яхно (<http://kordon.com.ua/news-ukraine/20536-politichniy-analtik-nazvala-tri-prichini-chomu-putn-povernuv-savchenko-dodomu.html>).

«По-перше, це було очікуваним рішенням в тому сенсі, що подальше перебування Надії Савченко в Росії не давало ніяких плюсів самій Росії, тільки мінуси і можливі наслідки», – зазначає О. Яхно. За її словами, погіршення здоров'я української льотчиці могло мати непоправні негативні

наслідки іміджевого характеру, у тому числі, «список Савченко», який потім ніяким чином неможливо було б змінити.

«По-друге, Надія Савченко перестала бути фактором шантажу, який впливає на вирішення якихось питань. Немоżliво, наприклад, звільнення Надії Савченко зробити предметом торгу з питань виборів або питань трактування Мінських угод», – підкреслює О. Яхно. У цьому сенсі подальше перебування льотчиці в РФ, розповідає політичний аналітик, у перспективі не давало ніяких плюсів самій Росії.

По-третє, звільнення Н. Савченко відбулося напередодні чергового перегляду санкцій щодо Росії і вочевидь мало б слугувати одним з аргументів на користь їх скасування.

На думку директора українського Інституту євроатлантичного співробітництва О. Сушка, повернення Н. Савченко реалізувалося за одним з давно обговорюваних сценаріїв, у якому багато чого залежало від волі президента В. Путіна, який оцінював для себе можливі вигоди від цієї угоди. У тому, що це сталося, значна заслуга західних лідерів, які взяли участь у переговорному процесі, підкреслює експерт. В Україні ж весь час були сумніви щодо реалізації такого сценарію, адже відомо, наскільки Путін прагне підтримувати імідж непохитного і несхильного до компромісів лідера. Однак перебування Н. Савченко в російській в'язниці стало проблемою для В. Путіна, у той час як її повернення до Києва може стати проблемою для П. Порошенка.

Не виключено, що після звільнення Надія виявиться найбільш незручним опонентом для самого Президента П. Порошенка. Вже зараз деякі заяви Н. Савченко є надто провокативними та можуть мати негативні наслідки для рейтингів чинної української влади. Так, відомою є її позиція щодо дій української влади в Криму – мовляв, за півострів потрібно було боротися зі зброєю в руках, а нинішня українська влада так цього й не зробила. Крім того, за її словами, під час революційних подій у 2013–2014 рр. «українців декілька разів надурили».

Як зауважує The Economist, «повернення Н. Савченко принесе українському Президенту П. Порошенку перемогу в піарі, що йому гостро необхідна, але ефект від неї буде короткостроковим. Повернувшись героєм, Н. Савченко отримала шанс змінити український політичний ландшафт. У неї є моральний авторитет, якого немає в жодного українського політика. Її статус народного депутата послужить платформою для висловлення своїх поглядів. Вона, вірогідно, займе ворожу позицію до будь-яких компромісів із Російською Федерацією, враховуючи Мінські домовленості. Вона також може відштовхнутися від провалу Порошенка у виконанні обіцянок, зроблених під час революції, таких як побороти корупцію», – ідеться в статті (http://dt.ua/WORLD/putin-vidpustiv-savchenko-schob-vona-stala-problemoyu-poroshenka-the-economist-209533_.html).

«Якщо у російській тюрмі Савченко була проблемою для Путіна, то після повернення до Києва вона може становити загрозу для української влади. Не виключено, що такі висновки зробили російські аналітики.

Імовірно, тому для повернення Савченко обрали саме дату другої річниці обрання Порошенка президентом», – припускає політолог Є. Магда.

На думку українського політтехнолога Т. Березовця, Н. Савченко може створити низку проблем лідеру фракції «Батьківщини» Ю. Тимошенко. «Повернення Савченко створює багато серйозних проблем і викликів країні, про які поки сором'язливо мовчать влада та опозиція. Найперша проблема чекає лідера фракції, куди Надія Савченко тріумфально заходить обраним народним депутатом. І мені здається, тут місце в човні буде лише для однієї людини», – вважає Т. Березовець.

«Батьківщина» – це партія лідерського типу, нагадує політолог В. Войтків. Її лідерка Ю. Тимошенко не збирається нікому поступатися місцем, тим паче, вирощувати собі якогось конкурента, стверджує він. Тому, як припускає експерт, не виключено, що Ю. Тимошенко зацікавлена в тому, щоб Н. Савченко загубилася вже найближчим часом.

«Якщо Савченко не піддаватиметься маніпуляціям, то така людина не потрібна Тимошенко. Там є жорстка позиція, а Тимошенко дуже ревно ставиться до будь-яких спроб вивести її з гри», – пояснює він.

«В Україні Савченко має статус героїні. Багатьом це не сподобається: для Юлії Тимошенко Надія Савченко буде прямим конкурентом у Верховній Раді. Порошенко теж не зрадіє, оскільки Савченко вже позначила свої амбіції, а вибори вже на носі. У зв'язку з цим я думаю, що Надії Савченко потрібно було б виділити охорону», – вважає гендиректор російського Центру політичної інформації О. Мухін (<http://wz.lviv.ua/ukraine/172564-na-shcho-nadiyavsia-putin>).

На думку більшості експертів, звільнення Н. Савченко принесло додаткові політичні бонуси П. Порошенку, який виконав свою обіцянку щодо повернення українки. Примітним стало також повернення Н. Савченко у другу річницю президентства П. Порошенка.

«Прибуття літака з Н. Савченко на борту на другу річницю перебування П. Порошенка можна вважати своєрідним підсумком, який продемонстрував, що глава держави здатний вирішувати важливі для суспільства завдання», – вважає відомий журналіст В. Портников (<http://glavnoe.ua/news/n272365>).

«Звільнення Савченко продемонструвало, що український президент залишається для російського партнером по переговорах – якщо те, що відбувається, можна назвати переговорами. І ця роль за минулі два роки тільки посилилася. На початку свого президентства Порошенко був лідером, який ділив відповідальність з іншими політиками. За цей час він зосередив у своїх руках контроль над урядом, парламентом, силовими структурами, політизував Генеральну прокуратуру, наполоїши на призначенні її керівником одного зі своїх соратників.

Фактично Україна, залишаючись парламентсько-президентською республікою формально, перетворилася на державу президентської відповідальності. Для Порошенка це дуже серйозний виклик – тому що громадські претензії, критика опозиції, соціальні очікування зосередилися саме на його фігурі.

Звільнення Савченко – це один з небагатьох ефектних кроків, які може продемонструвати глава держави для того, щоб підкреслити власні можливості», – підкреслив В. Портников.

«З точки зору інформаційної політики АП, це дуже сильний крок – саме сьогодні привезти Надію Савченко в Україну, оскільки це явно вписується в системні досягнення Президента. – погоджується політичний експерт П. Кругляковський. – Але є підозри, що це була одна з домовленостей, в тому числі і з російською стороною – привезти Савченко в Київ саме сьогодні» (http://newsradio.com.ua/rus/2016_05_25/Poroshenko-vs-Timoshenko-nachalas-igra-vokrug-Savchenko-politolog-6974/).

«Той факт, що обмін відбувся саме у другу річницю обрання П. Порошенка Президентом України, залишає зазор (або навіть відкриті ворота) для того, щоб підозрювати його в наявності певного взаєморозуміння з російським колегою», – припускає російський політолог А. Окара (<http://nv.ua/ukr/opinion/okara/shcho-stanetsja-pislja-povernennja-savchenko-132042.html>).

Звільнення Н. Савченко це дуже добра новина для України і великий успіх Президента П. Порошенка, – оцінює аналітик Польського інституту міжнародних справ П. Косцінський.

«Можна сказати, що Савченко стала національним героєм України, символом особи, яка була безпідставно переслідувана і піддана репресіям з боку Росії. Для Порошенка – це великий успіх, адже якоюсь мірою, це його клопотання довели до звільнення Савченко і я думаю, що Порошенко намагатиметься використати цей успіх», – зазначає П. Косцінський (<http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/254417#sthash.3bIW7PDP.dpuf>).

«Обмін української льотчиці на двох російських солдатів – це доказ на користь присутності російських військ на Донбасі», – сказав Польському радіо майбутній Посол Польщі в Україні Ян Пекло, який донедавна очолював Фундацію польсько-української співпраці PAUCI. Він зауважив, що таким чином Росія опосередковано визнала факт своєї участі у конфлікті на Донбасі.

На погляд майбутнього посла Польщі в Україні факт повернення Н. Савченко в Україну буде корисним для Президента України П. Порошенка. Звільнення української льотчиці може також позитивно вплинути на імідж на Заході В. Путіна, каже Ян Пекло.

«Це символічний жест, не треба від нього очікувати подальшого потепління відносин між Росією і Заходом, – переконує директор Польського інституту міжнародних справ С. Дембський. – Це своєрідна політична символіка: це жест росіян, який можна сприймати, як символ готовності до пошуків якогось політичного компромісу у вирішенні конфлікту з Україною. Ми можемо це оцінити, як позитивний розвиток ситуації».

Утім, прогнозує С. Дембський, не варто сподіватися, що після цього жесту відносини В. Путіна з політиками з Євросоюзу рішуче поліпшаться. «Не буде business as usual навіть, якщо будуть скасовані санкції. Все-таки, щось у європейській політиці сталося і це не є малозначуща ситуація. Вона

матиме неминучі наслідки. Принаймні так довго, як довго при владі в Росії утримаються політичні еліти, котрі є відповідальними за порушення міжнародного права і агресію Росії в Україні».

За словами російського політолога Д. Орешкіна, Президент П. Порошенко «виграв інформаційну битву навколо Савченко, виступивши таким собі “Бетменом” (рятівником), який визволив живий, незламний символ української волі» (<http://nv.ua/ukr/opinion/oreshkin/betmen-poroshenko-i-slabak-putin-132189.html>).

Натомість російський президент, як вважає Д. Орешкін, цю історію, радше, програв, ніж виграв. «Путін ризикує втратити обличчя і опинитися слабаком в очах своїх прихильників, які вважають, що Савченко – злочинниця, яка вбила або сприяла вбивству двох російських журналістів. Замість того, щоб покарати її, Путін відпускає льотчицю на волю. Ба більше, обмін Савченко на двох ГРУшників має досить поганий вигляд. Російські військовослужбовці виступили набагато слабкіше, ніж українська льотчиця. Якби вони загинули в бою, з них зробили б героїв або просто проігнорували цей факт (адже російських військовослужбовців в Донбасі немає). Але Александров і Єрофєєв зізналися, що є військовослужбовцями РФ і загалом розповіли дуже багато. Героїв з них зробити не вдається, тому намагатимуться скоріше забути. З точки зору героїчного епосу, це нерівноцінний обмін».

Більшість українських політологів вважають, що повернення Н. Савченко в Україну стане важливим фактором, який визначатиме політичні та суспільні координати найближчого часу.

«Савченко може стати центром групування опозиційно налаштованих до влади політиків, громадських діячів, парламентаріїв. У будь-якому випадку слід враховувати, щодо Савченко існують значно завищені суспільні очікування, а це означає, що є великий суспільний попит як на постать рівня Савченко, так і на її активні дії в політиці», – зазначив директор Агентства моделювання ситуацій В. Бала

Загалом коментарі та прогнози експертів щодо політичного майбутнього Н. Савченко можна умовно згрупувати в три напрями: тих, хто очікує значного впливу Савченко на політичне життя країни за принципом «Надя прийде – порядок наведе»; тих, хто вважає, що Савченко приречена на роль «весільного генерала» певних політичних сил та тих, які не очікують значних змін в українській політиці, пов'язаних з діяльністю Н. Савченко.

Аналізуючи звільнення та подальші політичні перспективи Н. Савченко, політолог А. Горбенко бачить для неї два варіанти майбутнього – кар'єра військового або політика. Але, за словами експерта, у неї, по-перше, не дуже високе звання, щоб претендувати на високу військову посаду, а по-друге, дуже підірване здоров'я для кар'єри військового. Тому, враховуючи, що Н. Савченко має власні погляди та готова представляти людей, а також з огляду на існуючий нині запит суспільства щодо її присутності у політиці, Н. Савченко не має іншого вибору, крім як піти до великої політики. При

цьому, проте, не варто виключати питання, чи буде вона самостійним політиком, наголошує А. Горбенко.

Н. Савченко володіє дуже потужною харизмою і чистою політичною біографією без обтяжуючих фактів, що призведе до політичної конкуренції за неї, вважає директор інформаційно-політичного центру «Перспектива» П. Рудяков.

«На даний момент замало вихідних даних, щоб прорахувати перспективи Надії Савченко в українській політиці. Є людина з дуже потужною і оригінальною харизмою. Є біографія з фактом полону і звільнення з нього, а це на старті дає переваги і над новачками в політиці, подібними Надії, і над корифеями, що займаються політикою вже багато років. У Савченко чиста політична біографія, без обтяжуючих фактів. Це – додатковий стимул до того, щоб симпатії виборців і представників політичних сил до неї росли», – зазначив політичний експерт (<http://glavred.info/politika/ekspert-obyasnil-pochemu-za-savchenko-razvernetsya-politicheskaya-konkurenciya-370315.html>).

«Цей набір – чисто теоретичні речі, які можуть спрацювати, а можуть і не спрацювати. Яка з цих характеристик спрацює, яка – ні, яким чином вони з'єднаються, на мій погляд, говорити передчасно», – зауважив політолог.

За його словами, якихось принципових масштабних змін від появи Савченко в українській політиці не варто очікувати, адже Надія – це тільки одна людина. «Є система, яка працює і перемелює всіх без винятку осіб і персонажів. Система завжди працює по-своєму, так всюди, а не тільки у нас».

«Якщо Савченко, як і анонсувала, візьметься за серйозну роботу у Верховній Раді, у комітеті або комісії, то це буде триклята робота, яка потребує колосальних фізичних і психологічних зусиль, особливо якщо до цієї роботи ставитися відповідально, а не як до чогось, що пізніше спрацює для певних політичних розкладів», – говорить директор інформаційно-політичного центру «Перспектива».

«Зараз – дуже динамічний момент, коли всі політичні сили з досвідом втрачають позиції. Приходять нові – і вони теж втрачають позиції (такими були “Народний фронт”, БПП). Тому до осені можна очікувати поновлення політичного спектра фронтально, появи нових партій або суспільно-політичних рухів, нових регіональних політичних сил. Відповідно, різні політсили будуть боротися за таку вигідну фігуру, якою є Надія Савченко – у неї є особиста харизма, перспективи, але, з іншого боку, у неї немає електоральної історії (у нас будь-якому політикуві з стажем можна пригадати або його дружбу з Азаровим, або з Суркісом, або з Лазаренком), такого негативу у Савченко немає, тому за неї буде конкуренція. І вибір їй буде зробити непросто. У нас немає структурованих політичних сил, які були б політсилами в європейському розумінні, за якими б стояла якась соціальна група або декілька груп, які б мали якусь програму, сучасну ідеологію, постулати, від яких вони не відмовляються в залежності від кон'юнктури, політичної ситуації», – говорить політолог.

Ще до повернення Н. Савченко частина експертів припускала, що вона стане інструментом Ю. Тимошенко проти Президента, адже саме за списком «Батьківщини» Н. Савченко стала членом парламенту. За словами Д. Орешкіна, Ю. Тимошенко першою збагнула виграшність історії Савченко з інформаційної точки зору і запросила її до себе в партію. Очевидно, що лідер «Батьківщини» хотіла б бути вигодонабувачем цієї історії, однак П. Порошенко спритно перехопив ініціативу, замкнув її на собі і організував обмін.

Не виключено, що для Ю. Тимошенко повернення з російського полону соратниці по фракції означає новий етап боротьби за владу. Очевидно, що Ю. Тимошенко, рейтинг якої нині перевищує президентський, потрібні дострокові вибори, для початку – парламентські. А Савченко здатна стати їх детонатором. До того ж, маючи такого кандидата на перший номер у списку, «Батьківщина» має шанс не лише подолати прохідний бар'єр, а й здобути значно більше мандатів, ніж на попередніх виборах.

У перший день перебування Н. Савченко в Україні Ю. Тимошенко намагалася публічно продемонструвати свою увагу до першого номера списку своєї партії. З поверненням Надії Савченко з російського полону в українській політиці розпочався новий відлік, заявила Ю. Тимошенко. «Я вважаю, що це практично новий відлік української політики, це народження сильного лідера нашого нації. І всім, чим ми зможемо, наша команда, ми будемо їй допомагати, щоб вона якомога швидше увійшла в політику і взялася за справу», – заявила лідер «Батьківщини» (<https://ukr.media/ukrain/263941/>).

Відразу після виступу в Адміністрації Президента Н. Савченко вирушила до офісу «Батьківщини», де вона протягом двох годин спілкувалася наодинці з Ю. Тимошенко, після чого також зустрілася з депутатами від «Батьківщини». За словами депутата від «Батьківщини» А. Шкрум, Н. Савченко хотіла мати якомога більше інформації, дізнатися подробиці Мінська, а також процедури роботи Ради та її комітетів.

«У нас відбулася дуже тепла розмова. Надія – командний гравець, і сьогодні вона підтвердила, що є невід'ємним членом команди “Батьківщина”», – стверджував після зустрічі член ради від «Батьківщини» І. Крулько.

Представники «Батьківщини» запевнили, що жодних суперечок чи конфліктів Н. Савченко з Ю. Тимошенко не було та повідомили, що в парламенті вона працюватиме в Комітеті з питань національної безпеки і оборони. Сама Н. Савченко відмовилася коментувати зміст розмови з Ю. Тимошенко.

Нардеп від «Батьківщини» І. Луценко висловив сподівання, що Н. Савченко розпочне активну політичну діяльність. На його думку, Савченко, як мінімум, повинна очолити один з парламентських комітетів. При цьому депутат виключив можливість того, що у фракції почнеться конкуренція між Н. Савченко і Ю. Тимошенко. «У Надії є своя спеціалізація,

у Юлії Володимирівни – своя. Для Надії навряд чи буде природним говорити, наприклад, про тарифи», – пояснив І. Луценко.

Говорячи про свої перші політичні плани, Н. Савченко заявила, що «буде працювати, щоб повернувся живим кожен полонений і щоб якомога менше загинули». За словами представників «Батьківщини», цією сферою поки що Н. Савченко і обмежиться.

Більш детально плани на власне політичне майбутнє Н. Савченко озвучила на прес-конференції, на якій відповіла на всі запитання журналістів і пересічних українців. Н. Савченко відзначила, що хотіла б продовжити військову кар'єру, але готова працювати там, де вона буде потрібніша Україні. «Я б хотіла літати... але для України буду робити те, що корисно. Все одно, де захищати Україну... Якщо треба – на полі бою», – зазначила вона. При цьому від політичного майбутнього Н. Савченко точно відмовлятися не збирається. «Українці, якщо ви хочете, щоб я була президентом, – добре, я буду президентом», – зазначила Н. Савченко, відзначивши, що поки що люди в нашій країні ще не навчилися голосувати «не за гречку».

Крім того, народний депутат також заявила, що готова особисто брати участь у переговорах із сепаратистами задля звільнення полонених українських військових. Заради цієї мети можна піти на контакт із будь-ким, впевнена вона. «Я заради того, щоб вирвати кожного нашого, готова говорити з самим чортом, якщо це допоможе. Тому я не відкидаю будь-яких механізмів. Кажуть, що потрібно це робити політично, не йти на контакт із сепаратистами. Я так не думаю... Я буду йти на контакт з усіма», – пообіцяла Н. Савченко.

Відповідаючи на запитання про те, як на її думку варто повертати окуповані території, Н. Савченко відповіла, що одним із механізмів може стати створення міжнародного комітету з цих питань. «Я хочу якимось сформувати міжнародний комітет із цих питань... Це один із методів», – сказала вона.

Щодо Криму, то, за переконанням Н. Савченко, Україні не варто було віддавати півострів без бою. «Щодо того, як повертати. Треба було Крим не віддавати. Ось був певний період, коли нам треба було йти й захищати нашу землю. Ми його пропустили. Чому пропустили? Це питання окреме», – констатувала вона, додавши, що якщо у Європі буде велика війна, то Крим повернеться в Україну.

При цьому народний депутат зазначила, що досягнення миру на Донбасі за будь-яку ціну вона не підтримує. «Я хочу миру. І компроміси мають бути, тому що це логічно та розумно... Ми будемо йти до миру всіма шляхами – я не вперта... але не за всяку ціну. Мається на увазі, не ціною зради, не можна продаватися й зламатися», – висловила думку Н. Савченко.

Говорячи про роль добровольчих батальйонів, вона зазначила, що не ідеалізує їх: «Всі, хто там був, ми знаємо, як воюють. Я не кажу, що війна – чиста справа». При цьому Н. Савченко наголосила, що захищати країну мала регулярна армія, а не хаотично мобілізовані добровольці.

«На жаль, українська армія за всі 10 років, які я служила, вийшла на той рівень, що не вирощує в нас патріотів», – зазначила Н. Савченко.

Виступаючи на засіданні Верховної Ради 31 травня, Н. Савченко розповіла про те, чим вона буде займатися в парламенті й описала перспективи своєї депутатської діяльності у найближчий час. Також з трибуни парламенту Н. Савченко підтвердила слова із заяви в АП про те, що буде цілеспрямовано працювати над звільненням усіх полонених українських військових.

Експерти вважають, що зараз Н. Савченко ще не має чіткої лінії поведінки. Про це свідчать дещо суперечливі її заяви щодо миру і війни на Донбасі. З одного боку, на зустрічі з Президентом Н. Савченко стверджувала, що «мир можливий тільки через війну, бо буває рубіж, після якого іншого шляху немає». Але вже через декілька фраз вона похвалила Мінські домовленості. «Дуже добре, що є Мінські домовленості, дуже добре, що вони будуть виконуватись», – додала Н. Савченко.

«Один з варіантів, що Надію будуть переконувати почати боротьбу проти Петра Порошенка, стати лідером “войовничих патріотів”», – допускає політолог В. Фесенко. З іншого боку, він не виключає, що з часом у неї може виникнути конфліктна лінія і з Ю. Тимошенко, яка може намагатися взяти під контроль політичну діяльність Н. Савченко (http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/05/160526_savchenko_political_career_vc).

«Її прихід у політику та парламент стане головним і, можливо, навіть більшим випробуванням, ніж суд в Росії», – вважає В. Фесенко. Він прогнозує, що депутата Н. Савченко будуть намагатися втягнути у партійні конфлікти та інтриги. «У неї немає досвіду, вона досить пряма людина з поділом на чорне та біле, з таким підходом важко бути в політиці та Раді», – прогнозує В. Фесенко. Він остерігається, що її прямота та конфліктність створюватимуть навколо неї скандали, і невдовзі з’явиться велика кількість ображених та ворогів. «Чим більше вона занурюватиметься у політичні інтриги та конфлікти, тим гірше до неї ставитимуться», – вважає експерт.

«Ситуація, що склалася, є випробуванням для Надії, бо стати зняряддям для задоволення партійних і особистих інтересів дуже просто. Незалежно від того, хто буде використовувати Савченко, вона вийде стороною, що програла. Їй потрібно уникати конфліктів і спробувати не стати рядовим політиком, які потопають в конфліктах і втратили свій моральний авторитет», – проаналізував В. Фесенко.

«Політики будуть боротися “за партійну приватизацію” народного депутата від партії “Батьківщина”. Савченко, напевно, спробують вивести з фракції, або запропонують стати символом якогось нового войовничо-патріотичного руху», – припускає політолог.

Політичний аналітик Т. Чорновіл також прогнозує, що політики спробують маніпулювати Н. Савченко через брак у неї політичного досвіду. «Савченко – ще не написана книга. Політики думають, що це вони її напишуть, а я думаю, що вона її писатиме сама з великою кількістю спроб та

помилок», – вважає Т. Чорновіл. Чи вдасться Н. Савченко зберегти самостійність, на його думку, стане зрозумілим тільки на початку нового політичного сезону восени.

Т. Чорновіл, незважаючи на запевнення однопартійців Ю. Тимошенко, що у неї налагодились гарні стосунки з Н. Савченко, все ж допускає напруження між ними. «Є інформація, що між Савченко та Тимошенко в партійному офісі відбулась важка розмова», – розповідає Т. Чорновіл. Якщо це так, то, як припускає експерт, Н. Савченко «не захоче бути інструментом для Юлиної війни проти Порошенка, але й не піде на зближення з президентом».

«Поки Тимошенко не знає, як знайти з Савченко спільну мову. Вона вміє причаровувати і, якщо це вдасться, то зможе втримувати під крилом», – вважає В. Фесенко. А російський політолог А. Окара запевняє, що «якщо Юлія Тимошенко зуміє знайти спільну мову з Надією, то їй особисто та її партії – великий плюс. Якщо не знайде – два мінуси» (<http://nv.ua/ukr/opinion/okara/shcho-stanetsja-pislja-povernennja-savchenko-132042.html>).

Старший аналітик Міжнародного центру перспективних досліджень А. Окисюк не виключає, що в «Батьківщині» Н. Савченко не затримається. «Я думаю, що вона не уживеться з Тимошенко в одній партії. Швидше за все, вона почне дрейфувати в бік якогось більш радикального проекту», – прогнозує А. Окисюк.

Науковий директор Фонду «Демократичні ініціативи» О. Гарань вказує на слова Н. Савченко, які свідчать, що вона налаштована не починати одразу грати на чиемусь боці. «Савченко сказала, що їй зараз потрібна мудрість у політиці. Вона розуміє, що її захочуть використовувати, а тому хоче придивитись і зрозуміти, що тут відбувається», – вважає О. Гарань.

Директор Української політконсалтингової групи Д. Разумков звертає увагу на той факт, що, ступивши на українську землю, Н. Савченко дуже чітко розділила український народ і українську владу. «Не прозвучало прізвище Президента, прізвище Тимошенко, жодного народного депутата або ж чинного політика, якому Савченко була б вдячна за звільнення. Згадані мама, сестра, народ України, побратими, хто з нею разом воював», – констатує він.

На думку експерта, це не зовсім вкладається в позицію людини, яка мирно буде дивитися на те, що її рейтингом, її ім'ям будуть користуватися. І таке відсторонення від усіх політичних сил наштовхує на думку, що Н. Савченко буде розвиватися самостійно, можливо, у недалекому майбутньому окремо від тієї політичної сили, яка її делегувала в парламент (http://newsradio.com.ua/2016_05_26/Na-m-dzh-Savchenko-bude-stvorjuvatisja-nova-pol-tichna-sila-Razumkov-4366/).

На думку О. Гараня, найпершою умовою для політичного успіху Н. Савченко є спокійні й виважені заяви, чого він їй зичить. Т. Чорновіл найкращим варіантом політичної діяльності Н. Савченко вважає генерування

нею хороших ідей та конструктивну роботу у Верховній Раді, а надто – у ПАРЄ.

Усі експерти сходяться на думці, що нині у Н. Савченко є значний міжнародний авторитет, і це можна використати в Раді Європи, а також у діяльності посла доброї волі. Як повідомляє прес-служба глави держави, Президент України П. Порошенко вже скоординував з Н. Савченко перспективи представлення позиції України в Парламентській асамблеї Ради Європи та Європейському парламенті. Відповідаючи на питання про готовність включитися до роботи на міжнародному напрямі, Н. Савченко зазначила: «Готова працювати. Моє бажання залежить від бажання України. Оскільки ви їх зараз втілюєте, то я готова працювати скрізь, де ви скажете». Президент запропонував Надії відвідати ряд європейських країн та провести зустрічі з європейськими лідерами (<http://freshnews.kiev.ua/uk/news/publications/politics/poroshenko-vjdsila-savchenko-podalj-vjd-krani>).

Щоправда, деякі західні експерти раніше висловлювали думку про те, що політичні плани Н. Савченко видаються поганою ідеєю. Зокрема, колишній дослідник Центру Карнегі М. Купфер сумнівається, що «герой війни буде здібним президентом».

«Є побоювання, що у Росії поменшає бажання обмінюватись в'язнями, чи випускати їх на волю, якщо перший же випущений стане президентом. Непокій і те, чи буде людина, яка зазнала стільки страждань у Росії, ідеальним лідером країни для переговорів по Мінську та у конфлікті з Росією. Україні потрібні чесні та здібні лідери. Думаю, Савченко чесна. Але ми не знаємо, чи вона є здібним політичним лідером», – пояснив свою позицію М. Купфер.

«Українській героїні потрібно приборкати свою жорстку прямолінійність і зробити правильні висновки з минулого. Савченко може стати хорошим українським лідером, якщо зміниться», – пише на сторінках Newsweek експерт Atlantic Council і колишній головний редактор Radio Free Europe Radio Liberty Дж. Гедмін (http://dt.ua/POLITICS/savchenko-dovedetsya-zminitisya-schob-stati-horoshim-politichnim-liderom-newsweek-209929_.html).

За словами експерта, перш за все «Савченко потрібно зрозуміти, що її роль і відповідальність змінюються. Минулого тижня вона заявила, що готова померти за свою країну. Але їй якраз більше не потрібно доводити свою готовність до самопожертви. Вона не зможе повести за собою країну, якщо не зможе показати мудрість, дисциплінованість і стриманість. Це ті якості, які допоможуть їй звернути увагу на нове політичне життя, збалансувавши усі прагнення й реальність. Приміром, Савченко не може покласти край корупції в Україні. Це надмірно масштабна проблема, яка стримує розвиток всієї країни. Однак вона може говорити про цю проблему і, зважаючи на її моральний авторитет, закликати українців проявляти кращі свої риси, як це робив Авраам Лінкольн. Корупція стала такою великою проблемою України тому, що вона охоплює абсолютно усі сфери соціального

життя. Певні політичні підходи можуть це змінити, однак в довгостроковій перспективі».

Водночас, зазначає Дж. Гедмін, дисциплінованість і поміркованість не повинна бути сплутана з відмовою від принципів.

Також, на думку експерта, розвинувши дипломатичні навички, Н. Савченко може використати свій «бренд» у Західній Європі, щоб вмовити президента Франції Ф. Олланда і канцлера Німеччини А. Меркель переглянути Мінські угоди. Цей документ недосконалий у багатьох сенсах, але головним чином тому, що він не проводить жодної різниці між агресором і жертвою. Його умови повинні бути змінені на користь відновлення суверенітету і територіальної цілісності України. І Савченко, на думку автора, найкраще підходить на роль того, хто доб'ється таких змін. Однак ця битва займе час.

На думку ж директора Агентства моделювання ситуацій В. Бали, очікування, пов'язані з Н. Савченко, як правило, завищені. «Не потрібно перебільшувати значення однієї людини у сфері політики цілої країни. У кращому випадку Савченко може послужити каталізатором для спроби показати нову якість політики, не більше того», – підкреслив політичний експерт (<http://kordon.com.ua/politika/22152-ekspert-pro-politichne-maybutnye-savchenko-neyu-budut-namagatisya-manpulyuvati-ale-hto-pokazhe-chas.html>).

«Всі розмови і прогнози щодо перспектив Савченко в політиці, на мій погляд, виглядають смішно і забавно. Тому мені навіть не хочеться на цю тему говорити», – зауважив політолог.

«Безумовно, Надією будуть намагатися маніпулювати, але хто це буде робити – покаже час. Прес-конференція Савченко засвідчила тільки одне: зрозуміло, що зараз ще нічого не зрозуміло. Зрозуміло тільки, що вона буде займатися далі проблемами військовополонених. Але все інше поки що туманно», – резюмував В. Бала.

Політехнолог С. Гайдай імовірно вважає сценарій, за яким Н. Савченко спіткає та ж доля, що й дуже багатьох у новітній історії України людей, які проявили себе яскраво й мужньо, привернули увагу великої кількості громадян, але політична їхня кар'єра не була настільки яскравою. Наприклад, такий випадок як козак М. Гаврилук, який був відомий всім і викликав дуже серйозні симпатії. Ще один приклад – Д. Ярош, або С. Семенченко, якого зараз навряд чи можна назвати політиком, конкуруючим з першими особами країни. Не завжди особиста мужність перетворюється в політичний капітал, зазначає С. Гайдай. З іншого боку, якщо Н. Савченко дійсно стане політиком і претендуватиме на серйозні політичні ролі, то ні для П. Порошенка, ні тим більше для Ю. Тимошенко це не буде позитивним фактом. Швидше це серйозна загроза для них, як для політиків, констатує експерт (http://newsradio.com.ua/2016_05_25/Ekspert-pro-persh-kroki-Savchenko-v-pol-tic-zagrozu-Timoshenko-8873/).

А от російський опозиціонер К. Боровий упевнений, що політичні перспективи у Н. Савченко великі і потенціал у неї хороший, але все буде залежати від того, з ким вона буде налагоджувати зв'язки в політиці. На його

думку, «єдина людина, з якою Надія Савченко може збігтися ідеологічно і політично, – Михайло Саакашвілі». «Адже він, виступивши проти олігархів, бездіяльності влади, Порошенка, зустрів дуже серйозний опір. Внаслідок цього виникла конфліктна ситуація в політичній еліті. Його високі рейтинги викликали негативну реакцію конкурентів». К. Боровий вважає, що союз М. Саакашвілі і Н. Савченко зможе стати «водневою бомбою» в українській політиці. Російський опозиціонер настільки впевнений у Савченко, що навіть передбачає її успіх у боротьбі за президентське крісло (<http://znaj.ua/news/politics/46263/saakashvili-potribno-robiti-stavku-na-savchenko.html>).

Українські ж експерти про президентські перспективи Н. Савченко поки що не говорять. Що ж стосується президентських амбіцій Н. Савченко, то, за деякими версіями, їх правильніше розглядати крізь призму президентських амбіцій Ю. Тимошенко. Якщо їй і опозиції в цілому вдасться домогтися перевиборів Верховної Ради, то навряд чи хтось сумнівається в дострокових виборах Президента. І тут постає питання, чи буде в них брати участь сама Ю. Тимошенко, чи поступиться дорогою молодим, залишивши собі прем'єрську посаду в разі перемоги керованого ставленика. Крім Н. Савченко інших реальних запасних у Ю. Тимошенко немає, тож ставка на неї цілком імовірна (<http://www.dsnews.ua/politics/poroshenko-i-timoshenko-kto-bolshe-postradaet-ot-vozhrashcheniya-25052016142500>).

Отже, політичні перспективи Н. Савченко, попри велику кількість прогнозованих експертами варіантів, поки що не мають чіткого окреслення, окрім того, що її поява в українському політикумі не залишиться не поміченою. Присутність у політиці незламної людини з чітко вираженими поглядами може змінити українську політичну сцену, залежно від того, яку роль вона для себе вибере. Не можна виключати, що окремі політичні сили спробують використати Н. Савченко для досягнення своїх політичних цілей, але при цьому варто сподіватися, що, як зазначив В. Портников, «Н. Савченко набагато відповідальніша людина, ніж багато хто з українських політиків-демагогів. І вона буде працювати для блага країни, а не для демонтажу української державності. Працювати з тими, хто цю країну представляє і хто її змінює – а не з честолюбцями, яким плювати на Україну і важливим є тільки власне майбутнє. Це і є той рівень відповідальності, якого ми повинні вимагати від кожного, кому довіряємо». І хоча говорити про появу нового суб'єкта в українській політиці поки рано, безумовно, Н. Савченко може виявитися здібним учнем та показати очікуваний суспільством політичний результат.

Політичні наслідки офшорного скандалу: український аспект

3 квітня Центр із дослідження корупції та організованої злочинності (OCCRP), Міжнародний консорціум журналістських розслідувань (ICIJ), а також сайти світових ЗМІ оприлюднили результати журналістського розслідування, у якому йдеться про численні офшорні компанії, що використовуються лідерами держав, політиками, знаменитостями і відомими спортсменами. У матеріалах фігурувало й ім'я Президента України П. Порошенка, який, як виявилось, володіє трьома офшорними компаніями, за допомогою яких нібито планував реструктуризувати активи холдингу Roshen для подальшого його продажу.

Офшорний скандал припав саме на період політичної кризи в Києві, коли розпуск Верховної Ради виглядав цілком можливим. Крім того, він стався саме напередодні голосування в Нідерландах щодо Угоди про асоціацію Україна – ЄС. Очевидно, інформація про офшори П. Порошенка опинилася серед тих факторів, що не найкращим чином вплинули на результат референдуму, який виявився не на користь українців.

Інвестиційна група ICU, що працює над продажем активів Президента П. Порошенка, тоді пояснила, що офшорні компанії, про які йдеться в журналістському розслідуванні, створено відповідно до світових практик, що застосовуються при продажі компаній. У ICU зазначають, що, оскільки українське законодавство не передбачає концепції трастового володіння (траст – це договір між власником майна і професійним управителем), для реалізації механізму обіцяної П. Порошенком передачі Roshen у траст було зареєстровано кілька компаній. «Президент після прийняття рішення про продаж не брав участі в цих процесах. Ці дії були реалізовані групою юристів під керівництвом компаній “Авеллум” і ICU для реалізації поставленої мети. На сьогодні договір трасту підписано, Roshen туди передано і процес закінчено», – пояснив керівний партнер ICU М. Пасенюк.

За словами М. Пасенюка, жодна з вказаних журналістами офшорних компаній не має банківського рахунку і, відповідно, не проводила жодних операцій. Що стосується подальшого оподаткування, структура вибудована так, що одержувачем доходу буде українська юридична структура «Фонди Порошенка», передані в управління КУА «Ф'южн кепітал партнерс». Відповідно, уся власність реєструється на території України й компанія залишається платником податків тут.

У відповіді Адміністрації Президента на той факт, що компанія, на яку переведено активи Президента (Prime Asset Partners Limited), має 1 тис. акцій, вартість кожної з яких 1 дол., але не задекларована в декларації П. Порошенка, повідомили, що акції компанії Prime Asset Partners Limited не мають номінальної вартості, а тому, відповідно до вимог щодо декларування майна, включенню в декларацію вони не підлягають.

У ІСУ зазначили, що компанія була технічною, акціонерного капіталу в ній не передбачалося, але сталася помилка – компанія була створена на 1 тис. акцій номінальною вартістю 1 дол. Пізніше акції були перевипущені без номінальної вартості. Форма декларації 2013 р. не передбачає можливості вписати назви компаній – тільки цифри, але, оскільки нова форма декларації передбачає такі рядки, компанії-офшори будуть задекларовані.

За словами М. Пасенюка, компанія дала відповіді на всі запитання журналістського об'єднання, яке проводило розслідування. «Ми їм наполегливо рекомендували перевірити джерела, бо частина інформації достовірною не є. Конкретно йдеться про компанію, зареєстровану на BVL, яка не була задекларована, – повідомив М. Пасенюк. – Компанія була зареєстрована в серпні 2014 р. Станом на 22 серпня її акції не мали номіналу. Згідно з українським законодавством, такого роду активи не повинні декларуватися».

Нового імпульсу офшорному скандалу надало оприлюднення 9 травня Міжнародним консорціумом журналістів-розслідувачів другого пакета так званих «панамських документів». У ньому викладено базу даних з-понад 200 тис. офшорних компаній, зареєстрованих через панамську компанію Mossack Fonseca у період з 1977 по 2015 р. (<http://kordon.com.-ua/politika/14318-panamsk-dokumenty-chim-ofshorni-skandal-zagrozhuye-ukrayinskim-politikam.html>). Список містить, зокрема, прізвища 643 українських громадян, які володіють 469 офшорними компаніями. Примітно, що в ньому фігурують чиновники як часів В. Януковича, так і близькі до діючого Президента України П. Порошенка, а також безпосередньо глава держави. Також у матеріалах згадуються 4536 американців, 2229 росіян і 920 підданих Великої Британії.

Загалом, дані про кошти українського походження, які осіли в офшорах, за приблизними міжнародними оцінками, коливаються від 117 млрд дол. (Global Financial Integrity) до 167 млрд (Tax Justice Network). В еквіваленті це становить 1,5–2 річні ВВП України. Про це пише доктор економічних наук С. Кораблін у статті «Офшорне виснаження» (ZN.UA, <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/ofshorne-visnazhennya-.html>).

Оцінка щорічних офшорних втрат України сягає 11–12 млрд дол., що дорівнює обсягу кредитів, отриманих нею від МВФ у рамках двох останніх програм (у 2014–2015 рр.), ідеться в статті.

За словами автора, зазначене вимивання супроводжується падінням накопичень в основний капітал. «Україна, як і Китай, належить до країн із середнім рівнем доходів. У 2000–2008 рр. її вкладення в основний капітал на одного працівника стійко зростали. Однак після цього відновилося їхнє падіння: до 2014 р. їх річні обсяги скоротилися в 2,6 раза, тоді як у групі країн із середніми доходами збільшилися в 1,6 раза, а в Китаї – в 2,4 раза», – ідеться в статті.

С. Кораблін наголошує й на наявності стратегічного відставання. «Як результат, у 2014 р. наші інвестиції у власне майбутнє (800 дол. на одного працівника) виявилися значно ближчими до рівня найбідніших країн світу

(370 дол.), ніж до економік із середніми доходами (3 тис. дол.). Що ж стосується багатих країн і держав, які є членами ЄС, то вони на кожного працівника вкладають в основний капітал... у 18–20 разів більше від нашого. Причому нескладно помітити, що цей розрив щороку збільшується», – ідеться в статті.

За даними С. Корабліна, програє Україна й у відносних розмірах своїх накопичень основного капіталу. Так, у докризовому 2013 р. їх співвідношення до ВВП (17,5 %) набагато відставало не тільки від середньосвітових значень (21,9 %), а й від показників країн з високими доходами (20,2 %), низькими (24,4 %) і середніми (30,1 %). У 2014 р. українські вкладення в основний капітал узагалі впали до 14,0 % ВВП.

«Називаючи речі своїми іменами, це – шлях у нікуди. З такою статистикою Україні треба перейматися входженням у групу найбідніших країн світу, а не в багатий Євросоюз. Якщо так, постає питання про вплив її мільярдів в офшори – чи не надто дороге задоволення для такої бідної країни, та ще й з пан'європейськими амбіціями?» – запитує економіст.

Завдяки оприлюдненим «панамським документам» виявилось, що через компанію Konti Confectionary Limited бенефіціарами великої української кондитерської компанії «Конті» є экс-віце-прем'єр Б. Колесніков, брат Р. Ахметова І. Ахметов і ще сім осіб.

У базі даних фігурують 26 офшорних компаній, зареєстрованих на сина экс-прем'єра М. Азарова Олексія. Усі фірми зареєстровано у 2012 р., коли його батько ще був Прем'єром. Також документи вказують на те, що міністр доходів і зборів часів В. Януковича О. Клименко володіє компанією Provenco Services Limited, зареєстрованою на Британських Віргінських Островах у 1995 р.

Що стосується нинішніх українських політиків, «панамські документи» містять інформацію про офшори, зареєстровані на Президента П. Порошенка, його бізнес- і політичних партнерів, главу АП Б. Ложкіна, мера Одеси Г. Труханова та ін. Зокрема, бенефіціаром офшорної компанії Intraco Management Ltd є заступник генерального директора корпорації Roshen С. Зайцев. Про це повідомив журналіст Д. Гнап на своїй сторінці у Facebook, посилаючись на оприлюднені нові дані «панамських архівів» (<http://korruptcia.net/articles/ofshory-yak-tochka-nepovernennya-1073>).

За його словами, С. Зайцев також є співвласником компанії «Центральноєвропейська кондитерська фабрика». Журналіст додав, що в документі вказується адреса реєстрації компанії С. Зайцева в Києві на вул. Електриків, 29а. За цією ж адресою зареєстровано компанії, які входили в групу «Укрпромінвест» П. Порошенка і його партнерів по бізнесу – І. Кононенка, О. Зіміна, О. Гладковського. Зокрема, спортклуб «5 елемент», корпорація «Богдан», концерн «Укрпромінвест», «Центральноєвропейська кондитерська компанія», фонди «Прайм ессетс капітал» (володіє активами П. Порошенка), фонд ВІК (володіє активами І. Кононенка), фонд «СОВА» (володіє активами О. Гладковського).

Раніше британська газета The Guardian писала, що Intraco Management Ltd оплачувала відпочинок і навчання за кордоном дочки І. Кононенка, а також перельоти чартером П. Порошенка вже за його президентства. Також стало відомо, що ця офшорна компанія восени 2014 р. придбала 500 т авіапалива в дочірньої компанії російського «Газпрому» «Газпромнефть-АЭРО Шереметьєво».

«І це в умовах неоголошеної війни з Росією, коли на Сході України йшли важкі, криваві бої, – каже експерт корпорації “Гардарика” К. Матвієнко. – Тоді, коли факт російської агресії щодо України визнано на законодавчому рівні (відповідну постанову ВР ухвалила 27 січня 2015 р.). Адже “Газпром” – державне підприємство країни-агресора. І рішення про те, щоб його “дочка” провадила торгівлю з компанією, до якої причетний український Президент, мусило прийматися на найвищому рівні».

У рамках «офшорного скандалу» була також оприлюднена інформація про нібито виведення фондом Президента України за кордон 4 млн євро. Зокрема, згідно з документом з кіпрського реєстру, 25 березня компанія CEE Confectionary Investments Limited випустила 18 тис. акцій, які були продані українській «Прайм ессетс капітал». У цілому Фонд П. Порошенка оплатив майже 4 млн євро. Тип платежу визначено як «кеш». При цьому відомо, що для подібних фінансових операцій необхідний дозвіл Національного банку України, а на момент виведення валюти Фондом П. Порошенка ніякої законної можливості це зробити не існувало через постанову, підписану головою НБУ В. Гонтаревою (http://antikor.com.ua/articles/104439-kak_novye_offshory_poroshenko_povlijali_na_rejting_bpp).

Утім, юристи П. Порошенка спростовують інформацію про виведення його фондом коштів в офшори. «Насправді, як це було неодноразово відзначено публічно, мова йде про те, що 25 березня 2016 р. в акціонерний капітал кіпрської компанії була передана її частка в компанії Roshen. Саме ця частка і була оплатою за акції кіпрської компанії», – зазначають юристи, які відповідають за передачу активів П. Порошенка в довірчу власність компанії «Ротшильд».

Вони також підкреслюють, що «при цьому іноземні банківські рахунки не відкривалися, обігу грошових коштів не було і передача акцій відбувалася в рамках процедури передачі активів П. Порошенка в довірчу власність компанії «Ротшильд».

Юристи також заявили, що фонд «Прайм ессетс капітал» ще на початку року звернувся в Нацбанк і Міністерство економіки України, де повідомили, що при здійсненні такого внеску ліцензії на інвестування за кордон отримувати не потрібно.

У багатьох країнах світу, політики яких стали фігурантами «офшорного скандалу», він викликав неабиякий резонанс. Через масові протести в країні змушений був подати у відставку прем'єр Ісландії, проблеми виникли у прем'єр-міністрів Великої Британії та Іспанії, ще в деяких європейських політиків.

Українське законодавство, як і світове, не забороняє офшорів, тому підстав для пред'явлення звинувачень Президентіві П. Порошенку на юридичному рівні немає. Розслідування його причетності до «офшорних схем» не перебуває в компетенції НАБУ, тому не здійснюватиметься цим органом. За словами голови правління Центру протидії корупції В. Шабуніна, цьому заважає відсутність законодавчої бази для НАБУ. Державна фіскальна служба, як заявив голова податкового комітету Торговельно-промислової палати Д. Михайленко, не перевіряє наявності офшорних активів в українських чиновників, податківці керуються лише офіційними деклараціями. Прийнятий закон про електронні декларації, який передбачає кримінальну відповідальність за «подання недостовірних відомостей», не працює, бо поки що не розробили спеціальні бланки та порядок декларування. З огляду на це, експерти вважають доречнішим говорити не про юридичну, а про політичну й моральну відповідальність перед громадянським суспільством з приводу «офшорного скандалу».

За висновками українських експертів, політичні і юридичні наслідки для українських політиків, які «засвітилися» в «панамському скандалі», точно не повторять «ісландського сценарію», тобто не призведуть до відставки зазначених в офшорних матеріалах політиків.

Директор Центру досліджень проблем громадянського суспільства В. Кулик нагадує, що, відповідно до українських законів, наявність офшорних компаній не є правопорушенням. Правопорушенням вважається несплата податків і приховування прибутку від держави, а також приховування фактів наявності підприємств в офшорах або зарубіжної юрисдикції, якщо людина є державним службовцем. На сьогодні одержувачі вигоди (бенефіціари) у тих компаніях, які «засвітилися» в «панамських документах-2» не прямі, це – люди, наближені до Президента в тому числі. Наприклад, очевидно, що до компаній, пов'язаних із заступником гендиректора корпорації Roshen С. Зайцевим, бізнес-партнером П. Порошенка, Президент має стосунок, однак при цьому він не є їхнім фактичним власником. Тому ніби як, з одного боку, він нічого не приховував і формально не порушував законодавства. Те ж стосується й інших чиновників, які фігурують у цих скандалах: вони теж формально не порушували закону.

«Питання в іншому: ці компанії вели бізнес-діяльність, яка опосередковано була в інтересах перших осіб. Тому це питання морально-етичної та політичної відповідальності, – вважає В. Кулик. – Єдині збитки, які вони зараз можуть понести, це – іміджеві втрати. Це означатиме труднощі при прийнятті рішень. Це створить певний негативний бекграунд на Заході, наприклад під час переговорів з місією МВФ, з Європейським Союзом і Сполученими Штатами Америки. Це “підкине дров” у ті скандали, які зараз обговорюються в європейській і американській пресі (Le Monde, Washington Post та інших). Це створить певні труднощі для Банкової при веденні переговорного процесу із Заходом».

Ставлення Міжнародного валютного фонду до України може стати

жорсткішим у зв'язку з офшорним скандалом, заявляв ще у квітні шведський економіст, експерт Atlantic Council А. Аслунд. За його словами, Президенту України П. Порошенку доведеться в приватних бесідах із західними партнерами знайти потрібні слова, інакше це може негативно вплинути на відносини МВФ та України. «Це дуже критичне питання. Те, що скажуть Порошенку приватно, відрізнятиметься від офіційних заяв Білого дому й МВФ. США і МВФ наполягали, щоб Україна почала боротися з корупцією ефективніше, і тепер ще більше наполягатимуть на цьому. Ставлення МВФ до України буде жорсткішим», – заявив А. Аслунд.

«Саме по собі розслідування не таке страшне, а ось вкупі зі звинуваченнями в тотальній корупції, в тому числі скандальною статтею в New York Times (у статті “Непохитна корупція України” йшлося про “кричущий розмах корупції в Україні”), воно може зіпсувати нам перспективи. Іншими словами, Захід розчарується в Україні, і донори можуть не дати нам грошей – мовляв, їх все одно вкрадуть. Крім того, скандал може обернутися зниженням підтримки в протистоянні з Росією, в результаті не виключено, що в червні можуть не продовжити санкцій проти РФ», – припускає експерт з європейської політики О. Кравченко.

Логічним у цьому контексті виглядає припущення ЗМІ про перенесення візиту Президента України до Великої Британії, який планувався на 11–12 травня, саме через новий виток офшорного скандалу. Після оприлюднення «панамського архіву» прем'єр-міністр Великої Британії Д. Кемерон оголосив про скликання антикорупційного форуму. Захід, де обговорювали методи повернення виведених у тінь активів, підвищення фінансової прозорості державних закупівель, стартував 12 травня в Лондоні. У ньому взяли участь президенти та урядовці 40 країн світу.

Українські дипломати мали наміри делегацією на чолі з Президентом узяти участь у форумі, але за два дні до події стало відомо, що П. Порошенко не полетить до Великої Британії. Замість нього участь у форумі взяв міністр юстиції П. Петренко. Згідно з поясненнями прес-служби очільника держави, Президент вирішив залишитися в Києві нібито через ситуацію, що склалася навколо обрання нового Генерального прокурора, а також у зв'язку з тим, що парламент не схвалив законів, необхідних для співпраці з Міжнародним валютним фондом.

Як заявив в ефірі радіо «Свобода» експерт-міжнародник Г. Перепелиця, оприлюднення інформації про наявність у П. Порошенка рахунків у панамських офшорних компаніях ударило по іміджу Президента. «У Лондоні буде антикорупційний саміт, відповідно, я думаю, Президент України там буде дуже блідо виглядати. І для того щоб уникнути цього сорому, я думаю, що адміністрація прийняла правильне рішення, щоб Президент не брав у цьому участі», – зазначив Г. Перепелиця (http://antikor.com.ua/articles/102934-poroshenko_ne_letit_v_london_chtoby_izbehatj_styda_-_ekspert).

«Не виключено, що Порошенко не сам анулював свій візит, а йому дали зрозуміти: він – небажаний гість на антикорупційному форумі, – зазначає директор Українського інституту аналізу і менеджменту політики Р. Бортник.

– Можна припустити, що Порошенко не хотів, аби Д. Кемерон публічно ставив його поряд із главами Афганістану та Нігерії, які, за словами британського прем'єра, є представниками найкорумпованіших країн світу. Порошенко розумів, що його приїзд на форум відбувався б на вкрай негативному політичному тлі, адже внутрішня політична криза в Україні не вичерпана, відносини із Заходом погіршуються» (<http://korrupcia.net/articles/ofshory-yak-tochka-nepovernennya-1073>).

К. Матвієнко додає, що подібні сигнали зі сторони Заходу можна розцінювати як майбутню загрозу міжнародної ізоляції України. «З нами взагалі перестануть рахуватися та не захочуть мати справу. Адже в той час як весь світ запроваджує санкції стосовно Росії, наш Президент проводить оборудки з “Газпромом”», – зазначає експерт.

Політолог з КНУ ім. Т. Шевченка П. Олещук вважає, що якщо за українською владою на міжнародній арені закріпиться імідж корупційної, то можна очікувати скорочення політичної підтримки України з боку країн Заходу та США, аж до повного скасування її в перспективі: «Західні уряди перебувають під постійним потужним тиском громадянського суспільства. Їм не пробачають публічних помилок. Якщо західний політик потрапить у скандал з офшорами – він політичний труп. Якщо американський чи європейські уряди підтримуватимуть корупційну українську владу, цим можуть скористатися їхні опоненти, назриватимуть скандали. Тож вони ніколи не підуть на такий ризик. І українську владу треба змінювати стільки разів, поки кожен чиновник не усвідомить: спіймають на корупції чи узурпації влади – ти також політичний труп».

Присутність імені П. Порошенка у «панамських документах» також спричинила внутрішні політичні проблеми, зокрема дала черговий привід представникам так званої демократичної опозиції та Опозиційного блоку для критики Президента України та ґрунт для самопіару. Так, наприклад, лідер Радикальної партії О. Ляшко запропонував ініціювати процедуру імпічменту Президента України (<http://ukrreal.info/ua/politika/103893-naslidki-ofshoriv-poroshenka-chim-zakinchitsya-ideya-impichmentu>). За словами керівника Центру політико-правових реформ І. Коліушка, така заява О. Ляшка безвідповідальна і є елементом піару політика. На його думку, «ті, хто використовує такі речі, ті, хто без перевірки розкидаються ідеями імпічменту, мали би бути покарані у першу чергу виборцями. За них не мали б голосувати. Але у нас, на жаль, буде з точністю до навпаки. У нас спотворена реакція суспільства на багато речей, тому люди думають, що вони виграють від таких спекуляцій. Хоча насправді це виглядає абсолютно дико», – додав він.

З ним погоджується й директор Інституту публічної політики і консалтингу С. Биков. «Радикальна партія дуже ефективно і якісно використовує інформаційний привід. Єдине, до чого призведе цей скандал – це 100-відсоткове проведення позачергових парламентських виборів. Сьогодні всі опозиційні сили будуть активно обсудовувати цю тему.

Український народ, безумовно, підтримає ті політичні сили, які будуть використовувати в своїх цілях цей інформаційний привід», – вважає він.

На користь наведених версій говорять дані опитування в соціальних мережах, проведеного інтернет-ресурсом UAinfo з приводу того, що, на думку користувачів, має зробити Президент України П. Порошенко у зв'язку з офшорним скандалом. Опитування тривало з 28 квітня до 13 травня 2016 р., у ньому взяло участь 4678 респондентів. Запропоновано такі варіанти відповідей:

1. Подати у відставку.
2. Найближчим часом продати компанію Roshen та 5 канал з документальним підтвердженням.
3. Підтримати негайне ухвалення законів з деофшоризації.

Відповіді користувачів розподілилися таким чином: 61 % опитаних вважає, що Президент повинен подати у відставку; 28,1 % – підтримати закони щодо деофшоризації; 10,5 % – найближчим часом продати компанію Roshen і 5 канал з документальним підтвердженням (<http://korruptia.net/articles/vidstavka-chy-deofshoryzaciya-cyfry-ta-dumky-1081>).

Директор Інституту глобальних стратегій В. Карасьов, констатуючи, що люди зазвичай очікують простих і радикальних рішень, не здивований, що більшість опитаних – за відставку Президента. Але, зауважує він, «перед тим як давати відповідь, люди все ж мають замислитися над деякими серйозними речами. По-перше, хто кандидат на посаду Президента? І чи не призведе це до повномасштабної кризи, з огляду на те, що віце-президента у нас немає. Наприклад, зараз у Бразилії оголошено імпічмент президентові Д. Руссефф. І функції президента на період розслідування виконуватиме віце-президент. А хто у нас?

По-друге, потрібно розібратися, у чому провина Президента. Чи він втікав від податків, чи продавав бізнес, для чого створювалася ця офшорна компанія? Тому тут потрібно говорити не просто про офшорний скандал, а про те, з якою метою була застосована офшорна технологія. І треба, щоб люди розібралися, чи це зроблено з метою ухилення від сплати податків, чи, як стверджує сам Президент і його помічники, офшорну компанію зареєстрували для того, щоб продати бізнес».

Водночас філософ С. Дацюк пов'язує результат опитування з недостатністю інформації, яка б пояснювала суспільству, для чого Президент створив офшорні компанії, що планує робити далі зі своїми активами. «Якби така відверта розмова Президента з українцями відбулася, то питання з імпічментом не стояло б, – вважає С. Дацюк. – Це б означало, що Президент довіряє громаді, він з нею розмовляє, ділиться планами, стратегіями, причинами, пояснює. А ігнорування призводить тільки до того, за що, власне кажучи, і проголосувала більшість респондентів під час опитування – за імпічмент».

Політичний оглядач інтернет-порталу «Цензор.нет» О. Міхельсон вважає, що Президент П. Порошенко мав би вжити певні заходи ще до офшорного скандалу, аби не стати його фігурантом. «Якби він робив свої

операції акуратніше, заздалегідь оголосив про те, що корпорація Roshen продається таким то і таким то чином, то зміг би якось випередити цю інформаційну хвилю своєю. Однак він цього не зробив, і ось тепер пожинає плоди власних помилок», – зазначає оглядач (<http://from-ua.com/intervyu/377890-ofshornii-skandal-matime-osobisti-naslidki-dlya-prezidenta-poroshenka.html>).

Директор Інституту української політики К. Бондаренко вважає, що «панамський скандал» для українських політиків, які «засвітилися» в ньому, не матиме жодних наслідків. «У країні, в якій немає культури сплати податків, в якій 99 % громадян думають про те, як би уникнути сплати податків, просто не буде внутрішнього протесту проти “панамізації” економіки. Крім того, важливий момент: значна частина українців просто не знає, що таке офшори. З огляду на ці моменти, думаю, що не буде особливого протесту проти політиків, замішаних в цьому скандалі», – зазначив він.

Що стосується політичної складової, то, на переконання експерта, коли в справі фігурує Президент, він і його команда робитимуть усе для того, щоб погасити цей конфлікт і скандал, звівши його до мінімуму.

Як відомо, після «панамського скандалу» прем'єр-міністр Ісландії подав у відставку, нагадує К. Бондаренко, але «в Ісландії населення налічує 330 тис. осіб, а це – не Україна. Там інша традиція і культура ставлення до податків, там – протестантська етика, на якій фактично ґрунтується “дух капіталізму”, як говорив М. Вебер. Відповідно, з цих причин там зовсім інше ставлення до “панамського скандалу”. В Україні ж “ісландська карта” навряд чи буде розіграна».

Політтехнолог, директор компанії Berta Communications Т. Березовець також переконаний, що для українських політиків ніяких наслідків від «панамського скандалу» бути не може. Адже якщо це рахунки-оболонки, а коштів на них ніяких немає, то до їхніх власників немає ніяких юридичних питань. «Таку оболонку може зареєструвати хто завгодно: на вул. Стренд в Лондоні є десятки фірм, які займаються реєстрацією офшорних рахунків, абсолютно легально. Ви можете прийти до них просто з паспортом, і вам не зададуть жодного питання», – пояснює Т. Березовець.

За словами експерта, навіть якщо буде встановлено факт, що на цьому рахунку-оболонці були якісь гроші, проводилися операції, довести це без активного сприяння уряду Панами і США (вони – єдині, хто може допомогти в цій ситуації) буде абсолютно неможливо. США ж таку допомогу не надаватимуть, тому що вони не хочуть дестабілізації ситуації в Україні сьогодні.

Водночас американці найбільше виграють від цієї ситуації, стверджує Т. Березовець, тому що їхня фінансова розвідка отримує доступ до важелів впливу на політиків і бізнесменів, які «засвітилися» в «панамських документах». «У них будуть у руках ниточки» для майбутнього впливу на позиції цих людей, вважає політтехнолог.

Але для політиків, замішаних у «панамському скандалі», ніяких наслідків це не матиме, наголошує Т. Березовець. «Навіть створення якихось

комісій з імпідменту і т. д. – все це абсолютно безперспективно. Тому що довести склад злочину буде неможливо.

Також я не думаю, що будуть істотні іміджеві втрати у тих людей, які “засвітилися” в офшорних скандалах, з однієї простої причини: суспільство поляризується, розділяючись на тих, хто довіряє цій інформації, і тих, хто не довіряє. Тому ті, хто хоче вірити, що у нас є корупція, вони і так вірять, незалежно від панамської історії. А ті, хто вважає, що все це підступи зрадників і ворогів, просто не будуть довіряти цій інформації.

Я вважаю, що прив’язування в цій історії менеджерів, які колись працювали у Порошенка, є абсолютно штучним. Тобто все це робиться спеціально, по десятому колу зараз намагаються вплести прізвище Президента в скандали. Це ключова причина, чому це все відбувається. Однак реальних підстав для того, щоб звинувачувати Порошенка, немає», – переконаний експерт.

Тим не менше, після скандалу з «панамськими документами» в Україні заговорили про необхідність створення спеціальної тимчасової слідчої комісії, яка займатиметься не тільки офшорними паперами, а й політичною корупцією взагалі. За словами народного депутата від БПП С. Лещенка, Україна обіцяла створити слідчу комісію ще перед проведенням референдуму в Голландії, але до цього часу не виконала своїх обіцянок.

«Якщо Верховна Рада остаточно не втратила своїх контрольних функцій, тоді ми негайно маємо створити тимчасову слідчу комісію і розібратися, що це за офшори, які під час війни під патронатом Президента торгують із “Газпромом”. А також проаналізувати, чим торгували, на яких схемах, які гроші на цих офшорах осідають», – наголосила голова партії «Батьківщина» Ю. Тимошенко (http://antikor.com.ua/articles/104439-kak_novye_offshory_poroshenko_povlijali_na_rejting_bpp).

«Президент після оприлюдненої інформації про офшори мав сам ініціювати створення слідчої комісії з розслідування цього скандалу. Порошенко повинен був відмовитися від виконання обов’язків Президента на час проведення розслідування, адже його перебування на посаді є перепорою для об’єктивної перевірки. Затягування створення тимчасової слідчої комісії фактично означає, що Президент визнає свою провину в скандалі з офшорами. Якби глава держави був відповідальний перед своєю країною, яка пережила Революцію гідності та нині веде війну, після цих подій він мав подати у відставку», – вважає політолог Р. Бортник.

П. Олещук також вважає, що українські високопосадовці, причетні до виведення своїх прибутків у тінь, мали б наслідувати прем’єра Ісландії Д. Гюннлейгссона, який після аналогічного скандалу залишив посаду: «Нині вся легітимність влади будується на тезі, що в країні війна і, мовляв, не час для скандалів. Однак у будь-якій ситуації чиновники найвищого рангу мають бути поза підозрою у злочинах, інакше вони не матимуть права вимагати від громадян відповідального ставлення до обов’язків перед країною, сплати тих же податків. Перші обличчя країни не повинні фігурувати в таких скандалах, адже вони дискредитують державу. Якщо ми орієнтуємося на європейську

традицію, вихід для Президента один – відставка» (<http://gazetavv.com/news/policy/1463387470-ofshori-yak-tochka-nepovernen>).

Фракція Радикальної партії у Верховній Раді України заявила про блокування трибуни парламенту, якщо не буде прийняте рішення про створення тимчасової слідчої комісії з розслідування скандалів, пов'язаних з офшорними компаніями, що належать представникам української влади, заявив лідер фракції О. Ляшко.

«В Україні цю тему хочуть зам'яти, вдаючи, що нічого не сталося, і вже два місяці в парламенті навіть не реєструють документів щодо створення слідчої комісії. Я не кажу про те, щоб проголосувати цю постанову, а навіть зареєструвати його. Ми вчасно подали всі документи, і два місяці цей документ просто не реєструється у Верховній Раді», – розповідає С. Лещенко.

Голова Верховної Ради А. Парубій заявив, що кожна фракція повинна надати свої кандидатури до складу тимчасової слідчої комісії, однак цей процес гальмує саме президентська фракція, яка досі не вибрала кандидатів у комісію. Спочатку «Солідарність» не хотіла включати до складу органу колишнього журналіста С. Лещенка, потім самовідвід узяв обраний від фракції для роботи в тимчасовій слідчій комісії В. Ар'єв.

На переконання експертів, затягування процесу створення тимчасової слідчої комісії – це усвідомлений намір БПП, спрямований на зменшення резонансу офшорного скандалу. «Чим пізніше створять, тим менш актуально воно буде. Тому вони просто відстоюють інтереси лідера своєї політичної сили Порошенка і розуміють, що рано чи пізно та комісія буде створена. Вони тягнуть час, щоб заговорити, відстрочити питання», – вважає політичний аналітик О. Солонтай.

Натомість, у Блоці П. Порошенка заявляють, що не варто очікувати швидкого розслідування офшорних справ. «Це може бути три, чотири місяці – цілком достатній термін, щоб розглянути всі питання, які є на сьогодні», – запевняє заступник голови фракції «Блок П. Порошенка» О. Гончаренко.

Однак реальних результатів не варто чекати й після декількох місяців, вважає О. Солонтай, який нагадує, що жодного успішного прикладу роботи комісій у таких випадках не було.

У підсумку БПП дає привід своїм опонентам, як мінімум, у вигляді Радикальної партії, для піару і блокування трибуни, а парламент виявляється недієздатним для прийняття багатьох рішень, адже за останні тижні А. Парубій неодноразово закривав засідання достроково через відсутність необхідної кількості голосів.

За словами лідера Радикальної партії О. Ляшка, парламентські фракції не можуть досягти домовленості щодо створення тимчасової слідчої комісії парламенту щодо офшорів держчиновників, тому що фракція БПП блокує будь-які антикорупційні розслідування. О. Ляшко заявив, що має намір особисто очолити таку комісію. Він вважає відволіканням уваги той факт, що Блок П. Порошенка пропонує створити комісію не лише з питань офшорів, а із загальною назвою «з розслідування політичної корупції». На такому

форматі роботи комісії акцентує увагу кандидат до ТСК від президентської фракції О. Мушак, який зазначає, що справа не лише в офшорах, а в тому, що багато політиків живуть не за статками, декларуючи невелику платню й живучи в розкошах. При цьому О. Мушак запевняє, що наявність офшорів у Президента П. Порошенка не є порушенням закону – це лише питання моральної відповідальності. Порушень у наявності офшорів у свого однопартійця І. Кононенка О. Мушак також не бачить.

«Нам треба пройти не тільки по компаніях Президента, а й по всіх членах парламенту, у яких знайшли офшори. Я б почав із порівняння сум, які проходили через офшори, з офіційним рівнем доходу політиків», – пропонує О. Мушак (<http://novynarnia.com/2016/05/17/bpp-zagalmuvav-stvorennya-timchasovoyi-slidchoyi-komisiyi-z-pitan-ofshoriv>).

Керівник фракції БПП І. Гринів заявив, що для створення ТСК необхідний консенсус, якого поки немає в парламенті. «Ляшко хоче процес, а не результат», – вважає депутат.

Водночас представник фракції «Батьківщина» І. Луценко визнає, що, щоб зламати звичайну схему роботи тимчасових слідчих комісій, треба прийняти новий закон про ТСК, а без нього робота комісії залишиться бездоказовими балачками.

Про те, що створення «офшорної ТСК» блокує фракція «Блок П. Порошенка», в ефірі каналу «112 Україна» заявив і народний депутат від «Самопоміч», голова Комітету ВР з питань запобігання і протидії корупції Є. Соболєв. «Я думаю, що це політична гра: щоб дійсно не концентруватися тільки на бізнесі Президента, БПП пропонує розглянути всіх. Ми – за. “Самопоміч” буде підтримувати і розслідування діяльності Президента, який не має права займатися бізнесом, і розслідування зловживань інших політиків. Тут не можна бути недоторканим», – зазначив він.

Утім, за словами політолога П. Олещука, робота тимчасової слідчої комісії у Верховній Раді без відповідного закону не матиме результату, а закон про тимчасову слідчу комісію не приймуть, бо це – шлях до імпічменту Президента. За Конституцією, його можна почати на основі висновку ТСК, говорить П. Олещук (http://gazeta.ua/articles/comments-newspaper/_zakon-pro-slidchi-komisiyi-ce-shlyah-do-impichmentu-prezidenta/699177).

«Якщо комісію створять, вона може надати політичну оцінку учасникам офшорного скандалу, – говорить політолог В. Фесенко. – Можуть звернутися до Національного антикорупційного бюро. Та Порошенко – непідслідний йому. А звинувачення проти нього не тягнуть на кримінальну відповідальність. Щонайбільше – на адміністративну».

«Процес створення слідчої комісії затягують правлячі партії. Це – Блок П. Порошенка, “Народний фронт” і недобитки “регіоналів”. А найбільше в цьому незацікавлений Президент. Окрім нього, у офшорних документах є багато чиновників. Розслідування офшорів потягне за собою кримінальну відповідальність, якщо там є ознаки фінансового злочину. По-друге, це – величезні репутаційні втрати для політиків», – переконаний політолог К. Матвієнко.

Експерт вважає, що перед створенням ТСК, треба прийняти закон про тимчасові комісії. «У нас немає повноцінного закону про тимчасові слідчі комісії. Тому спочатку його треба прийняти. Потім – створити комісію. Вона може лише оприлюднити ці матеріали. Потім передати компетентним органам. Це прокуратура, антикорупційне бюро або національний слідчий комітет. А вони вже займаються всіма слідчими діями», – рекомендує експерт (http://gazeta.ua/articles/politics/_politolog-rozpoviv-hto-galmuye-zapusk-slidchoyi-komisiyi-z-pitan-ofshoriv/699185).

На думку директора Центру досліджень проблем громадянського суспільства В. Кулика, якщо офшорним скандалом вдало скористається громадянське суспільство, експертне співтовариство і політичний клас, то можна буде лобіювати прийняття необхідних законів для деофшоризації і законів, спрямованих на виведення «з тіні» частини прибутку олігархічних кланів. Це можна буде зробити, оскільки на це буде політична воля, запит суспільства і в пориві популізму депутати зможуть проголосувати за такі законопроекти. Це може стати цілком реальним результатом цього офшорного скандалу.

Крім того, мати офшорні компанії та займатися політикою стане проблематично, адже це буде постійно спричиняти іміджеві втрати. Це також повинно стати позитивним наслідком цього офшорного скандалу. Тобто політики почнуть або ретельніше приховувати свої офшори, або просто відмовляться від послуг офшорних компаній – і ми увійдемо в еру цивілізованого лобізму й реєстрації лобістських компаній. Це цілком можливо і не є проблемою, вважає експерт.

Серед позитивних для України наслідків офшорного скандалу, на які звернули увагу іноземні ЗМІ, варто відзначити той факт, що українці можуть вільно обговорювати фінанси Президента, а це вказує на посилення демократії в країні. «Активна реакція суспільства на інформацію про офшори П. Порошенка свідчить, що політика в Україні змінилася», – відзначило видання Wall Street Journal в редакційній статті 6 квітня (http://dt.ua/POLITICS/skandal-navkolo-ofshoriv-poroshenka-pokazav-spravzhnizmini-v-ukrayini-wsj-204856_.html). «...В путінській Росії викриття корупції – це прямий квиток за грати чи навіть в морг. І те, що українці можуть відкрито ставити питання про фінанси свого лідера, демонструє, наскільки політика в їхній країні змінилася і чому вирішення проблеми корупції потребує більше демократії, а не менше», – ідеться в статті.

Отже, за висновком експертів, скандал довкола офшорних рахунків українських високопосадовців справив значний вплив на їхній міжнародний імідж, позначився на суспільно-політичних настроях українських громадян, погіршивши сприйняття влади в цілому і Президента зокрема, призвів до посилення протистояння в парламенті між владою й опозицією та до посилення критики на адресу Президента. Водночас експерти й політики збігаються на думці, що політичні наслідки офшорного скандалу для української політики можуть бути значно більшими за юридичні. Позитивним результатом офшорного скандалу може стати реалізація запиту

суспільства на виведення «з тіні» частини прибутку олігархічних кланів шляхом прийняття законів щодо деофшоризації.

Партійна позиція

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Аграрна партія України в сучасних умовах

Тривалий час Аграрна партія України (АПУ) була в тіні більш рейтингових політичних сил, але вже восени 2015 р. знову про себе заявила під час виборів до місцевих рад.

Підсумки виборчої кампанії та завдання на перспективу обговорювалися на з'їзді Аграрної партії, який відбувся в грудні 2015 р. у Києві.

Перед початком форуму голова Аграрної партії України В. Скоцик дав прес-конференцію, під час якої розповів про перебіг партійного будівництва й дав оцінку жовтневим виборам до місцевих органів влади. На його переконання, партія «достойно пройшла виборчу кампанію».

В. Скоцик наголосив, що з вересня 2014 р. АПУ побудувала партійні організації в усіх регіонах України. При цьому, на відміну від традиційних політичних сил, Аграрна партія відбудовувалася не зверху вниз, а навпаки. Відтак, за словами лідера партії, Аграрну партію цілковито можна назвати народною, адже вона будувалася самим суспільством і не залежить від жодного олігарха. Як сказав В. Скоцик, слово «аграрна» в назві партії говорить лише про те, що вона використовує конкурентні переваги українського сільгоспвиробництва як основу для відродження економіки та всієї країни. «Аграрна партія, по суті, є справді загальнонаціональною партією, яка здатна об'єднати не лише всі верстви населення, а й усі регіони – від Заходу до Сходу, Південь і Північ», – зазначив В. Скоцик.

Лідер Аграрної партії України наголосив на тому, що партія не є вузькогалузевою і представляє інтереси не лише аграріїв: «Сьогодні кожен третій українець так чи інакше пов'язаний з агросектором або суміжними галузями. У цьому сегменті економіки задіяно близько 70 % територій України. У найближчі 10–20 років від реалізації потенціалу нашої держави в аграрному секторі залежить те, чи станемо ми розвинутою країною, чи досягнемо добробуту всіх громадян України».

На думку керівництва АПУ, результати останніх виборів красномовно продемонстрували, що Аграрна партія – це партія всієї України. Маючи об'єктивно невеликий «стартовий забіг», молода політична сила фінішувала серед лідерів виборчих перегонів. Аграрна партія отримала представництво в п'яти обласних радах, а також 210 районних і багатьох сільських радах в усіх областях України. Про те, що нова сила орієнтується не лише на сільського виборця, вказує і такий факт: до міських рад обрано 186 представників

Аграрної партії України. Загалом, за кількістю обраних депутатів (3 тис. 472), АПУ увійшла до чільної п'ятірки.

Такі результати (7,9 %), на переконання керівництва партії, дають підстави сподіватися, що на наступних парламентських виборах АПУ пройде до парламенту. У цьому в самій партії не сумніваються, адже за показником ефективності своєї діяльності АПУ стала лідером серед українських партій. Навіть на сході країни, де виборці звикли віддавати свої голоси лише одній «панівній» партії, Аграрна партія мала чудовий електоральний ужинок: майже 12 % голосів у Луганській області та 14,5 % – у Донецькому регіоні.

Проте, як запевнив її голова, партія в жодному разі не зупинятиметься на досягнутому. Серед нагальних завдань – створити розгалужену партійну мережу в кожному місті, районі, населеному пункті, для того щоб на кожні півсотні виборців приходився щонайменше один член АПУ. Переконавши ж пересічного виборця у правильності своїх цілей, партія має на меті йти на парламентські вибори й перемагати, виборовши 160–165 депутатських місць у складі майбутнього парламенту.

В основу своєї діяльності партія поклала три ключові завдання: подолання безробіття і створення нових робочих місць, благополуччя кожного окремого громадянина, безпека. Крім того, партія декларує і своє ставлення до можливості продажу земель сільськогосподарського призначення. «Земля, – наголосив лідер АПУ, – має назавжди залишатися вічною цінністю українського народу».

Рішучою є й позиція Аграрної партії щодо «податкових новацій» від уряду. На думку керівництва партії, наміри скасувати спеціальний режим ПДВ для всіх суб'єктів господарювання в АПК і звуження застосування спрощеної системи оподаткування можуть призвести до краху в аграрному секторі, відтак до непоправних наслідків для всієї країни.

У своїй заяві від 25 травня Аграрна партія України висловлює глибоке занепокоєння з приводу оприлюдненого проекту Плану пріоритетних дій уряду на 2016 рік. Відповідно до оприлюдненого проекту дій уряду пропонується з 1 січня 2017 р. остаточно скасувати спеціальний режим ПДВ для аграрного сектору України та перевести всіх аграрних виробників на загальну систему оподаткування.

Заявники вважають, що це призведе до подальшого знищення флагманського сегменту української економіки, який, за прогнозами експертів, на кінець 2016 р. вироблятиме 41 % ВВП України. «Істотне обмеження використання спеціального режиму ПДВ для аграріїв уже призвело до вимивання близько 20 млрд грн обігових коштів у минулому році та близько 40 млрд грн у цьому. Як наслідок аграрії зіткнулися з великою проблемою браку ресурсів під час цьогорічної посівної, вартість якої зросла на 40–60 %», – ідеться в заяві.

У заяві звертається увага на те, що пропонована державна підтримка аграрного сектору становитиме не більше 500 млн грн на рік, що жодним чином не компенсує мільярдних втрат унаслідок переведення аграріїв на загальну систему оподаткування. Крім того, система компенсацій

передбачена переважно для виробництв з розміром площ до 500 га в обробітку, які становлять меншість серед активних господарств України.

На думку заявників, уряд фактично пропонує план поспішного запровадження продажу земель сільськогосподарського призначення. «Аграрна партія України наголошує, що продовження подібної політики суперечить меті Плану пріоритетних дій уряду, яка, серед іншого, передбачає макроекономічну стабілізацію і зростання добробуту громадян. Натомість провокується економічна катастрофа», – зазначається в заяві.

Разом з тим у заяві наголошується, що лише за I квартал 2016 р. купівельна спроможність українців знизилася на 22 %. За попередні два роки вона скоротилася у 2,5 рази. Українці стали вдвічі менше купувати продуктів харчування. За даними ООН, уже сьогодні 80 % українців живе на межі бідності. «Запровадження ринку землі в таких економічних умовах призведе до втрати основного національного багатства українців – родючих чорноземів, перетворить Україну у колонію, а українців – у рабів на своїй землі. Позбавлення аграріїв останніх засобів податкового стимулювання спровокує різке скорочення виробництва, робочих місць та матиме наслідком різке зростання цін на основні продукти харчування», – наголошується в заяві.

АПУ застерігає уряд і парламент від необдуманих дій та вимагає відмовитися від будь-яких кроків, спрямованих на дозвіл продажу земель сільськогосподарського призначення, допоки не буде вироблено земельного законодавства та, можливо, проведено референдум з цих питань; терміново розглянути законопроект 3851-1 про внесення змін до Податкового кодексу щодо захисту прав платників ПДВ включно із сільгоспвиробниками; спільно з профільними асоціаціями розробити нове податкове законодавство, що дасть змогу розвивати, а не пригнічувати аграрне виробництво; внести запропоновані зміни до Податкового кодексу до 1 липня 2016 р.; врахувати такі зміни при розробці проекту бюджету-2017.

Таким чином, на думку вищого партійного керівництва АПУ, можна досягнути зростання надходжень до бюджету без посилення податкового тиску на виробника, зберегти потенціал зростання аграрного сектору й можливість відновлення економіки країни.

Д. Марчук, експерт з питань аграрної політики, місцевого самоврядування, адміністративно-територіальної реформи, розвитку сільських територій, аналізуючи заяви АПУ, вважає, що партія має принципово відстоювати спеціальний режим оподаткування ПДВ. Адже спеціальний режим ПДВ – це спосіб накопичування ресурсів для сільгоспвиробника з подальшим вкладенням у виробництво.

На думку експерта, його важко назвати пільгою, адже це інструмент, який дає змогу аграріям накопичувати кошти для того, щоб сіяти, збирати врожай, годувати худобу і, не беручи жодної копійки в держави, конкурувати з європейцями, які мають великі державні дотації, та американцями, які мають доступ до дешевих кредитів під 3–4 % річних на 20–30 років, на противагу українським 35–40 % на рік-півтора. «Збережені кошти аграрії не

забирали собі, а вкладали у виробництво. Тому Україна має перші місця з багатьох експортних позицій, а на полицях магазинів, попри постійні кризи, у нас поки що є доступні українські продукти. Отже, спецрежим ПДВ – це лише компенсація відсутності інших видів підтримки, таких як кредити чи дотації, які є в наших конкурентів», – вважає експерт.

Водночас в АПУ пропагують і деякі досить «сміливі» ідеї, як-от перераховувати орендну плату за користування землею новонародженим. При цьому не говорять про сільських пенсіонерів, які є основними отримувачами орендної плати за землю. Як зазначив голова Аграрної партії України В. Скоцик, кожен українець при народженні повинен отримувати частку від орендної плати за землю. Тоді до повноліття він матиме більше 100 тис. грн на персональному рахунку. Це краще, ніж продавати землю і залишати людей у злиднях.

Він вважає, що Україні варто звернутися до досвіду арабських країн, зокрема Об'єднаних Арабських Еміратів, де «кожен громадянин ОАЕ отримує частку прибутку від видобутку нафти на свій персональний рахунок. Той же принцип повинен діяти в Україні з використанням національного надбання – землі».

За його словами, в Україні в оренді перебуває близько 16,5 млн га сільськогосподарських земель. Середня орендна плата за 1 га становить близько 2 тис. 500 грн. Якщо цю орендну плату збільшити буквально на 4 %, або на 100 грн за 1 га, ми отримаємо суму в 1,65 млрд грн на рік. Якщо врахувати, що в країні щорічно народжується приблизно 412 тис. дітей, то, розділивши цю суму між новонародженими, вона становитиме близько 4 тис. грн кожному. «Якщо ці кошти просто покласти в банк на 18 років під складний відсоток під 20 % річних, що є середнім показником на сьогодні, то до 18-річчя така дитина отримає більше 106 тис. грн. Це кошти, які молода людина зможе використовувати для відкриття бізнесу, навчання тощо. Це кошти, які вона зможе вкласти в економіку країни», – зазначив голова АПУ.

Проте не факт, що з цим погодяться селяни, які є одержувачами орендної плати, адже вони отримують не лише оплату – як коштами, так і натуральними продуктами, а й допомогу при оранці присадибних ділянок, перевезенні палива тощо, навіть допомогу при похованні. Пропозиції лідера Аграрної партії можуть підтримати лише ті, хто має малих дітей, а їх на селі не так багато.

На думку ж В. Скоцика, для реалізації такої системи необхідно створити окремий банк, який вклатиме кошти в розвиток переробної промисловості, поліпшення інфраструктури, житлове будівництво. Але для цього потрібно зменшити податковий тиск на аграріїв. «Тоді сума, яку отримає кожен дорослий громадянин України, збільшиться в рази. Економіка отримає додатковий ресурс. Покращиться демографічна ситуація. Більше людей отримають роботу з хорошою оплатою. Пенсіонери матимуть гідний захист. Орендарі землі можуть підвищити нинішню орендну плату, якщо держава перестане збільшувати податковий тиск. Це один з ресурсів для будівництва України», – переконаний В. Скоцик.

Проте увагу політичних експертів подібні заяви керівників АПУ майже не привернули (вони їх практично не коментують). Натомість їх зацікавила досить буденна, на перший погляд, подія – зміни в керівництві партії, зокрема призначення Р. Безсмертного новим керівником центрального апарату Аграрної партії України. Після чого Р. Безсмертний як представник України в політичній підгрупі на переговорах у Мінську 28 квітня повідомив, що виходить з переговорного процесу. Надалі він займатиметься політичною діяльністю й підготовкою до виборів, очолюючи виконком Аграрної партії України.

Політик заявив, що під час планової відеоконференції з представниками ОБСЄ, РФ і сепаратистів повідомив про свою відставку з політичної підгрупи. «Я вирішив для себе та поінформував усіх причетних – від тих, хто бере участь у технологічному забезпеченні процесу, і до Президента, – що завершую цей етап у своєму житті... Я виходжу з “мінського процесу” і не буду далі брати участі у волонтерстві на цій дипломатичній ниві», – зазначив Р. Безсмертний.

Політик зізнався, що мав суперечності з П. Порошенком. «У нас було кілька розмов, які, я не знаю, чи були приємні для Президента, але для мене вони були неприємними. І виходячи з аналізу ситуації, яка склалася, і підходів до розв’язання питань по Донбасу», – наголосив Р. Безсмертний.

Як відомо, до того, як Р. Безсмертний очолив виконком оновленої Аграрної партії України, він був членом Української республіканської партії, працював у керівних органах «партії влади» часів Л. Кучми – Народно-демократичної, був представником Президента Л. Кучми в парламенті. Згодом був членом фракції «Реформи-конгрес» партії «Реформи й порядок». У часи президентства В. Ющенка – віце-прем’єр з питань адміністративно-територіальної реформи в першому уряді Ю. Тимошенко, голова Народного союзу «Наша Україна», лідер фракції «Наша Україна» у Верховній Раді. У липні 2014 р. Р. Безсмертний разом з Ю. Луценком створив політичну партію «Третя українська республіка», ставши її головою.

Така біографія викликає в експертів сумнів щодо щирості Р. Безсмертного щодо АПУ. Дехто з фахівців прогнозує, що АПУ для Р. Безсмертного також не стане постійним політичним проектом, можливо, цей проект пов’язаний з якимись іншими політичними процесами, зокрема із зближенням з провладною партією.

Водночас у партії заперечують, що вона працюватиме в інтересах діючого Президента. «Аграрна партія ніколи не воювала з владою, разом з тим відстоювала свої інтереси, ідеологію села і сільських трударів», – зазначив член Політради партії, депутат О. Бакуменко, який є народним депутатом від Блоку П. Порошенка.

Проте експерти дотримуються іншої думки. «Зараз Роман Петрович зайшов на проект Аграрна партія України. Цей проект Банкової задуманий як головний конкурент “Батьківщини”. І роль Безсмертного дуже важлива. Власне, ось і все. Ну не може важливий для Банкової електоральний проект очолювати людина, яка “зілле Україну”. Іншої мотивації і причини для втечі,

звичайно ж санкціонованої, у Романа Петровича немає», – зазначив один з експертів М. Павлів.

Тим часом Р. Безсмертний разом з представниками АПУ активізував підготовку до проміжних виборів до ВР, які призначено на 17 липня 2016 р. у всіх семи округах. Таке рішення ухвалила Політична рада Аграрної партії на засіданні 24 травня. Вибори відбудуться у Волинській (округ № 23), Полтавській (округ № 151), Івано-Франківській (округ № 85), Чернігівській (округ № 206), Дніпропетровській (округ № 27), Херсонській (округ № 183) і Луганській (округ № 114) областях.

На засіданні Політради також розглянули формування консультативно-дорадчих органів Аграрної партії. «Ми формуємо в Аграрній партії ради, які стануть віддзеркаленням профільних комітетів Верховної Ради і навіть ширше. Приміром, ми уже готуємо промислову раду, яка опікуватиметься питаннями промислового виробництва в країні, а ми знаємо, що ні комітету, ні навіть міністерства, яке б займалося питанням промисловості в державних органах влади, немає. Разом з тим є ряд нагальних проблем у промисловому розвитку країни, які потрібно вирішувати. Протягом трьох місяців ми плануємо сформувати повний склад таких рад, всього їх буде приблизно 24–26», – повідомив лідер Аграрної партії В. Скоцик.

За його словами, кожна рада займатиметься напрацюванням тактичних і стратегічних кроків розвитку своїх галузей.

Крім того, Політрада затвердила керівників перших трьох сформованих рад. Медичну раду очолив президент Національної академії медичних наук, член Політради партії В. Цимбалюк. «Охорона здоров'я в Україні, я би сказав, смертельно хвора. Ми знищили первинну ланку допомоги, не запропонувавши нічого дієвого на заміну. Одна з причин неефективності реформ – безсистемність. За роки незалежності змінилося 22 міністри. Як людина може щось реалізувати, якщо їй не дають змоги працювати? У результаті ми втратили від 10 до 12 млн населення – це більше, ніж у другу світову війну», – зазначив В. Цимбалюк.

Він вважає, що на сьогодні пріоритетом партії повинно стати стимулювання роботи лікарів у сільській місцевості. Також варто проводити виїзні обстеження людей у селах. Таку практику вже впроваджено в Хмельницькій області завдяки співпраці партії з благодійною організацією – Першим добровольчим мобільним шпиталем ім. М. Пирогова.

Разом з тим, на думку олімпійської чемпіонки зі спортивної гімнастики, члена Політради партії С. Захарової, щоб не витрачати гроші на лікування, хворобам слід запобігати. Вона очолила спортивну раду. «Ми знаємо проблеми з медобслуговуванням. Чуємо, що в нас хвора нація. Але якщо люди не займатимуться спортом, вона стане ще більш хворою. І ми будемо вкладати вдвічі більше грошей у її лікування. А діти й далі помирятимуть на уроках фізкультури. У державі абсолютно немає розуміння значення спорту, що саме він формує сильну й вольову націю, він став одним із “залишкових” напрямів», – зазначила С. Захарова.

Керівником мистецької ради став композитор, народний артист України,

член Політради партії О. Злотник. «Наше завдання – формування духовно здорової людини, яка розуміє, що таке порядність і чесна робота. А без підтримки культури, музики і мистецтва цього не досягти. Україна мала одну з найкращих систем мистецької освіти, але цей потенціал поступово знищується. У селах України майже нема музичних шкіл. А вони – кровноносні судини для навчальних закладів, середніх, вищих, інститутів, консерваторій», – наголосив О. Злотник.

Також на засіданні Політради обговорили оприлюднений План дій уряду, який передбачає впровадження ринку землі та не пропонує аграрним виробникам, які є основою економіки України, жодної системи підтримки, що робить вітчизняну продукцію неконкурентоспроможною. З доповідями виступили народний депутат України Л. Козаченко й голова страйкового комітету Аграрного форуму, заступник голови Аграрної партії Г. Новіков. «Ми розраховуємо на зустріч із Прем'єр-міністром, щоб обговорити шляхи виходу із ситуації. У нас є напрацювання системи оподаткування, яка дасть змогу наповнювати бюджет, вивівши “з тіні” певні напрями. При цьому це не стане непосильним тягарем для виробників. Якщо нам на зустріч не будуть іти, ми будемо вимушені готуватися до нових страйків», – зазначив Г. Новіков.

Під час засідання Політради АПУ обговорювалося питання внесення змін до Статуту партії до наступного з'їзду. «Ми повинні вибудувати свій Статут так, щоб він усував зайвий бюрократизм, потрібно гарантувати демократичність прийняття рішень всередині партії. Система роботи повинна бути вибудована так, щоб вона захищала і профільний актив – ядро партії, і давала змогу працювати в містах», – зазначив керівник центрального апарату АПУ Р. Безсмертний.

Загалом Аграрна партія України налаштована на серйозні здобутки й залучає до своїх лав впливових людей. Це представники не лише аграрної галузі, а й промисловці, представники культури, науки, спорту. Водночас в АПУ поки що не називають своїх союзників і обходять питання щодо того, чи партія співпрацюватиме з провладними політичними силами в майбутньому, чи займе місце в опозиції до діючої влади. У будь-якому випадку, нині на рівні місцевих рад якогось серйозного протистояння з провладними політичними силами не спостерігається (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Аграрна партія: через відродження села – до відродження всієї України (<http://www.rp.mk.ua/2015/12/agrarna-partiya-cherez-vidrozhennya-sela-do-vidrozhennya-vsiye%D1%97-ukra%D1%97ni>). – 2015. – 17.12; Аграрна партія України оновила керівний склад та має на меті здобути більшість на виборах місцевих рад (<http://ab.org.ua/agrarna-partiya-ukrayini-onovila-kerivniy-sklad-ta-maye-na-meti-zdobuti-bilshist-na-viborah-mistsevih-rad>). – 2016. – 22.02; Аграрна партія України: завдання на 2016 рік (<http://blog.liga.net/user/dmarchuk/article/20620>). – 2016. – 18.01; Каждый украинец до совершеннолетия может получить 100 тысяч за счет земли – Скоцук (<http://timeua.com/news/4/48060.html>). – 2016. – 26.04;*

Иностранные топ-менеджеры не помогут Украине – В. Скоцик (<http://news.meta.ua/ua/archive/20.04.16/cluster:48322536-Inostrannye-top-menedzhery-ne-pomogut-Ukraine---Vitalii-Skotsik>). – 2016. – 20.04; *Бессмертний оголосив про відставку з мінської групи на користь Аграрної партії* (<http://novynarnia.com/2016/04/28/bezsmertniy-ogolosiv-pro-vidstavku-z-minskoyi-grupi-na-korist-agrarnoyi-partiyi>). – 2016. – 28.04; *Бессмертный променял минский процесс на Аграрную партию* (<http://strana.ua/news/10879-bessmertnyj-promenyal-peregovory-v-minske-na-partiyu-agrariyev.html>). – 2016. – 9.05; *У Порошенко готовят к выборам несколько партийных колонн* (<http://strana.ua/articles/analysis/10311-u-poroshenko-zainteresovalis-parallelnymi-politicheskimi-proektami.html>). – 2016. – 28.04; *Политолог: Бессмертный стал аграрием и готовится «откусить» от Тимошенко голоса на выборах* (<http://www.politnavigator.net/politolog-bessmertnyjj-stal-agrariem-i-gotovitsya-otkusit-ot-timoshenko-golosa-na-vyborakh.html>). – 2016. – 29.04; *Аграрна партія висуває кандидатів на вибори народних депутатів 17 липня та формує ради державотворення* (<http://www.agroparty.org.ua/pres-tsentr/novini/ahrna-partiia-vysuvaie-kandydativ-na-vybory-narodnykh-deputativ-17-lypnia-ta-formuie-alternatyvnyi-kabmin>). – 2016. – 25.05; *Заява Президії Аграрної партії України з приводу Плану пріоритетних дій уряду на 2016 рік* (<http://agroparty.org.ua/pres-tsentr/novini/zaiava-prezydii-ahrnaioi-partii-ukrainy-z-pryvodu-planu-priorytetnykh-dii-uriadu-na-2016-rik>). – 2016. – 25.05).

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. екон. наук

Контрабандна діяльність в Україні: стан і проблеми її подолання

1. Загальна характеристика і товарна структура контрабанди в Україні

Контрабандна діяльність – один з найстаріших видів тіньової економіки в історії людства. У науковій літературі терміном контрабанда позначається як процес незаконного переміщення через державний та (чи) адміністративний кордон товарів й інших матеріальних цінностей, так і самі об'єкти такого переміщення. Активізація чи, навпаки, затухання контрабандної діяльності в різних регіонах світу й у різні періоди історії обумовлювались динамікою низки об'єктивних і суб'єктивних чинників, насамперед соціально-економічного характеру. Повною мірою це стосується й нинішнього стану контрабандної діяльності в Україні. Хоча зростання потоку повідомлень у вітчизняних ЗМІ з цієї тематики може свідчити як про активізацію контрабандної діяльності, так і про активізацію боротьби з нею в Україні останнім часом.

Поширення контрабандної діяльності в Україні на сучасному етапі обумовлене цілим рядом таких факторів:

- трансформаційним характером сучасного українського суспільства та порушенням традиційної системи суспільних цінностей;
- зниженням рівня доходів та рівня життя населення;
- значним послабленням авторитету органів влади та управління всіх рівнів, включаючи правоохоронні й судові органи;
- перебудовою системи органів управління митною справою;
- військовим конфліктом на Сході України, що справляє вельми специфічний вплив на сам характер контрабандної діяльності.

У процесі аналізу повідомлень у ЗМІ стосовно поширення контрабандної діяльності в Україні слід брати до уваги, що вона є сферою тіньової економіки. Адже порушення митних правил відбувається при переміщенні матеріальних цінностей як у зоні митного контролю, так і поза зоною митного контролю (за місцем і часом). Причому при переміщенні різних цінностей через зону митного контролю приховування переміщуваних цінностей може мати фізичний або документарний характер. У першому випадку митники й прикордонники повинні виявляти відповідні місця схову цінностей. А в другому – у відповідних супровідних документах надається неправдива інформація про вид та / чи кількість (обсяг) цінностей, які переміщуються через кордон. Все наведене пояснює відсутність усебічної, повною мірою об'єктивної та змістовно збалансованої інформації не лише у ЗМІ, а й у органів відповідного галузевого і державного управління щодо контрабандної діяльності в Україні. До речі, саме через тіньовий характер зазначеної діяльності, подібний інформаційний дисбаланс щодо відображення контрабанди не лише у ЗМІ, а й у інформаційних системах органів державної та місцевої влади і управління притаманний тією чи тією мірою всім країнам світу.

Зазначену фундаментальну недосконалість інформаційного відображення реальних фактів поширення контрабандної діяльності в Україні ми будемо враховувати в процесі цього аналізу й намагатимемося так чи так компенсувати її в процесі викладу матеріалу. Враховувався, наприклад, той факт, частота й тематична спрямованість повідомлень щодо контрабандної діяльності у ЗМІ, за умов фактичної відсутності всеосяжної та повної системи статистичних даних з цього питання, непрямим чином відображає ряд важливих характеристик контрабандної діяльності в масштабах України. Зокрема, на підставі повідомлень ЗМІ можна сформувати більш-менш цілісне, систематизоване уявлення про учасників й певні схеми контрабандної діяльності, її масштаби, зони найбільшого поширення, товарну структуру тощо. При цьому треба враховувати, що проходження через митний кордон значних партій контрабандних товарів, по суті, неможливе без відповідної підтримки з боку корумпованих посадовців митниці та інших органів державної та місцевої влади і управління. Тобто контрабандна діяльність органічно пов'язується з корупцією у відповідних сферах вітчизняної економіки.

Певною мірою специфіка нинішнього етапу контрабандної діяльності в Україні пов'язана з анексією Росією Криму та окупацією частини районів Донецької та Луганської областей. При цьому якщо АР Крим і м. Севастополь Росія на підставі свого законодавства офіційно приєднала до своєї території, то постійну присутність своїх військ і державних чиновників на українському Донбасі російська влада весь час заперечує. Саме з причин міжнародної дипломатії існує суттєва різниця в реальних обсягах поставок російських товарів до Криму й окупованих районів Донбасу. Відповідно, саме російсько-терористична окупація ряду районів Донбасу є нині потужним каталізатором розвитку контрабандної діяльності в Україні. Економічна блокада окупованих районів Донбасу з боку України, як держави, обумовила специфіку контрабандної діяльності та контрабандних потоків у зоні АТО. Тому товарну структуру контрабандних потоків у зоні АТО і поза нею, тобто в решті регіонів України доцільно аналізувати окремо.

За повідомленням Державної фіскальної служби (ДФС) України, «упродовж 2015 р. митницями ДФС порушено 17 808 справ про порушення митних правил на суму понад 1 787,19 млн грн. З них, у 8529 справах реально вилучено предмети правопорушень на суму понад 628,98 млн грн. Зокрема, вилучені наступні предмети правопорушень: промислових товарів на суму понад 366,85 млн грн; продовольчих товарів на суму понад 106,27 млн грн; валюти на суму понад 102,28 млн грн; транспортних засобів на суму понад 53,57 млн грн. Митницями ДФС розглянуто 7004 справ про порушення митних правил та застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу на суму понад 615,63 млн грн. З цієї суми стягнуто та перераховано до Державного бюджету України понад 20,38 млн грн.

На розгляд до суду митницями ДФС передано 9767 справи про порушення митних правил на суму понад 1 772,88 млн грн. За результатами розгляду справ судом прийнято рішення про конфіскацію безпосередніх предметів правопорушень на суму понад 901,07 млн. грн. Також накладено штрафів на суму понад 832,66 млн грн».

Як зазначається на офіційному порталі ДФС України, «одним із шляхів попередження та виявлення митних правопорушень є співпраця та обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав в рамках взаємної адміністративної допомоги». Вітчизняними митниками здійснюється взаємодія із 65 митними адміністраціями держав-членів Всесвітньої митної організації. «За результати співпраці протягом 2015 р. заведено 804 справи про порушення митних правил на суму 879,1 млн грн. Це складає 4,5 від загальної кількості справ заведених митницями з початку 2015 р. та майже 50 % від загальної вартості предметів правопорушень. За матеріалами, отриманими у ході взаємодії з митними органами іноземних держав та переданими митницями до територіальних підрозділів ДФС розпочато 46 кримінальних проваджень. Сума встановлених несплачених обов'язкових митних платежів у справах про порушення митних правил заведених за результатами міжнародної співпраці за ознаками ст. 485 Митного кодексу України склала 143,7 млн. грн. Крім того, за матеріалами перевірок

проведених спільно з митними органами іноземних держав та переданих з початку 2015 року до підрозділів податкового та митного аудиту встановлено несплату обов'язкових митних платежів у сумі 67,1 млн грн».

На жаль, на офіційному порталі Державної фіскальної служби України зміст розділу «Інформація про вжиття заходів щодо боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями» до 2015 р. має фрагментарний характер, що ускладнює проведення відповідного аналізу контрабандної діяльності. Зокрема, крім зазначеної вище, інформація на аналогічну тематику є лише за січень – червень 2014 р. і за 2012 р. (станом на 19.11.2012). При цьому протягом січня – червня 2014 р. було порушено 7,7 тис. справ про порушення митних правил на суму понад 274,5 млн грн, тоді як протягом 2012 р. (станом на 19.11.2012) митними органами України порушено 172 кримінальні справи про контрабанду на суму 28,78 млн грн. Наведені дані свідчать про активізацію боротьби з контрабандою з боку органів митної служби, мабуть, значно більшою мірою, ніж про зростання масштабів контрабандної діяльності в Україні останніми роками. Звичайно, з урахуванням перелічених вище факторів контрабандної діяльності, не можна відкидати ймовірності того, що протягом двох останніх років масштаби контрабандної діяльності на традиційних для неї напрямках в Україні певною мірою зросли. Утім, навряд чи це зростання таке ж значне, як і зростання випадків митних правопорушень, виявлених органами Державної фіскальної служби України у зазначені вище роки.

Як показують наведені вище дані, кількість справ щодо митних правопорушень у 2015 р., які було передано до суду, порівняно з кримінальними справами про контрабанду 2012 р. зросла більш ніж у 56 разів, а вартість конфіскованих контрабандних предметів – ніж у 31 раз. А оскільки попит на внутрішньому українському ринку скоротився, то найімовірніше повинні були скоротитися і обсяги контрабанди товарів, які надходили в Україну з-за кордону. Правда, зазначені вище фактори контрабандної діяльності в Україні певною мірою, мабуть, стимулювали зростання потоків контрабандних товарів за межі нашої держави. Однак, враховуючи також скорочення обсягів легального вітчизняного товарного експорту, навряд чи поставки контрабандних товарів за межі нашої держави зросли настільки, щоб збільшити сукупні (тобто в Україну і за її межі) потоки контрабанди у 2015 р. порівняно з 2012 р. Звичайно, дані ДФС України за зазначені роки не зовсім коректні для порівнянь, оскільки не всі справи про порушення митних правил, передані до суду переходять у категорію кримінальних. Однак, навіть попри такі невідповідності в оприлюднених даних ДФС України, вони дають доволі правильні уявлення про зміни в роботі українських митниць, що відбулись останнім часом, а також свідчать про приховування значних обсягів контрабандної діяльності в Україні у період до 2013 р. включно.

Водночас, попри належність контрабандної діяльності до сфери тіньової економіки, вітчизняні ЗМІ, особливо останнім часом, рясніють повідомленнями про затримання контрабандних партій різних товарів. Чи не

найбільше порівняно з іншими товарами, ЗМІ повідомляють про контрабанду **тютюнових виробів**, насамперед **сигарет**. Надзвичайно потужним економічним стимулом для контрабанди цього товару з України до країн Європейського Союзу є значна різниця цін на нього. Ця різниця стимулює контрабандну активність тіньових підприємців різного масштабу, підштовхує їх до вдосконалення технологій контрабанди, що так чи так знаходить своє відображення у повідомленнях ЗМІ. Причому випадки затримання дрібних партій контрабандних сигарет та інших тютюнових виробів, як правило, вже не привертають уваги ЗМІ. Нині журналісти, як правило, звертають увагу на затримання великих партій контрабанди та оригінальні способи її доставки.

Так, останнім часом чи не найгучнішим став випадок спроби контрабанди з України до Словаччини майже 57 тис. пачок цигарок сигарет під прикриттям дипломатичної недоторканості, що стався 21 травня цього року. Ідеться про спробу контрабанди сигарет загальною вартістю 620 тис. грн (за попередньою оцінкою), що здійснювалась чоловіком першого секретаря посольства України в Словаччині О. Ліщишин С. Ліщишиним. «Слідчим відділом прокуратури Закарпатської області розпочато кримінальне провадження за фактом зловживання владою або службовим становищем, а також службового підроблення службовими особами посольства України в Словаччині МЗС України (ч. 2 ст. 364 та ч. 2 ст. 366 КК України)», – ідеться в повідомленні прес-служби прокуратури Закарпатської області. Також, за інформацією ЗМІ, Міністерство закордонних справ відкликала зі Словаччини першого секретаря Посольства України в цій державі О. Ліщишин.

Узагалі, ЗМІ рясніють повідомленнями про затримання різних за обсягом партій контрабандних тютюнових виробів. На дрібні партії контрабанди цих товарів ЗМІ нині, як правило, уваги вже не звертають, що зайвий раз свідчить про масштаби контрабанди тютюнових виробів з України до країн-членів Європейського Союзу. За оцінками деяких ЗМІ, мешканці західного прикордоння України за місяць на контрабанді можуть заробити до тисячі доларів. Причому вагома частина цих доходів припадає на контрабанду сигарет. Наприклад, у липні минулого року вітчизняні прикордонники рапортували про вилучення контрабандних сигарет на суму в 1,5 млн євро. А 12 травня 2016 р. у Закарпатській області на пункті пропуску "Дякове " Мукачівського загону Державної прикордонної служби вилучила 101 тис. пачок сигарет на 1 млн грн (за попередньою оцінкою). Спікер Державної прикордонної служби О. Слободян зазначив, що цього року дана партія є рекордною за кількістю вилученої продукції.

Поряд із цим привертає увагу розмаїття методів доставки контрабандних тютюнових виробів. Наприклад, цього року співробітники Мукачівського прикордонного загону затримали двох чоловіків у гідрокостюмах під час спроби переправити через річку більш ніж 2 тис. пачок контрабандних сигарет. Також, за повідомленнями ЗМІ, початку цього року в рамках співпраці з прикордонниками сусідніх країн вдалося затримати п'ять різних літальних апаратів порушників держкордону. Зокрема, 25 лютого цього року

на Тернопільщині затримали літак з контрабандою сигарет до Польщі. Оглядачі ЗМІ також нагадують, що минулої осені прикордонники затримали два дельтаплана контрабандистів у Закарпатській області – одного в жовтні, іншого у вересні. Згадується й про те, що перевезення сигарет з їх приховуванням у лісоматеріалах – один з улюблених способів контрабанди цього виду товару в Україні. Контрабандисти возять сигарети в колодах, дерев'яних котушках для кабелів, склеєних дошках тощо. Крім того, кореспонденти деяких видань разом з волонтерами досліджували шляхи контрабандного експорту сигарет у гірських районах Карпат на українсько-румунському кордоні.

Водночас контрабандні поставки тютюнових виробів здійснюються не лише з України, а й в Україну. Зокрема, «у районах, розташованих уздовж зони АТО, а також на південному сході країни, помітно збільшилася частка сигарет компанії «Хамадей», розташованої в Донецьку. Ця компанія залишила частину ліній в Донецьку, а інші перемістила в Росію і окупований Крим», – розповідає директор з корпоративних питань компанії Imperial Tobacco в Україні, Молдові та країнах Кавказу О. Стрекаль. Є й зворотний процес: сигарети українських виробників потрапляють на тимчасово окуповану частину Донецької і Луганської областей. Офіційні поставки за лінію розмежування заборонені. Компанії-виробники і дистриб'ютори ними не займаються. Залишаються нелегали, які, домовляються про платний пропуск товару на блокпостах, зазначає експерт.

За повідомленнями ЗМІ, зростає, наприклад, і рівень нелегальної торгівлі в Маріуполі. Про це свідчать результати дослідження компанії «АС Нільсен Юкрейн». «Дослідження проводилося шляхом аналізу викинутих пачок з-під цигарок», – поінформував директор з корпоративних питань компанії «Філіп Морріс Україна» Р. Хрущ. Преса також повідомляла, що в Луганській і Донецькій областях продаються підроблені сигарети відомих світових брендів з маркою «Новоросії». У Маріуполі правоохоронці також викрили склад з контрабандними сигаретами російського виробництва. Про це повідомляє прес-служба СБУ. За попередніми підрахунками, загальна вартість вилученого становить майже 350 тис. грн. А нещодавно канал постачання контрабандних тютюнових виробів перекрили в Запоріжжі. Працівники ДФС Запорізької області встановили, що їх було ввезено на територію України поза митним контролем з Російської Федерації та Республіки Білорусь. Тоді було вилучено понад 8000 пачок цигарок на загальну суму понад 170 тис. грн. У цілому ж по Україні, за даними компанії TNS, говорить Р. Хрущ, обсяг нелегально ввезених в Україну сигарет знизився. Якщо, наприклад, на початку 2014 р. частка контрабанди становила 5 % від сукупного обсягу внутрішнього українського ринку, то в кінці 2014 р. цей показник скоротився до 3%, у тому числі – за рахунок зниження нелегального ввезення продукції з Росії.

Хоча джерелом постачання контрабандних тютюнових виробів в Україну останнім часом стали окуповані райони Донецької та Луганської областей. Так, наприкінці січня 2016 р. за повідомленням прес-служби

Державної фіскальної служби України співробітниками спецпідрозділу податкової міліції в зоні АТО «Фантом», Державної прикордонної служби України і Краматорської місцевої прокуратури вдалося запобігти спробі переправити вантаж контрабандних сигарет із зони АТО в західні регіони України. Сигарети без марок акцизного збору, що потрапили в Артемівськ з «ДНР», повинні були транспортуватися в Ковель і Одесу під виглядом взуття, одягу та запчастин для подальшого продажу. Підозрілий вантаж сигарет у кількості 75 коробів був виявлений на складі одного з недержавних операторів доставки вантажів. Ведеться слідство. Також на початку березня правоохоронцями було затримано автомобіль марки УРАЛ з напівпричепом, що рухався до Києва, у якому було виявлено та вилучено підакцизні товари – сигарети у кількості близько 400 тис. пачок на суму понад 4 млн грн, які виготовлені на території так званої «ДНР», – ідеться в повідомленні прес-служби Генеральної прокуратури України. Повідомлялося також, що автомобіль супроводжували працівники полку патрульної служби поліції особливого призначення. За цим фактом також ведеться слідство.

Те, що в Україні скорочується контрабанда імпортованих тютюнових виробів за одночасного збереження доволі високого рівня експорту аналогічних виробів, мабуть, пов'язане зі змінами цін та акцизів на ці товари в Україні та сусідніх державах, а також скороченням реальних доходів населення України останнім часом. Непрямим чином це підтверджується розвитком контрабанди сигарет з окупованих районів Донецької та Луганської областей на контрольовану законною владою територію України. Адже безробіття та низький рівень доходів населення на окупованих територіях Донбасу стрімко знижує ціну робочої сили в цьому регіоні. Цей чинник, мабуть, поряд з економією на податках, дає змогу знижувати ціни контрабандних сигарет, вироблених в окупованих районах Донецької та Луганської областей, а отже – підвищувати конкурентоспроможність контрабандних тютюнових виробів із зони окупації на внутрішньому українському ринку.

Водночас так само різниця в цінах сигарет та інших тютюнових виробів на українському і європейському ринках є потужним стимулом контрабанди цих товарів з України до країн-членів ЄС. Крім того, слід брати до уваги, що насиченість інформаційного простору повідомленнями про контрабанду тютюнових виробів з України пов'язана не лише з поширеністю випадків та обсягами контрабанди цих товарів, а й організаційними аспектами контрабандної діяльності, що розглядатимуться далі.

Значного розголосу в ЗМІ в останні рік-два набула контрабанда **бурштину** з України. Причому останнім часом повідомлення деяких електронних ЗМІ з цього приводу надходять з регулярністю, що нагадує фронтіві зведення. Для прикладу наводимо анонси повідомлень лише на сайті Західної інформаційної корпорації за березень – травень 2016 р.

Зокрема, 30 травня в аеропорту Одеси та у двох пунктах пропуску прикордонники виявили й вилучили 5 кг контрабандного бурштину. 29 травня в пункті пропуску «Рава-Руська-Гребенне» працівники митниці

запобігли незаконному вивезенню за межі України понад 45 кг бурштину. За попередніми оцінками, загальна вартість товару становить 1 млн грн. 21 травня 2016 р. – майже 2 кг марихуани та півкілограма бурштину знайшли прикордонники разом із працівниками митниці в легковому автомобілі, що прямував до Польщі. 5 травня – Апеляційний суд Одеської області ухвалив рішення повернути 59,8 кг бурштину вартістю 2,7 млн грн особі, яка намагалася незаконно вивезти дорогоцінне каміння з України. На Волині вилучили понад 13 кг контрабандного бурштину. На Волині прикордонники спільно з митниками на українсько-польському кордоні затримали контрабанду бурштину. 4 травня – працівники СБУ на Волині перекрили канал контрабанди бурштину до сусідньої Польщі. Вартість затриманої партії бурштину становить майже мільйон гривень. 28 квітня – контрабанду чималої партії бурштину на Волині затримали митники. Українець намагався вивезти до Польщі 7 кг «сонячного каміння». 22 квітня – у міжнародному пункті пропуску «Ягодин-авто» прикордонники Луцького загону спільно із співробітниками СБУ попередили спробу незаконного переміщення із України до Польщі майже 6 кг бурштину. 15 квітня – у пункті пропуску «Ягодин» на Волині прикордонники затримали майже 4 кг бурштину, які намагалися вивезти контрабандою із України до Польщі. 6 квітня – громадянин України, водій легкового автомобіля прямував у Республіку Польщу через митний пост «Рава – Руська» Львівської митниці ДФС і намагався контрабандно вивезти близько 5 кг обробленого бурштину на майже 800 тис. грн. 24 березня – понад 12 кг необробленого каміння бурштину виявили вчора в пункті пропуску «Дольськ» прикордонники Луцького загону спільно з представниками фіскальної служби. 16 березня – прикордонники Львівського загону під час перевірки автомобіля «Додж», який виїжджав до Польщі через міжнародний автомобільний пункт пропуску «Устилуг», виявили 12,8 кг бурштину. 14 березня – на Закарпатті Служба безпеки України спільно з військовою прокуратурою та відділом внутрішньої безпеки ДПС затримали одного з інспекторів Мукачівського прикордонного загону при спробі незаконного переміщення 10 кг «сонячного каменю» через державний кордон. 4 березня – прикордонниками Мукачівського загону спільно з представниками Національної поліції на контрольному пості «Нижні ворота», що в Закарпатській області, зупинили мікроавтобус львівської реєстрації, з якого вилучили 300 кг контрабандного бурштину. 2 березня – у Володимирі-Волинському митники 2 березня вилучили 4,8 кг контрабандного бурштину. Всього, за інформацією ЗМІ, за січень – травень 2016 р. українські прикордонники виявили 420 кг контрабандного бурштину.

Також в інших ЗМІ протягом зазначеного періоду повідомлялись інші факти контрабанди бурштину з України. У контексті теми цієї роботи варто згадати лише найбільш вагомі з них. Так, 17 березня 2016 р. у Дорогуську польські митники зупинили спробу перевезти 1,5 (півтори) т бурштину, вартість якого, за попередніми оцінками, може становити 24 млн злотих (6,2 млн дол. США). Прикордонники виявили контрабанду у вантажівці, яка їхала з України. А приблизно в цей же період співробітники Служби безпеки

України припинили роботу кількох підпільних цехів з обробки бурштину в Київській області. «Зловмисники налагодили незаконний видобуток «сонячного» каменю в Рівненській і Житомирській областях, а вже оброблений бурштин через Європу переправляли контрабандою в одну з країн Азії. Організаторами тіньового бізнесу були жителі Луганської області», – наголошується в повідомленні СБУ. Контрабандистів затримали при спробі переправити до Львівської області близько 300 кг бурштину. Під час обшуків в одному з цехів у Київській області правоохоронці виявили ще 200 кг обробленого бурштину, спеціальну техніку та обладнання. За висновком експертів, орієнтовна вартість вилученого бурштину за цінами «чорного ринку» становить понад 10 млн грн.

Як бачимо, нині бурштин посідає вагоме місце в товарній структурі контрабандних потоків, що виходять з України. Цілком імовірно, що протягом останніх року-двох обсяги його контрабанди зросли. І для цього є вагомі соціально-економічні причини, як то погіршення матеріального стану й зменшення реальних доходів населення, значне послаблення авторитету всіх гілок влади і управління, а особливо – невизначеність щодо розвитку соціально-економічної ситуації в країні у майбутньому. Утім, збільшення випадків затримання контрабандних поставок бурштину одночасно свідчить про значну активізацію боротьби відповідних державних органів з цим явищем. Тобто можна цілком обґрунтовано припустити, що останнім часом контрабанда бурштину зростала меншими темпами, ніж повідомлення ЗМІ про затримання партій цього товару.

Також останнім часом більше уваги ЗМІ стали приділяти контрабанді необроблених **лісоматеріалів (лісу-кругляка)** з України. У середині квітня цього року повідомлялось, наприклад, що масштабний бізнес з незаконного експорту деревини в одну з країн Східної Азії заблокували співробітники Служби безпеки України. «Комерсанти скуповували незаконно вирубану деревину в декількох областях України. Надалі лісоматеріали реалізовувалися за заниженими цінами підконтрольної компанії з Європи, яка перепродувала деревину за ринковими цінами. Співробітники спецслужби встановили, що експортери також надавали недостовірну товарно-супровідну документацію про походження продукції. Ділки встигли експортувати більше п'ятдесяти кубічних метрів деревини на суму майже шістдесят мільйонів гривень», – зазначили в СБУ.

17 квітня в зоні митного контролю вантажних перевезень у Чопі активісти виявили 24 вагони лісу високої якості, який намагалися переправити до Словаччини. За документації вантаж значився як дрова. Адже в Україні експорт лісу заборонений законом. А наприкінці квітня нинішнього року стало відомо, що на Закарпатті прикордонники сприяли вирубці великої кількості лісу на державному кордоні зі Словаччиною, сума збитків перевищила 12 млн грн. Про це повідомили в прес-службі СБУ на сторінці у Facebook. Підприємцям зі Словаччини прикордонники видали два так звані «санітарні квитки» для розчищення смуги лінії держкордону. Бізнесмени, за бездіяльності двох керівників підрозділу, значно перевищили необхідні

обсяги вирубки. Деревину, у тому числі цінних порід, вони контрабандою переправляли через кордон, – ідеться в повідомленні.

А, за інформацією голови правління Міжнародного центру перспективних досліджень В. Філіпчука, у Чернівецькій області масово вирубують ліс і цілими ешелонами вивозять його за кордон. За його словами, потік деревини без будь-якої обробки безконтрольно залишає країну, а «кілька ділків від лісу, прокуратури та міліції отримують свій куш ... Старожили кажуть, що такої дикої вирубки не було ніколи. Навіть на початку темних 1990-х все ж був якийсь контроль...». У регіоні, на його думку, назріває екологічна катастрофа. Однак, слід зазначити, що повідомлень у ЗМІ про контрабанду лісу з України, у цілому, значно менше, ніж повідомлень про контрабанду сигарет і бурштину. Значною мірою це пов'язано з різницею в організації контрабанди зазначених товарів.

Якщо контрабанда сигарет і бурштину дуже часто чи, навіть, переважно здійснюється через пункти митного контролю з фізичним приховуванням об'єктів контрабанди або ж поза пунктами митного контролю, то контрабанда лісоматеріалів базується, в основному, на документарному приховуванні об'єктів контрабанди в пунктах митного контролю. Тобто при контрабанді лісоматеріалів, як до речі й багатьох інших товарів, у пункті митного контролю подаються недостовірні супровідні документи до відповідного товару. Хоча, згідно з деякими оцінками, оприлюдненими в ЗМІ, щорічні обсяги контрабанди лісу та металу сумарно можна порівняти з бюджетом України (<http://www.segodnya.ua/ukraine/poteri-gosudarstvennogo-masshtaba-kakie-cennosti-i-prirodnye-bogatstva-tonnami-vyvozyat-iz-ukrainy-713734.html>).

Правда, зазначені оцінки у ЗМІ були подані без будь-яких пояснень і методики розрахунків стосовно їх економічного обґрунтування, що змушує ставити під сумнів їх коректність. Утім, наприклад, на міжнародних ринках чорних металів нині панує гостра конкуренція між виробниками цих товарів. Цілком закономірно, що ніхто не зацікавлений у збільшенні частки конкурентів на ринку. І навіть якщо контрабандний метал відносно легко було вивезти з України, це ще зовсім не означає легкого продажу його за кордоном, особливо у тих величезних обсягах контрабанди, інформація про які поширюються деякими ЗМІ. Адже в цьому випадку вітчизняні контрабандисти вступають у конфлікт не лише з владою відповідних держав, а й з потужними компаніями-конкурентами.

Якщо ж говорити про обсяги контрабанди необроблених лісоматеріалів (лісу-кругляка) з України, то варто згадати про невдоволення європейців щодо заборони експорту вітчизняного лісу-кругляка (принаймні як про це заявляють заступник міністра економічного розвитку і торгівлі Н. Микольська

(http://zik.ua/news/2016/03/24/kabmin_proponuie_skasuvaty_zaboronu_na_eksport_lisu_ta_vvesty_yogo_prodazh_684278) і віце-прем'єр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції І. Климпуш-Цинцадзе (http://zik.ua/news/2016/04/16/vitsepremier_ne_bazhaie_zaboronyaty_vyviz_kru

glogo_lisu_691188). Якби обсяги контрабанди лісу-кругляка з України до країн-членів ЄС були близькі чи навіть перевищували обсяги його легального вітчизняного експорту, то, мабуть, навряд чи би постало питання щодо невідповідності заборони на експорт лісу-кругляка з України положенням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Адже в такому випадку колишні споживачі українського лісу-кругляка у ЄС, мабуть, не потерпали б від заборони на його експорт настільки, щоб виносити це питання як надзвичайно актуальне на міжнародний рівень.

Однак, попри наведені вище зауваження щодо деяких публічних оцінок масштабів контрабанди, величезні за фізичним обсягом і вартістю потоки контрабанди товарів все-таки не знаходять свого адекватного відображення у ЗМІ та вітчизняному інформаційному просторі в цілому. Контент-аналіз повідомлень свідчить про вельми значну інформаційну асиметрію відображення структури контрабандної діяльності в Україні у вітчизняних ЗМІ. Насамперед, така ситуація пояснюється різницею у характері, так би мовити технології, контрабанди різних товарів й деякими аспектами соціально-економічної та політичної ситуації в Україні. Адже багато найяскравіших повідомлень ЗМІ про контрабанду, наприклад, сигарет пов'язані з оригінальністю засобів їх доставки (з використанням літальних апаратів, гідрокостюмів тощо) або ж із причетністю до цього посадових осіб (дипломатів, правоохоронців тощо).

Якщо ж говорити про висвітлення контрабанди бурштину й лісу, то каталізатором розголосу щодо цих напрямів контрабандної діяльності, мабуть, більше стали негативні екологічні наслідки з видобутку бурштину та вирубування лісу в Карпатах, наслідком чого були руйнівні повені, ніж сама по собі контрабанда зазначених товарів. Увага українського суспільства до бурштинокопачів, а отже – і до контрабанди бурштину була пов'язана ще й із сильною криміналізацією процесу його видобутку, корупцією серед правоохоронців тощо.

Водночас випадки документарного приховування контрабанди значно менше висвітлюються ЗМІ, що сприяє створенню викривлених уявлень про товарну структуру контрабанди в Україні. Значною мірою це обумовлене, так би мовити, технологією контрабандної діяльності, оскільки документарна контрабанда, тобто така, що здійснюється з використанням неправдивих (фальсифікованих) документів, не має такого явно вираженого характеру, як контрабандна діяльність, що здійснюється поза межами зон митного контролю або ж через зони митного контролю, але з приховуванням об'єкта контрабанди. Останні дві технології контрабандної діяльності, як зазначалося вище, особливо поширені у сфері контрабанди бурштину й тютюнових виробів.

Вельми показовою, наприклад, є технологія деяких виявлених випадків контрабандної діяльності з використанням неправдивої документації. Як повідомила, наприклад, прес-служба Національної поліції, на Сумщині два підприємства незаконно експортувало товар у Росію на суму 14,6 млн грн за підробленими документами. «Встановлено, що перевезення гранітних товарів

на територію Російської Федерації здійснювали приватні підприємці одного з регіонів України, але кошти за вказаний товар від покупців на територію України так і не надійшли, рух коштів по рахунках товариства також не відбувався», – зазначили в поліції. Також повідомляється, що зазначені товариства за місцем реєстрації відсутні, також у них немає найманих працівників, транспортних засобів та складських приміщень.

І, якщо фальсифікацію документів у зоні митного контролю оперативно виявити не вдається, то й контрабандний товар спокійно перетинає зону митного контролю. Звичайно, як і у наведеному вище прикладі, контрабанду, що здійснювалась шляхом її документарного приховування, з поданням неправдивої інформації, частково виявляють постфактум. Однак, навіть у цих ситуаціях, не кажучи вже про випадки успішного документарного приховування контрабанди, контрабандні товари, принаймні частково, потрапляють у товарно-грошовий обіг на українському ринку.

Тому слід наголосити на існуванні взаємопов'язаної проблеми виявлення контрабанди та якомога точнішої оцінки обсягів експортно-імпортних потоків контрабандних товарів через український кордон. Однак, враховуючи зазначену недосконалість офіційної інформації про товарну структуру контрабанди в Україні, зупинимося на короткому огляді відповідних повідомлень ЗМІ з метою формування більш-менш адекватного уявлення щодо характеристики цього явища.

Наприклад, наприкінці травня 2015 р. у тій же Сумській області співробітники поліції разом з податківцями затримали контрабанду хутряних виробів, які були замасковані під офісний папір. На автодорозі Київ – Глухів – Бачівськ правоохоронці зупинили фуру, яка не захотіла відразу зупинитися на вимогу поліції. Автомобіль наздогнали і попросили пред'явити супровідні документи на вантаж. Водій пояснив, що везе 20 т офісного паперу. Оглянувши документи, правоохоронці виявили в них явні ознаки підробки. Під час санкціонованого обшуку з'ясувалося, що замість паперу всередині фури знаходилися хутряні вироби: дублянки, жіночі шуби, хутро тварин, які мали російські та турецькі маркування. У податковій оцінили контрабандний вантаж на 1 мільйон доларів. А в Одесі свого часу виявили 11,4 тис. велосипедів, які незаконним шляхом потрапили в Україну з Китаю. Про контрабанду відповідні органи управління повідомила приватна компанія, власник торгової марки з логотипом якої був ввезений вантаж. Вартість вилученого правоохоронцями контрабандного товару – 17,13 млн грн.

Узагалі, крім вже згадуваних вище, ЗМІ повідомляють про випадки контрабанди вельми різноманітного асортименту матеріальних цінностей, як то автомобілі, нафтопродукти, годинники, одяг й інші товари легкої промисловості, спирт, сільськогосподарська продукція, культурні й антикварні цінності тощо. Періодично ЗМІ повідомляють і про виявлення контрабанди наркотиків. Що ж стосується виявлення контрабанди зброї та боєприпасів, то в останні два з половиною роки, у зв'язку з агресією Росії на Донбасі, випадки цього виду контрабанди багатократно зросли й пов'язані саме із зоною АТО. Утім, найбільше у ЗМІ повідомляється саме про випадки

виявлення контрабанди, що здійснюється поза зонами митного контролю або ж через такі зони, але з приховуванням об'єктів контрабанди від митного контролю.

Водночас певне уявлення щодо товарного асортименту контрабандних потоків дають також експертні оцінки відповідних фахівців. Наприклад, наприкінці грудня 2014 р. Державна фіскальна служба оцінювала кількість мобільних телефонів і планшетів, ввезених в Україну нелегально, у 18 % і 30 % від загального обсягу їх ринків відповідно. Експерти відзначали, що завдяки співпраці держави і представників бізнесу останнім часом вдалося знизити обсяги «сірих» і «чорних» поставок. Обсяги поставки зазначених видів контрабандних товарів в Україну оцінювались шляхом зіставлення даних про продаж мобільних телефонів і планшетів з даними митних оформлень цих видів товарів. При цьому, через менш точну оцінку ринку планшетів і відсутність унікального коду цього продукту набагато складніше оцінити згідно товарною номенклатурою кількість планшетів, ввезених за «сірими» і «чорними» схемами. Для визначення частки контрабандних мобільних телефонів і планшетів на українському ринку Державна фіскальна служба замовляла дані про продажі мобільної техніки у компанії GfK Ukraine. Надалі дані щодо легального імпорту звірялися з наданими GfK Ukraine дослідженням, і ця різниця фактично визначила обсяг нелегального імпорту мобільних телефонів і планшетів в Україну. Звичайно, подібна методика оцінки обсягів контрабанди невідворотно містить у собі певну похибку щодо своєї точності. Однак через неможливість повного виявлення контрабанди, так оцінка цілком прийнятна. А, наприклад, за оцінкою директора вітчизняного видавництва «Фоліо», обсяги надходження в Україну контрабандної літератури разів у п'ять більше, ніж її легальний імпорт.

Також є доволі вагомими підстави вважати, що в Україну контрабандно постачаються значні обсяги **нафтопродуктів**. Наприклад, нещодавно ЗМІ повідомляли про виявлення прикордонники в Луганській області нелегального трубопроводу, яким контрабандисти перекачували дизельне паливо з Росії. Труби проклали під землею. Правоохоронці знайшли їх за допомогою георадара. В українському прикордонному селищі на території одного з фермерських господарств була створена база накопичення контрабандного палива. Там в ємностях виявлено близько 15 т пального. Ця ділянка землі належить громадянину України.

Однак, якщо спиратись на експертні оцінки контрабанди нафтопродуктів, то можна припустити, що найбільші поставки цих товарів надходять на вітчизняний ринок через південні райони України. Як написали у квітні цього року в газеті «Дзеркало тижня» С. Куюн і Є. Мочалов, «із південних регіонів України знову надходять повідомлення про поновлення контрабанди палива. Трейдери вказують на появу великої кількості недорогих пропозицій за готівку і зростає трафік барж в акваторіях периферійних портів. Ситуація в точності повторює події минулого року... Із лютого цього року кількість повідомлень про контрабанду палива через широко відомі у вузьких колах порти Херсонської, Миколаївської й Одеської

областей досягла торішніх масштабів. Активізація нелегалів у розпал сезонного попиту також відбувалася старим дідівським способом – під покривом ночі з невеликих барж розвантажували прямо в бензовози. Своєю чергою, баржі возять продукт із так званого накопичувача – танкера, який відстоюється в нейтральних водах і не проходить процедури митного оформлення. Особливістю минулого року було те, що в деяких випадках у порт навіть заходив і сам танкер із вимкненою навігаційною системою. Вишуканішою схемою було часткове розмитнення, одержання потрібних документів, під якими згодом вивозився набагато більший обсяг палива. За різними оцінками, обсяг контрабандного продукту на півдні країни навесні 2015 р. досягав 20–30 тис. т на місяць...

Основний сигнал тривоги – поява на ринку пропозицій палива за неадекватно низькими цінами. Наприклад, у березні – квітні в південних областях зафіксовано ціни на автомобільні партії дизельного палива на рівні 12,20 грн/л, що є мінімумом у національному масштабі. При цьому у звичайних умовах «південні» ціни завжди максимальні по країні, що зумовлено витратною логістикою та високими котируваннями в Середземномор'ї, на які орієнтуються легальні постачальники. Так, виходячи з митних цін на дизпаливо в березні-квітні й неминучих витрат на перевалку, зберігання й відвантаження ресурсу, вартість дизпалива з мінімальною націнкою трейдера має становити не менш як 13,5 грн/л, тоді як фактично південь затоплено пропозиціями по 12,20–12,50 грн/л. При цьому середня по країні ціна дорівнювала 14,10–14,15 грн/л».

Таким чином, проведений вище аналіз дає підстави вважати, що представлення в ЗМІ інформації про виявлення контрабанди обумовлене не стільки структурою її товарних потоків, скільки характером організації контрабандної діяльності. Не виключено, що з цієї причини інформація про контрабанду деяких видів товарів, насамперед виробничого призначення, вкрай обмежено представлена або ж взагалі не представлена у ЗМІ. У ЗМІ, як правило, надзвичайно широко відображаються виявлені сенсаційні випадки контрабандної діяльності, які, однак, не завжди адекватно відображають її стан в Україні. Водночас порівняння повідомлень у ЗМІ про виявлення контрабанди з інформацією про зниження реальних доходів населення дає підстави для припущення, що протягом 2014–2016 рр. в Україні контрабандна діяльність експортного спрямування переважала над аналогічною діяльністю з імпорту контрабандних товарів.

(Початок. Закінчення в наступному випуску)

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

27 травня 2016 р. в Інституті філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України відбувся круглий стіл науково-теоретичного часопису «Філософська думка» «Дискурс Революції Гідності».

Метою круглого столу стала актуалізація міждисциплінарного діалогу навколо дослідження семіотичних змін останніх років, а також обговорення можливостей адекватного термінологічного представлення цих подій у національному та світовому соціально-політичних просторах, зокрема шляхом створення спільними зусиллями українських інтелектуалів Історико-семантичного словника «Дискурс Революції гідності» українською мовою для поширення в Україні та англійською для представлення на світовому ринку.

Під час круглого столу обговорювалися такі питання:

Місце української Революції Гідності серед світових соціально-політичних подій другої половини XX – початку XXI століть.

Семіотичні трансформації періодів соціальних конфліктів: наслідок чи фактор подій, що відбуваються?

Сучасний український конфлікт як війна смислів, ідей, слів, дискурсів, пам'ятей.

Суб'єкти та механізми керування процесами дискурсивних трансформацій в сучасній Україні.

Наявний соціально-політичний тезаурус як засіб опису українських (і світових) подій останніх років: проблема релевантності.

Історико-семантичний словник «Дискурс Революції гідності» як засіб формування соціально-політичного тезаурусу української та англійської мов (*Громадський проєкт* (<http://www.prostir.ua/event/dyskurs-revolutsiji-hidnosti-kruhlyj-stil-naukovo-teoretychnoho-chasopysu-institutu-filosofiji-im-h-s-skovorody-nan-ukrajiny-filosofska-dumka/>)).

Учені Інституту економіки промисловості НАН України вважають нову технологію переробки високозольних відходів збагачення в електроенергію й будматеріали прологом «народної енергетики».

Розробка природних родовищ вугілля упродовж століття призвела до утворення великих техногенних вугільних родовищ. Зольність рядового вугілля, що виходить із шахти, становить близько 40 %. На збагачувальних фабриках органічну частину, що міститься в гірській масі, прагнуть якомога повніше відокремити від мінеральної. Отриманий вугільний концентрат іде

за призначенням, а відходи збагачення – 20–22 млн т щороку (не враховуючи шахтної породи) – складуються. У відвали або в мулонакопичувачі – залежить від технології збагачення.

Позабалансові шлами (флотовідходи), що утворюються в процесі мокрого збагачення, як правило, потребують використання мулонакопичувачів (хвостосховищ). У них, за даними Інституту вугільних енерготехнологій НАН України, накопичено понад 190 млн т вуглевмісних матеріалів.

Це не звичні для європейських старопромислових регіонів «браунфілди» (brownfields – «коричневі поля»), тобто об'єкти нерухомості й ділянки землі, що мають обмеження щодо подальшого використання або розвитку. Це справжні техногенні родовища високозольного вугілля, що не лише займають велику територію, а й небезпечні для навколишнього середовища.

... Головне питання утилізації відходів вуглезбагачення зводиться до вибору технології. Найбільш перспективними, до появи анонсованого способу, вважалися топки циркулюючого киплячого шару (ЦКШ). Досвід французької електростанції «Еміль Уше» в цьому плані хрестоматійний. Україна з модернізацією енергоблоку № 4 на Старобешівській ТЕС стала піонером застосування ЦКШ-технологій серед країн СНД. Це дійсно реальний шлях утилізації високозольного палива. Але є й негативні моменти. Насамперед труднощі, пов'язані з підбором ефективних режимів спалювання палива, складність і дорожня техніка.

На відміну від ЦКШ, тунельний котел простий у монтажі, налагодженні й експлуатації, а процеси виробництва будматеріалів нескладні та механізовані.

... Установлена потужність пропонованої станції 45 МВт (1/3 потужності 4-го енергоблоку Старобешівської ТЕС за реальним навантаженням). Відпуск споживачам 360 млн кВт·год електроенергії на рік і 67 млн керамічних будівельних блоків масою 3 кг кожен – запорука успішної мікроекономіки.

Оприлюднений технологічний приклад можна застосувати до великих збагачувальних фабрик. Але в перспективі не слід виключати появу типорозмірного ряду, що зробить добудування малих або середньої потужності консольних ТЕЦ раціональним і при невеликих обсягах відходів.

Цінність збагачувально-енергетичного комплексу може значно зрости при добудуванні на вугільних шахтах пікових електростанцій.

... Широке впровадження нової технології може суттєво змінити на краще життя в традиційних шахтарських регіонах і позначитися на національній економіці в цілому. По-перше, це може кон'юнктурно й технологічно трансформувати характер мезоекономіки. Доречно припустити появу в старопромислових регіонах кластерів енергоіндустріальних парків і кластерів підприємств будіндустрії, зростання активності населення, розвиток малого й середнього бізнесу, багатовимірні зміни соціальної сфери.

По-друге, зменшення кількості відходів збагачення сприяє істотному поліпшенню екології.

По-третє, децентралізація, зумовлена поширенням ТЕЦ малої й середньої потужності на підприємствах замість одиничних великих електростанцій, наближає настання четвертої промислової революції в частині самозабезпечення суб'єктів енергетичними ресурсами.

По-четверте, енергоблоки на відходах вуглезбагачення при значному поширенні здатні вплинути на структуру та підвищити надійність функціонування ПЕК країни, сприяти оптимізації структури паливної бази, зміцнити енергобезпеку й посилити енергонезалежність економіки.

По-п'яте, інновації в сфері генерації й акумуляції електроенергії здатні стати потужним поштовхом до розвитку вітчизняного машинобудування видобувної та переробної промисловості.

У німецьких вуглярів є приказка: «Вугільний шлам і вугільні відвали – не проблема, а сировина». Нова технологія цілком у цьому дусі, вона досить перспективна. Але ... потрібна широка апробація. І тут корисні академічні слухання на кшталт тих, які у 2013 р. провів Інститут економіки промисловості НАН України (див. DT.UA №14 від 12 квітня 2013 р.). Такий форум було б раціонально організувати під егідою Бюро відділення економіки НАН України. Але не тільки за участі представників підвідомчих йому інститутів (економіки промисловості, економіки й прогнозування, демографії та соціальних досліджень, економіки природокористування і сталого розвитку), а також інститутів, які належать до інших відділень НАН (геотехнічної механіки, вугільних енерготехнологій, загальної енергетики та ін.), галузевих інститутів, університетів, бізнес-структур, міністерств енергетики та вугільної промисловості, економічного розвитку і торгівлі України, профспілок, народних депутатів (ZN.UA (http://gazeta.dt.ua/article/print/energy_market/z-brudu-v-lyudi-elektroenergiya-z-vidhodiv-zbagachennya-vugillya-.html). – 2016. – 27.05).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

26 травня 2016 р. у Києві за участі Інституту геологічних наук (ІГН) НАН України відбулося започаткування практичної фази Проекту ремедіації територій, забруднених нафтопродуктами, що реалізується в рамках Програми НАТО «Наука заради миру та безпеки».

В урочистій церемонії започаткування практичної фази вказаного проекту взяли участь заступник Генерального секретаря НАТО з питань нових викликів безпеці С. Дукару, заступник міністра оборони України з питань європейської інтеграції І. Долгов, голова Місії України при НАТО Є. Божок, представники Міністерства оборони України, ІГН НАН України, французької геологічної компанії BRGM, офісу програми НАТО «Наука заради миру та безпеки».

Презентуючи проект, вчений секретар ІГН НАН України кандидат геологічних наук Р. Гаврилюк та представник компанії BRGM С. Коломбано

зазначили, що ця робота є надзвичайно актуальною для України – з огляду на велику кількість осередків нафтохімічного забруднення, значна частина яких пов'язана з функціонуванням військових об'єктів. Масштабні осередки забруднення геологічного середовища, що залишилися нашої державі у спадок ще з радянських часів, є досить стійкими, існують впродовж десятиліть і досі забруднюють горизонти підземних вод. Метою ж згаданого проекту є впровадження новітніх технологій ліквідації нафтохімічних забруднень із урахуванням гідрогеологічних умов їх формування. Слід зазначити, що в реалізації проекту з ремедіації забруднених територій активну участь взяли вчені академії – співробітники ІГН НАН України Р. Гаврилюк, М. Огняник, Ю. Негода, Ю. Загородній, В. Підтикан, І. Запольський та А. Брікс.

Під час урочистостей було введено в експлуатацію унікальну для України систему вилучення нафтопродуктів і забруднених підземних вод, створену в рамках реалізації проекту (тобто їх відновлення та очищення від техногенних забруднювачів). Система містить насосне обладнання – скімери для вилучення нафтопродуктів, пневматичні й електричні насоси та блок очищення вилучених підземних вод, до складу якого входять сепаратор розділення нафтопродуктів і води та піщані й вугільні фільтри високої продуктивності.

У рамках проекту також здійснювався обмін досвідом між українськими та французькими вченими. Це, у свою чергу, має посприяти розвиткові подальших досліджень у галузі охорони підземних вод від забруднення. Передбачається, що завдяки пілотним роботам з ремедіації забрудненої території військової частини, розташованої в межах Києва, будуть розроблені оптимальні схеми здійснення ліквідаційних відкачувань із використанням програмних комплексів математичного моделювання багатofазної фільтрації.

Заступник Генерального секретаря НАТО з питань нових викликів безпеці С. Дукару зазначив, що хоча НАТО й пишається своєю роллю у цьому проекті, однак вирішальну роль в його реалізації відіграли науковці, які створили розробку, що приносить користь людству. «Проект очищення ґрунтових вод від залишків рідких нафтопродуктів на базі військової частини, що реалізується в рамках Програми НАТО “Наука заради миру та безпеки”, яскраво демонструє те, які чудові досягнення можуть стати результатом поєднання інтелекту й знань у міжнародній співпраці. У нього ще є символічне значення: очищена вода, отримана в результаті, символізує очищення від бруду минулого й створення чистого майбутнього», – наголосив високоповажний зарубіжний гість під час урочистої церемонії започаткування практичних робіт.

Заступник міністра оборони України І. Долгов підкреслив важливість очищення території військової частини, розташованої поруч із київськими житловими будинками, та можливості подальшого використання обладнання для очищення інших забруднених об'єктів України, а також подякував українським ученим за реалізацію проекту.

На завершення заходу заступник Генерального секретаря НАТО з питань нових викликів безпеці С. Дукару вручив відзнаку за участь у реалізації проекту вченому секретареві ІГН НАН України Р. Гаврилюку (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2326>)). – 2016. – 31.05).

Аспекти миру та безпеки в діяльності НАН України

27 травня 2016 р. у рамках візиту до України заступника Генерального секретаря НАТО з питань нових викликів безпеці, посла С. Дукару у великому конференц-залі Національної академії наук України відбувся Інформаційний день наукової Програми НАТО «Наука заради миру і безпеки».

Під час сесії «Програма НАТО «Наука заради миру і безпеки» в Україні: співпраця, що триває, та досягнення» заступник міністра освіти і науки України М. Стріха зробив презентацію щодо стану науки в Україні і співробітництва з програми «Наука заради миру і безпеки».

Учасники мали змогу познайомитись з основними положеннями Програми НАТО «Наука заради миру і безпеки», механізмами її реалізації, практикою використання грантів НАТО для фінансування перспективних наукових досліджень з тематики безпеки, отримати практичні рекомендації щодо процедури подання проектних заявок.

У ході стендової сесії «Співробітництво Програми «Наука заради миру і безпеки» з Україною» були представлені презентації співдиректорів проектів Програми НЗМБ – дослідників з України та країн-членів і партнерів НАТО, продемонстровані приклади успішної реалізації проектів за участю вітчизняних вчених.

У роботі Інформаційного дня також узяли участь посол, заступник Генерального секретаря НАТО з питань нових викликів безпеці С. Дукару, керівниця Офісу Програми НАТО «Наука заради миру і безпеки» Д. Бетен, радник Президента України з гуманітарних питань, голова Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, народний депутат України О. Богомолець, перший віце-президент Національної академії наук України, академік НАН України В. Горбулін, віце-президент НАН України, академік НАН України А. Загородній (*Педагогічна преса* (<http://pedpresa.ua/159770-u-nanu-vidbuvsya-informatsijnyj-den-naukovoyi-programy-nato-nauka-zarady-myru-i-bezpeky.html>)). – 2016. – 27.05).

Міжнародне співробітництво

На базі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу відбувся семінар-зустріч представників нафтогазової виробничої та наукової спільноти України з делегацією нафтогазових експертів з Норвегії з метою налагодження співпраці між підприємствами нафтогазового сектору та науковою спільнотою Королівства Норвегії та України.

Співорганізаторами зустрічі є Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу та Норвезько-Українська торгово-промислова палата (NUCC) за сприяння Посольства Королівства Норвегії в Україні. До складу норвезької делегації увійшли менеджери вищої ланки провідних нафтогазових компаній: Асле Равнас (директор/засновник GOE-IP, м. Ставангер), Андерс Лунде (менеджер Head Energy, м. Санднес), Ханс Рінде (генеральний менеджер Midgardoffshore, Київ), С'юр Братланд (генеральний директор, Осло/ Ставангер), Стеффен Скаар (менеджер GIEK, Осло), Хенрік Хамборг (проектний менеджер NUCC, Осло), Амунд Миклебуст (керуючий директор NUCC, Осло).

Візит норвезької делегації розпочався з екскурсії на нафтові свердловини «Укрнафти» та відвідування Музею нафтопромислів Галичини.

Робота була продовжена в ІФНТУНГ на зустрічі з ректором університету, академіком НАН України Є. Крижанівським та іншими керівниками структурних підрозділів, науковцями ВНЗ. Оскільки університет постійно працює над вирішенням проблем енергетичної безпеки держави, тож відповідно й докладає неймовірних зусиль для налагодження прямих зв'язків між промисловцями та науковцями України та провідних держав Західної Європи, які успішно працюють у нафтогазовій галузі. Саме тому головний організатор прийому – директор Науково-дослідного інституту нафтогазової енергетики і екології ІФНТУНГ, професор М. Карпаш залучив до участі в діловій зустрічі, крім науковців й представників промислових компаній нафтогазового профілю, професора О. Петровського (директор ТОВ «Депройл»), П. Мазурка (заступник директора ТОВ «СКС-Україна»), М. Бабіча (генеральний директор ТОВ «Діскавері Бурове обладнання»), Н. Тацаковича (директор ТОВ «Науково-виробнича фірма «Зонд»), Ю. Гриціва (директор ТОВ «Сенерджі»), С. Козицького (генеральний директор ТОВ «Горизонти»), Я. Бажалука (директор ТОВ «Інтекс»), І. Бартківа (віце-президент Івано-Франківської ТПП), В. Кишенюк (заступник керівника департаменту Івано-Франківської ОДА), Д. Лозов'ягіна (директор ТОВ «Ромірет»).

Норвезька делегація мала змогу поспілкуватися в університеті з членами студентського відділення міжнародної організації SPE.

Обидві сторони зустрічі залишилися задоволеними безпосереднім спілкуванням, що прокладає місток до подальшої співпраці між науковцями

та промисловцями обох країн у такій важливій для України галузі, яка спроможна забезпечити енергонезалежність держави (*StykNews.info* (<http://styknews.info/novyny/sotsium/2016/05/31/prykarpatysi-nalagodzhuiut-spivpratsiu-z-norvegiieiu-dlia-pidvyshchennia-e>). – 2016. – 31.05).

2 червня в Сарнах відбувся українсько-білоруський науково-практичний семінар «Сучасний стан та збереження лелеки чорного на Поліссі».

Науковці, лісівники та екологи зібралися, аби обговорити дослідження екологічного стану краю та тварин, що занесені до Червоної книги України. Зокрема, ішлося про збереження лелеки чорного та середовища його існування на Поліссі. Білоруські колеги поділилися досвідом охорони птаха у своїй країні.

Під час семінару діяла фотовиставка, присвячена дослідженню чорного лелеки на Рівненщині.

Організаторами заходу виступили Рівненський природний заповідник, Державний природознавчий музей НАН України, Західноукраїнське орнітологічне товариство за підтримки Фонду «Ciconia» (Ліхтенштейн) (*Рівне вечірне* (http://rivnepost.rv.ua/lenta_msgshow.php?id=68659). – 2016. – 1.06).

Аерокосмічна і авіаційна галузі

Украина представила в Германии новые технологии ракетных двигателей. Посол Украины в Германии А. Мельник похвалил достижения Украины в ракетно-космической технике. Отметим, 1–4 июня в Берлине проходила Международная аэрокосмическая выставка ILA Berlin Air Show – 2016, на которой КБ «Южное» (Днепропетровск) представило новые технологии ракетных двигателей.

«Без этого уникального ракетного двигателя КБ “Южное” европейский космический проект VEGA был бы невозможен. Нет ни одного немецкого спутника, который был бы запущен на орбиту без отечественного двигателя КБ “Южное”: круто!» – написал в Twitter А. Мельник.

Выставку торжественно открыли федеральный канцлер Германии А. Меркель и министр транспорта Турции Л. Эльван.

КБ «Южное» участвует в «ILA – 2016» в составе совместной экспозиции с ГКАУ и ПО «ЮМЗ». На стенде КБ «Южное» были представлены макеты действующих и перспективных ракет-носителей «Зенит-3SL», «Зенит-3SLБ», «Антарес», «Маяк-33-4Т»; макеты жидкостных ракетных двигателей РД 810 и РД 843, макет космического аппарата «Сич – 2 М», макеты двигателей малой тяги и др, – сообщили в пресс-службе конструкторского бюро и отметили, что во время выставки провели ряд переговоров с потенциальными партнерами (*Сегодня*

(<http://www.segodnya.ua/science/ukraina-predstavila-v-germanii-novye-tehnologii-raketnyh-dvigately-721673.html>). – 2016. – 3.06).

Український проект Mars Hopper - модель літака, який може літати на Марсі - увійшов до списку із шести переможців світового хакатона NASA SpaceApps Challenge, вигравши приз глядацьких симпатій у категорії «Вибір людей», свідчить інформація на офіційному сайті NASA.

Всього в цій категорії фахівцями було попередньо відібрано 128 проектів з більш ніж 1,2 тис.

«Mars Hopper, створений на хакатоні в Києві, в Україні – це концептуальний літак, пристосований для дослідження полюсів Марса і їх оточення, використовує сухий лід з поверхні планети як паливо. Mars Hopper вирішує проблему в категорії Jet Set Mars, який передбачав розробку концепції рухомого пристрою, який би дозволив легко і швидко дослідити складний марсіанський рельєф», – ідеться в повідомленні.

Голосування за номінацію завершилося ще 22 травня, проте в NASA ретельно перевіряли всі голоси.

Тепер шість команд-переможців зможуть відвідати запуск NASA на знаменитому космодромі на мисі Канаверал у Флориді. Однак українські винахідники підкреслюють, що боролися за престиж України, яка вперше бере участь у цьому конкурсі.

Один з розробників літака – дизайнер та інженер-механік О. Буткалюк повідомив «Українській правді. Життя», що в даний час команда працює над можливістю створення прототипу. Деталі винахідники обіцяли повідомити пізніше. Зараз проект залишається на стадії ідеї та комп'ютерного моделювання (***ZN.UA*** (http://dt.ua/TECHNOLOGIES/ukrayinskiy-proekt-litaka-dlya-polotiv-na-marsi-peremig-u-konkursi-nasa-209505_.html). – 2016. – 27.05).

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

У лютому цього року в Краматорську на базі Донбаської державної машинобудівної академії поновив роботу регіональний Науковий центр НАН і МОН, розгромлений бойовиками в Донецьку ще в липні 2014-го. Одним з найперших масштабних заходів центру стало проведення круглого столу «Проблеми забезпечення міста Маріуполя якісною водою і можливі шляхи їх розв'язання». Він відбувся в Приазовському державному технічному університеті за участі науковців, представників центральної, регіональної та місцевої влади, бізнесових структур, громадськості.

Маріуполь нині – найбільший форпост України на південному сході. Півмільйонне місто з околицями, де працюють такі металургійні гіганти, як «Азовсталь» і Комбінат імені Ілліча, постачається водою з двох джерел: Старокримського водосховища на невеличкій річці Кальчик, яка впадає в

Кальміус у межах міста і де вміст солей (3000-3500 мг/л) утричі перевищує нормативи, і з Південнодонбаського водоводу від р. Сіверський Донець (проходить тепер через тимчасово окуповані території). До війни воду з цих джерел змішували у пропорціях 30:70, досягаючи прийнятної якості. Однак у січні 2015-го постачання якісної води з Дінця припинилося через обстріли й провокації бойовиків і поновилося тільки в серпні. І до сьогодні його важко назвати стабільним. ...

...Відтак особливого значення набувають пошуки альтернативних шляхів питного водопостачання Маріуполя. Як зазначив у своїй доповіді доцент ПДТУ В. Бурко, ситуація склалася загрозлива. Адже якби хтось дав навіть кришталево чисту воду на міські водозабори, її через 1700 км труб зношеного на понад 50 % міського водогону однаково не вдалося б доставити споживачам з належними параметрами якості.

Але водночас потреба міста саме в питній воді не така вже й велика – близько півмільйона кубів на рік. Решта 30 млн кубів, що проходить через міський водогін, використовується на господарські потреби. Тому, на думку вченого, потрібно розділити водопостачання міста на питну воду і умовно питну – «господарську». Розглядають два способи отримання якісної питної води: доочищення води з міського водогону і опріснювання води з Азовського моря, для чого треба побудувати завод. Перший спосіб уже активно використовується, і вартість одного літра розливої в пляшки чистої води становить нині від 40 до 80 к. Що ж до другого, то є побоювання: вартість такої води для пересічного споживача може виявитися завищеною.

Альтернатива – розвідка підземних глибоких горизонтів (є дані, що під Азовом залягають лінзи з унікальною за складом мінеральною водою). Поліпшити склад води можуть і роботи на наявних водосховищах, які упродовж експлуатації дуже замулилися. Але цьому мають передувати комплексні дослідження всіх можливих альтернативних джерел і визначення пріоритетності дій.

Доцент ПДТУ В. Монін наголосив, що є кілька способів забезпечити населення якісною питною водою. Це – будівництво численних станцій для доочищення води, яка реалізовуватиметься мешканцям найближчого мікрорайону, і спеціальних цехів для розливу доочищеної води в пляшки; проектування спеціальної мережі, яка постачала б таку воду в кожную кухню; монтаж колективних установок для доочищення води, насамперед у дитячих і медичних закладах. Причому краще, якщо така інфраструктура складатиметься з великої кількості елементів, кожен – відносно невеликої потужності. Потрібна також лабораторна служба контролю за якістю отримуваної води.

Завідувач кафедри хімічної технології ПДТУ професор О. Капустін зробив огляд проблеми забруднення вод північного Приазов'я. За гідрохімічними показниками воду ділять на сім класів – від першого (дуже чиста) до сьомого (надзвичайно брудна). У зв'язку зі згортанням багатьох виробництв на окупованих територіях якість води з Кальміуса У 2015 р. трохи поліпшилася і зараз належить до п'ятого класу (брудна). Воду з

Азовського моря можна характеризувати як помірно забруднену. Для поліпшення якості води слід паралельно вирішувати два завдання: очищувати її або ж ліквідувати джерела забруднення. На сьогодні, після здійснених природоохоронних заходів, стічні води Комбінату імені Ілліча й «Азовсталі» вже порівняно мало впливають на забруднення Кальміуса. Натомість полігон твердих побутових відходів, розташований за 6 км від Азовського моря і всього за 60 м від Кальміуса, характеризується перевищенням гранично допустимих концентрацій лише за фенолами в 50 000 разів! Подібного немає більше ніде у світі. До того ж, як стверджують науковці, саме стоки цього полігону спричинили спалах холери у 2011 р. Висновки вченого: насамперед потрібно провести комплексне дослідження всіх забруднень у Маріуполі та околицях і за його результатами розробити відповідні технології очищення. Паралельно на базі університету – створити лабораторію якості води за принципом «вільної труби»: з дослідженням зразків від кожного охочого замовника.

Директор з інжинірингу «Азовсталі» С. Андрійченко презентував концепцію переведення комбінату на оборотне водопостачання. На сьогодні частка води з Азовського моря у водопостачанні комбінату становить 97 %, і використовується вона переважно для охолодження обладнання. Відмовитися від неї у перспективі не вдасться. Але в ідеалі в море після охолодження скидатимуть умовно чисті води, які вже не потребуватимуть додаткового очищення.

Перший заступник генерального директора Комбінату імені Ілліча В. Климанчук розповів про реконструкцію очисних споруд на водовипусках у р. Кальчик. Повна реалізація проекту дасть змогу скоротити викиди лише хлоридів на 1466 т/рік і досягнути стабільного дотримання нормативу вмісту хлоридів.

Ректор ПДТУ – відомий учений-еколог професор В. Волошин підсумував круглий стіл доповіддю «Конфлікти води» і стратегія водопостачання Маріуполя в 2016–2020 роках». Він нагадав: лише за останні 50 років у світі сталося 507 конфліктів за право розпоряджатися водними ресурсами, які у 21 випадку призвели до воєнних дій. На жаль, ситуація в басейні Сіверського Дінця впродовж двох останніх років набуває й рис класичного «конфлікту води». Як приклад – виведення з ладу на тривалий час Південнодонбаського водоводу (до війни постачав у Маріуполь 35 млн кубів води). Причому в російських інформаційних ресурсах (зокрема в Таганрозі) нагнітається істерія щодо майбутнього використання стоку Дінця, який донедавна задовольняв усіх.

Але ситуація не безнадійна. Паралельне постачання питною водою з відносно недорогих джерел – завдання, яке під силу малому й середньому бізнесу Маріуполя. А відповідна програма дасть іще й потужний поштовх розвитку відповідного середовища, створить нові робочі місця, принесе нові надходження до міського бюджету.

На круглому столі виступили народні депутати від Маріуполя, керівники мерії й міськводоканалу, представники громадськості. Було ухвалено

рекомендації щодо неперервного забезпечення міста питною водою. Науковий супровід виконання рекомендацій забезпечуватиме Приазовський державний технічний університет, який іще за радянських часів мав репутацію одного з провідних металургійних ВНЗ країни. ...Засідання круглого столу розпочалося хвилиною мовчання на вшанування пам'яті про загиблих українських воїнів, що полягли, захищаючи Приазов'я від жахів «руського мира». А наприкінці голова Донецького наукового центру НАН і МОН, ректор Донбаської машинобудівної академії професор В. Ковальов вручив відзнаки провідним ученим Приазов'я з нагоди Дня науки (*Смрїха М. Вода для Північного Приазов'я. Нотатки з Маріуполя // ZN.UA (<http://gazeta.dt.ua/ECOLOGY/voda-dlya-pivnichnogo-priazov-ya-notatki-z-mariupolya-.html>). – 2016. – 4.06).*

Здобутки української археології

У центрі Рівного археологи знайшли залишки палацу князів Любомирських, які володіли містом з початку XVII століття. У своєму «родовому гнізді» – кам'яний замок – князі жили більше 200 років.

Як повідомив начальник управління культури і туризму Рівненського міськвиконкому Т. Максименко, фрагменти керамічного посуду XVI–XIX ст., цегла, з якої був побудований палац, знаряддя праці та інші предмети побуту знайдені під час археологічної експертизи в рамках проекту «Відновимо замок-палац в Рівне».

«Під час роботи археологи ставили перед собою завдання дослідити період 14–19 століть. Продовжувалася археологічна експертиза замку-палацу на протязі двох тижнів. Після дослідження знайдені предмети можна буде побачити в Рівненському обласному краєзнавчому музеї. Згодом з них планується зробити окрему експозицію», – зазначив Т. Максименко.

За його словами, імовірно, що деякі з предметів належали родині Несвіцького, які проживали в замку ще в XV ст. У XVIII ст. зруйнований замок князів Любомирських, які були останніми володарями будівлі, переробили на палац.

«Тому знахідки, які датуються 18 століттям, вже ймовірно належали Любомирських», – додає Т. Максименко.

У свою чергу археолог Б. Прищепа, який проводив експертизу, розповідає, що розкопки відбувалися на 15 ділянках.

«Місце для археологічної експертизи визначали по картах Рівне періоду 18–19 століть. Дотепер в місті збереглися деякі тодішні споруди, наприклад, колишній костел, Свято-Воскресенський собор. Вони і служили орієнтирами для археологів», – говорить Б. Прищепа.

Він додає, що серед знахідок – цегла, яку, скоріше за все, використовували в будівництві вже палацу Любомирських.

«Справа в тому, що в різні часи цегла мала іншу форму і вагу. Але яку ми знайшли, випалена саме у 18 столітті. Також є знахідки більш давнього

періоду – кераміка 16–17 століть, а ще знаряддя праці з кременю і ліпний посуд первісної епохи», – розповідає археолог (*Kordon.com.ua* (<http://kordon.com.ua/news-ukraine/21266-u-rvnomu-vdkopali-knyazhiy-palac.html>)). – 2016. – 28.05).

Водні шляхи відігравали в історії нашої країни важливу роль. Торгівля по водних магістралях впливала на рівень розвитку суспільства, на формування системи заселення та навіть і на формування давньоруської держави.

З метою дослідження цього питання співробітники Інституту археології НАН України розпочали дослідження стародавніх технологій обробки дерева, метала, смолокуріння та ін., які були необхідні для виготовлення діючих моделей стародавніх човнів. Після багаторічних досліджень на археологічній базі в місті Олевськ за сприяння міської громади міста в травні та серпні 2015 р. було проведено перші «ходові» випробування двох виготовлених човнів на водному маршруті Уборть – Прип'ять – Дніпро. Протягом 2015–2016 р. уперше в Україні та Східній Європі підготовлено видовбану з цільного стовбура дерева основу для виготовлення складної набірної конструкції стародавнього судна типу давньоруської лодії та подібної до неї за конструкцією козацької чайки.

24 травня 2016 р. розпочато соло-похід (за участі одного учасника) від м. Олевська до м. Київ на човні-однодеревці.

У 2017 р. на підставі здобутого досвіду планується натурна реконструкція переходу на автентичному водному транспортному засобі по Дніпру та Чорному морю до турецького узбережжя, яке в давнину виступало найбільш дальньою південною межею наших давньоруських та козацьких попередників (*Перший житомирський інформаційний портал* (<http://www.1.zt.ua/news/podorozhi/z-olevska-v-kiyiv-na-chovni-odnoderivtsi-na-zhitomirshchini-viprovovuyut-sudno-tipu-davnoruskoyi-lodiyi.html>)). – 2016. – 26.05).

Охорона здоров'я

Український кровоспинний засіб «Кровоспас», розроблений вченими-волонтерами, отримав сертифікат відповідності.

Волонтерський науково-дослідний центр «Борей» ще рік тому розробив дешевий гемостатичний (кровоспинний) медичний засіб «Кровоспас», котрий за своїми характеристиками випереджає закордонні аналоги Celox і QuikClot. «Кровоспас» призначений для зупинення так званої критичної кровотечі.

Розробники стверджують, що «Кровоспас» має значні переваги над засобами Celox і QuikClot не лише за меншою вартістю, а й за своїми характеристиками.

«Кровоспас» викликає виникнення фібринів нитки, з якої починається згортання крові, уже на 35 секунд, а той же QuikClot лише на 120 секунд. Новий засіб зберігає свої якості, герметичність упаковки і стерильність при зберіганні, перевезенні, використанні у складних кліматичних умовах (від — 40 до +50 градусів за Цельсієм при вологості, що перевищує 95%).

Як повідомили вчені, ДП «Український медичний центр сертифікації» Міністерства охорони здоров'я видало сертифікат на серветки, бинти, тампони, подушечки, які містять препарат. Таким чином, стало можливим серійне виробництво «Кровоспаса», який можна використовувати як на фронті, так і в мирному житті, зокрема, у медицині катастроф, служби швидкої допомоги, травматології та хірургії (ZN.UA (http://dt.ua/UKRAINE/ukrayinski-vcheni-volonter-i-zareyestruvali-krovospinniy-zasib-krovospas-209812_.html). – 2016. – 30.05; *Голос Свободи* (<http://holos.fm/page/ukrayinskij-krovospinnij-preparat-gotovij-do-masovogo-virobnictva>). – 2016. – 1.06).

Протягом 1–2 червня у Львівському навчально-реабілітаційному центрі «Левеня» відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні технології у комплексній реабілітації дітей з особливими освітніми потребами: реалії та перспективи».

Конференція відбулася за сприяння Міністерства освіти і науки України, департаменту освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації, Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та Всеукраїнської громадської організації «Асоціація дитячих офтальмологів України».

Учасників заходу в онлайн-режимі привітав заступник міністра освіти і науки України П. Хобзей. Заступник міністра повідомив про шляхи реформування освіти в Україні, сучасні підходи щодо освіти, дітей з особливими потребами, зокрема шляхом розвитку інклюзивного навчання, а також відповів на запитання.

Про важливість діагностичних процедур у педіатричній офтальмологічній практиці, стан та шляхи вирішення в Україні та світі проблем сліпоти внаслідок ретинопатії доповіли С. Риков, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри офтальмології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика та кандидат медичних наук, доцент, головний позаштатний дитячий офтальмолог Міністерства охорони здоров'я України Ю. Барінов. У рамках конференції видатні українські медики обстежили 54 учні навчально-реабілітаційного центру «Левеня» та відзначили важливість системної роботи з профілактики порушень зору у дітей.

Учасники семінару переглянули презентації колег з Польщі та Словаччини щодо організації навчально-виховної та корекційно-розвиткової роботи з дітьми в спеціальних навчальних закладах; відвідали майстер-класи кращих учителів навчально-реабілітаційного центру «Левеня».

У рамках конференції відбулася робоча нарада керівників спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів України для дітей з порушеннями зору (*Педагогічна преса (<http://pedpresa.ua/160439-innovatsijni-tehnologiyi-u-kompleksnij-reabilitatsiyi-ditej-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-realiyi-ta-perspektyvy.html>). – 2016. – 6.06*).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

За сприяння Міністерства аграрної політики та продовольства України, Посольства Франції в Україні, НМЦ «Агроосвіта» 30 травня 2016 р. на базі трьох провідних аграрних закладів Львівської області, а саме: Львівського національного аграрного університету, Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького та Стрийського коледжу Львівського національного аграрного університету проходили «Дні аграрної освіти Франції в Україні».

«Дні аграрної освіти і науки Франції в Україні» сприяють налагодженню міжнародної співпраці між українськими та кращими європейськими вищими навчальними закладами і популяризації вищої аграрної освіти за кордоном. Про це наголосила заступник міністра аграрної політики та продовольства України О. Ковальова під час відкриття заходу.

За її словами, досвід Франції може бути використано і в Україні: «Наші французькі колеги із задоволенням передають свій досвід, приймають на стажування українських студентів, сприяють підвищенню кваліфікації українських викладачів».

«Сьогодні студенти аграрних вузів, завдяки широкій мережі співпраці із закордонними університетами, фермерськими господарствами, підприємствами та науковими інститутами мають можливість вивчити передовий світовий досвід в галузі аграрного сектору», – зазначила заступник міністра аграрної політики та продовольства України.

Під час заходу також було обговорено ключові проблеми та окреслені основні заходи щодо розширення співпраці між Україною та Францією з питань аграрної освіти та науки (*Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249082931&cat_id=244277212). – 2016. – 2.06*).

Наука і влада

Президент П. Порошенко підписав Указ «Питання Державної премії України в галузі науки і техніки».

Указом затверджено в новій редакції Положення про Державну премію України в галузі науки і техніки, внесені зміни до Положення про Комітет з Державних премій України в галузі науки і техніки.

Зміни спрямовані на реформування процедури присвоєння зазначених премій, зростання авторитету науки у суспільстві, залучення юних талантів до наукової діяльності та розвиток інноваційних технологій.

Зокрема, уточнено, відповідно до законодавства та пропозицій наукової громадськості, критерії добору наукових робіт і їх виконавців, а сама модель добору стане демократичнішою та більш публічною, що відповідатиме європейській практиці.

Щорічно присуджуватиметься до п'ятнадцяти Державних премій, а кількість співавторів кожної наукової роботи, що висуватиметься для відзначення, становитиме не більше восьми осіб. Таким чином, скорочення числа Державних премій й складу авторських колективів забезпечить більш ретельний відбір, підвищить конкуренцію, та, як наслідок, якість відзначених наукових робіт (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-ukaz-pitannya-derzhavnoyi-premiyi-ukrayin-37273>). – 2016. – 2.06).

Президент П. Порошенко відвідав ДП «Антонов» та привітав колектив підприємства з його 70-річчям.

Глава держави подякував працівникам заводу за непохитну віру у відродження української авіації і літакобудування. «Ви є гордість країни і саме тому сьогодні, в день 70-річчя антонівського колективу я сьогодні тут, серед вас. Мені приємно бачити тут очі, які горять, які вірять в те, що ми відродимо українське виробництво літаків», – сказав він.

На переконання П. Порошенка, є всі підстави для оптимізму, адже «Антонов» уклав нові контракти на постачання літаків до Саудівської Аравії, досягнуто домовленості про купівлю Азербайджаном українських повітряних суден, вітчизняні літаки замовляє і Міністерство оборони.

Президент зазначив, що за останній рік, навіть у досить складних умовах, на підприємстві було зроблено чимало задля його розвитку. Як наслідок – зросла середня заробітна плата його працівників. «Навіть в умовах, коли Росія як країна-агресор повністю закрила свої ринки для нашого машино- і літакобудування, припинила постачання комплектуючих, ми не скорилися! Ми залишилися незламними. Ми вийшли на нові ринки і навчилися абсолютно по-іншому зараз представляти Україну в світі», – наголосив глава держави.

Ще одним досягненням П. Порошенко назвав перший комерційний рейс гіганта авіабудування українського літака «Мрія» в Австралію. «Кращого способу заявити про себе як про потужну авіаційну державу просто не існує. І де б не сідала наша “Мрія” – тисячі людей збігалися із жовто-блакитними прапорами і промовляли “Україна. Антонов”. Це ваша праця. Це те, що ми досягли, і те, у що з впевненістю дивимося в майбутнє», – підкреслив Президент.

Глава держави акцентував на тому, що окрім досягнень у літакобудуванні працівники «Антонова» мають й інші звершення – близько

300 співробітників заводу є учасниками антитерористичної операції на Сході України. Вони захищали Батьківщину на найважчих ділянках фронту у Донецькому аеропорту, Попасній, Дебальцевому у складі 95 повітряно-десантної бригади, 14 моторизованої бригади, 28-ї, 56-ї, 58-ї, підрозділах Національної гвардії, 14 батальйону. «Ви делегували найкращих працівників колективу для того, щоб зупинити навалу», – зазначив П. Порошенко зазначивши, що окрім зустрічі з екіпажем «Мрії», він мав честь поспілкуватися з «антонівцями» - учасниками АТО.

Президент також підкреслив, що зараз робить все задля уникнення подальших хвиль мобілізації: «Ми значно підвищили грошове забезпечення українського воїна і 30 тис. військовослужбовців уже записались на службу по контракту», – констатував він.

«Я пишаюсь тим, що зараз ми маємо іншу армію і не випадково я оголосив 2016 рік - роком Повітряних сил України», – сказав П. Порошенко.

За словами глави держави, перекомплектація літаків спиратиметься на виробничі потужності заводу «Антонов».

Президент також зазначив, що він користується літаками, зібраними на підприємстві, – АН-74 і АН-148. «Це гарна реклама щодо безпеки і технологій для літаків», – наголосив він.

«Наше спільне завдання – перетворити Україну з авіаційної держави в авіаційного гравця світового рівня. І те, як активно сьогодні просуваються літаки “Антонов” по всьому світу, дає мені підстави бути твердо переконаним в реальності цього завдання», – наголосив глава держави висловивши переконання, що літакобудування реально може стати стратегічною галуззю української економіки.

Президент подякував колективу підприємства за їхню працю, за те, що працівники роблять для України (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua/news/prezident-na-zahodah-z-nagodi-70-richchya-dp-antonov-nashe-s-37247>). – 2016. – 31.05*).

2 червня 2016 р. Верховна Рада України прийняла в першому читанні президентський законопроект № 4437, який регулює діяльність у зоні відчуження. За прийняття проголосував 261 народний депутат, пише kmu.gov.ua.

Міністр екології та природних ресурсів України О. Семерак наголошує, що цей закон дозволяє розпочати проведення наукових досліджень на території, яка зазнала забруднення та врегульовує містобудівну та архітектурну діяльність у зоні відчуження. «За 25 років ніхто не звертався з вимогою надати дозвіл на використання результатів наукових досліджень у зоні відчуження. Відзначу, що на світовому ринку науки досвід українських вчених є у великому попиті», – зазначив О. Семерак.

Міністр також нагадав, що Президентом України вже підписаний Указ про створення на території зони відчуження Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника. «На території зони відчуження буде

створено Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник та інші об'єкти природо-заповідного фонду. Саме в такий спосіб ми розпочнемо процес реінтеграції постраждалої території», – зазначив О. Семерак.

Також міністр подякував представникам Комітету Верховної Ради з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та всім народним депутатам України за підтримку законопроекту. «До розгляду в другому читанні законопроект буде спільно допрацьований, і я сподіваюся найближчим часом ухвалений», – зазначив О. Семерак (*Експрес* (<http://expres.ua/news/2016/06/03/188468-zonu-vidchuzhennya-zadumaly-peretvoryty-maydanchyk-naukovyh-doslidzhen>)). – 2016. – 3.06).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Ю. Якименко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Соціальні медіа як інструмент дослідження проблем регіонального розвитку

Стаття присвячена методичним аспектам побудови системи об'єктивної оцінки інформації соціальних мереж у процесі дослідження проблем регіонального розвитку, впливу інформації соціальних мереж на окремих індивідуумів та соціальні групи, роль у цих процесах інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек.

Ключові слова: соціальні мережі, соціальні рухи, громадська думка, регіональний розвиток.

Соціальні мережі стрімко трансформувалися в один з найважливіших комунікаційних інструментів сьогодення та стали новою формою повноцінних мас-медіа.

Один із найважливіших аспектів розвитку соціальних медіа, який більшість дослідників мусить констатувати, – темпи цього процесу сьогодні настільки швидкі, що часто випереджають відповідні наукові дослідження. Тож для того, щоб вивчення соціальних медіа було ефективним, науковці особливої уваги повинні приділяти широким узагальненням щодо довготермінових перспектив їх розвитку.

Дослідники, які в середині 50-х років вперше ввели до наукового обігу поняття «соціальних мереж», позначаючи ним суспільні структури, навряд чи уявляли, що півстоліття потому ця ідея буде реалізована і розвинена на цілком іншому технічному рівні, коли завдяки розвитку інформаційних технологій передумови до створення принципово нових форм комунікацій між людьми та суспільними групами отримали можливість свого втілення в суспільне життя.

Глобалізаційні процеси та підвищення мобільності населення вимагали створення нових каналів для зв'язку та координації дій. Відповіддю на ці

запити став стрімкий розвиток персональних комп'ютерів (ПК) та мережі Інтернет – головних технічних передумов появи соціальних мереж у сучасному вигляді. Розвиток соціальних мереж, як підкреслюють дослідники, визначив значну трансформацію суспільної свідомості та навіть механізмів мислення людей [1].

Нині функціонування соціальних мереж стало невід'ємною складовою політичного процесу майже у всьому світі, значною мірою вплинувши на сучасну політичну культуру загалом.

Інтенсифікація інформаційних обмінів у суспільстві вимагає створення і вдосконалення надійних та загальнодоступних засобів суспільної комунікації. Система таких комунікацій, являючи собою інфраструктуру інформаційних обмінів у рамках національного інформаційного простору, вимагає підтримки та регулювання національними організаційно-правовими та техніко-технологічними засобами з боку держави. Ефективність такого регулювання прямо залежить від розуміння специфіки функціонування цієї системи. Соціальні ж мережі стають все більш значущою її складовою, тож увага дослідників до цієї тематики виглядає своєчасною.

Особливості використання бібліотечними установами можливостей соцмереж як інноваційної основи для підвищення рівня задоволення інформаційних запитів користувачів, просування власних продуктів і послуг привертає увагу багатьох бібліотекознавців.

Серед дослідників, які останнім часом зосереджували увагу на різних аспектах означеної проблеми, – Г. Булахова [2], Н. Вітушко [3], А. Вітушко [4], Л. Чернявська [5] та ін. При цьому швидкі темпи розвитку й трансформації мережевих технологій та самої інтернет-спільноти ставлять перед науковцями дедалі нові й нові питання стосовно особливостей їхнього суспільного функціонування, тим більше, що ця в недалекому минулому «віртуальна» спільнота сьогодні дедалі частіше демонструє волю й можливості до реальних суспільно-політичних дій. Це співтовариство, як зазначає В. Горовий, набуває «самоусвідомлення, відчуття реальної сили, реальних можливостей впливу на владу... Це співтовариство вже сьогодні може мобілізуватися без особливої трудовозатратної, тривалої підготовки, використовувати будь-який сприятливий привід для організованого виступу» [6].

Саме розвиток альтернативних засобів комунікації, зокрема соціальних мереж та блогосфери, дає новий поштовх подальшому розвитку суспільних рухів різноманітної спрямованості.

Як підкреслюється в статті, опублікованій в *American Behavioural Scientist*, користування соціальними мережами перебуває у прямому зв'язку з рівнем політичної активності людини, особливо серед молоді. Дослідження демонструють, що чим активніша людина в соціальних мережах, тим більш імовірно вона братиме участь у акціях протесту, демонструючи активну політичну позицію, констатують автори.

Таким чином, дослідження останніх років чітко показують зв'язок між соціальними мережами та мобілізацією протестувальників [7].

У той самий час, як констатують, наприклад, автори звіту «Соціальні зміни та мережеве співтовариство Росії» (Social Change and the Russian Network Society), редактор порталу Global Voices Г. Асмолів і глава організації «Інтерньюс» Д. Мачледер, зростаюча популярність соціальних мереж на медіа-ринку сприяє активному розвитку традиційних ЗМІ і громадянського суспільства, а зростаюча кількість блогерів та інтернет-користувачів стимулюють державні інституції до більш оперативного виконання своїх функцій відповідно до законодавчих норм [8].

Блогосфера й соціальні мережі, будучи доступними й поширеними, поєднують пересічних громадян сучасного суспільства і є своєрідним «барометром» суспільних відносин. З огляду на це соціальні мережі слід сприймати як один з важливих інструментів дослідження суспільних проблем.

Потенціал цього інструменту визначається насамперед тим, що соціальні мережі – не просто нова форма ЗМІ або форма пошуку та фільтрації контенту – це нова форма масової та публічної комунікації, головна особливість якої – інтерактивність (на відміну від інших форм масової та публічної комунікації, ролі адресата та адресанта доступні кожному з учасників комунікації). Ефективність використання соціальних мереж і перспективність подальшого розвитку цієї форми суспільної комунікації підтверджується як її активною інтеграцією до загальної системи політичних комунікацій (соціальні мережі використовуються органами влади, політичними партіями, громадськими організаціями, окремими соціальними активістами тощо), так і використанням їх в економічній сфері (автоматизація менеджменту тощо).

Зрозуміло, що перспективи розвитку нових комунікаційних засобів «інформаційної» епохи перебувають у тісному взаємозв'язку з економічними процесами, глобалізованим індустріальним виробництвом і відповідною політичною практикою як визначальним чинником творення «портрету» сучасного суспільства. Проте цей зв'язок виявляється не так у використанні «мережі» у комерційних цілях, як у тому, що соціальні мережі стають засобом зворотного зв'язку між владою й суспільством, яке з розвитком комунікаційних мереж отримує додаткові важелі впливу на перебіг політичних та економічних процесів.

Щоб проілюструвати важливість соціальних мереж у системі політичних комунікацій достатньо відзначити, що сьогодні публікація на особистій сторінці політика або державного чиновника сприймається суспільством як його офіційна заява та слугує основою для подальшої трансляції «традиційними» ЗМІ.

Для інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек соціальні медіа стають інструментом, що дає змогу при належному підході до аналізу та фільтрації поширюваної ними інформації робити достовірні висновки та узагальнення щодо найрізноманітніших аспектів суспільного життя, нейтралізуючи спекулятивні та відверто пропагандистські сторони медіа-контенту.

При цьому слід мати на увазі, що, як наголошують окремі дослідники, «в Україні потреби соціуму – це не лише якісний контент і правдива інформація. Це також творення єдиної інформаційної платформи – простору перетину, а, отже, об'єднання й організації всіх суб'єктів суспільних змін» [9].

Прикладом використання соціальних медіа в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотечних підрозділів можуть слугувати, зокрема, дослідження особливостей регіонального розвитку, які стали одним з важливих напрямів діяльності СІАЗ НБУВ.

Суспільна актуалізація відповідної проблематики, обумовлена політичними подіями останнього року в Україні, робить ці дослідження особливо цінними для подальшого розвитку національного інформаційного простору.

Прикладом дослідження контенту соціальних медіа у співставленні з висвітленням аналогічних тем традиційними ЗМІ для аналізу та прогнозування перебігу суспільно-політичних та економічних процесів у регіонах став, зокрема, ряд аналітичних матеріалів, підготовлених підрозділом.

Серед них – статті присвячені оцінці розвитку сепаратистських тенденцій у Закарпатті (на прикладі русинського руху) [10]; матеріали про кримськотатарський рух як фактор впливу на перебіг українсько-російського конфлікту [11]; висвітлення подій, пов'язаних із соціальним протестним рухом та зростанням терористичної активності в Одеській та Харківській областях [12, 13]; оцінка соціально-політичної ситуації у Миколаївській та Херсонській областях [14] тощо.

Всебічний регулярний аналіз проблем регіонального розвитку – важливий чинник адекватної оцінки перспектив політичної стабілізації в країні, і соціальні медіа в таких дослідженнях постають як унікальний інструмент, що дає можливість дослідникові наблизитися до розуміння найактуальніших суспільних викликів, дійсного стану речей у політиці, економіці та соціальній сфері, оминаючи спокусу заглиблення у вторинні – маніпулятивні, пропагандистські, – аспекти впливу ЗМІ на суспільну свідомість. Водночас об'єктивний аналіз ситуації у країні вимагає вивчення саме таких аспектів функціонування соціальних медіа, оскільки головне завдання більшості з них – саме формування громадської думки через своєрідну суспільну міфотворчість.

З огляду на це, актуальними виглядають дослідження, присвячені впливу найбільш резонансних суспільних та політичних подій на онлайн-комунікацію.

Для України більшість таких подій останнього часу прямо чи опосередковано пов'язані з військовим конфліктом на Сході та перебігом інформаційної війни, тож увагу дослідників соціальних мереж привертають проблеми їх відображення в суспільній думці та регіональні аспекти такого відображення.

Дослідження впливу війни на Донбасі на онлайн-комунікацію користувачів соціальних мереж зокрема дає змогу сформувати уявлення про рівень згуртованості суспільства, динаміку подолання етнолінгвістичних та політичних суперечностей між представниками різних спільнот, перспективи подальшої трансформації суспільної думки зі значущих проблем сьогодення.

Для того щоб дати відповіді на питання, як відрізняються погляди на ті чи інші актуальні суспільні проблеми в різних регіонах країни, як регіональні, етнолінгвістичні та політичні аспекти впливають на політичну згуртованість суспільства, та чи може, наприклад, взагалі слугувати війна фактором та каталізатором державотворення, дослідники мають змогу використовувати дані про межрегіональну структуру обміну думками в Інтернеті на політично значущі теми.

Про механізм подібних досліджень ідеться, зокрема, у статті Д. Дуванової та А. Нікольсько-Ржевського «Розділяй думки і завойовуй територію: як війна на Донбасі розколює націю».

За допомогою пошуку за ключовим словом для політично значущих тем дослідники визначають коло громадських спільнот (дискусійних груп) в одній або кількох соціальних мережах, виділяють певну кількість записів на стіні користувачів та коментарів, пов'язаних із висвітленням відповідних питань. Використовуючи налаштування дати і часового поясу, а також місце проживання, яке зазвичай зазначене в мережевому профілі користувача, можна побудувати панель щоденних спостережень у межах певного регіону, що дає змогу спостерігати зміни як в обсязі мережевого спілкування, так і на рівні міжрегіональної фрагментації і поляризації. Дослідники доповнили дані, отримані із соцмереж, даними про кількість військових втрат по областях, отриманими з джерел в Інтернеті, а також соціально-економічними показниками областей України.

За допомогою серії статистичних моделей з ефектом фіксованого часу дослідники виявили, що повідомлення про загиблих сприяло підвищенню онлайн-активності, про це свідчить кількість коментарів. При цьому, відзначають вони, позитивний ефект триває не менше тижня і зберігається при скороченні спостережень до періоду після початку протестів на Майдані.

Хоча новини про військові втрати супроводжувалися зростанням онлайн-активності по всій країні загалом, регіональний аналіз (в розрізі областей) свідчив, що в західних та центральних областях користувачі більше співчували втратам інших областей, тоді як онлайн-активність користувачів VK.com з півдня та сходу країни підвищувалася при обговоренні втрат, які понесли їх рідні регіони.

«Ці висновки узгоджуються з нещодавнім експериментальним дослідженням Міхаеля Бауера, Алессандра Кассара, Джулі Хітілової та Джозефа Генріха, які виявили, що досвід війни зміцнює внутрішньогрупові інтереси, але зменшує довіру до чужоземців. Інформація про військові втрати у конкретних областях може послужити зміцненню регіональної ідентичності, підвищити почуття приналежності до вузької групи та спровокувати відчуження щодо “інших”», – констатують автори [15].

Таким чином, висновки про те, що інформація про рівень військових втрат не має значного впливу на рівень згуртованості користувачів соцмереж та не може розглядатися як об'єднувальний фактор для представників сходу і заходу країни, можуть слугувати основою для прогнозів щодо впливу на мережеву спільноту іншого кола питань, не пов'язаних безпосередньо з військовими діями та інформаційною війною. Дослідники, допускаючи, що в сфері спілкування в соціальних мережах війна не згуртовує українських користувачів (зокрема, мережі «ВКонтакте»), підкреслюють, що актуальність інформаційних приводів та активність їх висвітлення в мас-медіа, у цілому сприяє активності онлайн-користувачів, однак часто це стосується саме регіональної, а не загальнонаціональної комунікації.

З огляду на це великого значення набуває дослідження контенту протилежних за ідеологічним забарвленням ресурсів, що в результаті і дає можливість науковцям робити висновки якщо і не стовідсотково об'єктивні, то хоча б наближені до реальності. Прикладом такого підходу і можуть слугувати публікації СІАЗ, присвячені проблемам регіонального розвитку, а ознакою його ефективності – утілення в життя прогнозів, які дають його співробітники.

Здійснення моніторингу інформації сторінок у соціальних мережах з певної проблематики вимагає від дослідника використання методології, що відповідає конкретному завданню, і часто може розглядатися як універсальна тільки в загальних рисах. Також важливим у цьому контексті постає розуміння специфіки різних соціальних мереж, особливостей творення контенту конкретних сторінок та спільнот. Часто ця специфіка не є очевидною, тому для її адекватного сприйняття та відображення досліднику корисно бути активним користувачем соцмереж, вміти виділяти необхідний для відповідного дослідження сегмент мережевої спільноти, окреслювати коло публічних сторінок та груп, моніторингу контенту яких потребує поставлене завдання.

Однією з важливих форм дослідження суспільної думки з певних проблем та інформаційних приводів є аналіз коментарів користувачів до матеріалів, розміщених на сторінках ЗМІ в соцмережах. Це дає змогу отримати уявлення про актуальність інформаційного приводу та особливості сприйняття проблеми представниками різних соціальних, політичних та регіональних спільнот. При цьому досліднику слід мати на увазі, що навіть незначний інформаційний привід може стати каталізатором активного обговорення учасниками спільноти, що стосуватиметься більш широкого кола проблем та вказуватиме напрями подальших узагальнень.

У загальних рисах це можна проілюструвати таким прикладом.

Видання «Вести» на своїй сторінці в мережі «ВКонтакте» повідомляє: «В Закарпатье из-за селевых потоков смыло дорогу на Дрогобрат. Туристам пришлось пробираться пешком, а многие из них опоздали на поезд. Другие просто вынуждены были остаться в отелях» (http://vk.com/wall-52233542_438668). Обговорення цієї новини викликає не дуже активну дискусію, але тези, які озвучують її учасники, дають змогу робити висновки

та узагальнення щодо значно ширшого кола питань, ніж це передбачає інформаційний привід.

Так, користувач Александр Р. пише: «Попили весь лес, вывезли в Польшу за валюту, а теперь жалуются. Что же вы склон не укрепляете? Что же вы исследованиями не занимаетесь. Это же ваш дом, или опять Путин виноват?». Йому відповідає Максим В.: «Опосредовано виноват. Знаешь такого Медведчука? Знаешь, кем он приходится Путину? Знаешь, чем Медведчук занимался на Закарпатье? Тем, что ты уже озвучил». Таким чином питання екології логічно набувають політичного змісту. Прикладом того, як інші коментатори включають інформацію про конкретну екологічну проблему у більш широкий суспільний контекст, є і політично провокативний коментар користувача LubovI.: «А раньше когда случались такие природные явления Донбасс... оказывал помощь западной Украине, а они теперь пришли нас убивать. Какие люди добрые». Як видно зі змісту коментаря та даних особистої сторінки користувача, у даному випадку коментатор представляє Донецьк. Зрозуміло, що озвучені думки у тому чи іншому вигляді поділяються певною частиною українського суспільства, і досліджуючи мережевий «портрет» коментаторів, виходячи з даних розміщених на їх персональних сторінках, можна отримати уявлення про особливості сприйняття соціально-політичних реалій країни у різних регіонах, різними суспільними та віковими групами.

Коментар LubovI. сподобався кільком користувачам, серед яких і коментатор Александр Р. із Запоріжжя, 1982 року народження. Сторінки, на які підписаний користувач, дають змогу робити попередні висновки щодо його політичної та громадянської позиції, культурні вподобання тощо. Бачимо, наприклад, що окрім видання «Вести», Александр Р. підписаний на сторінку «Антимайдан», політичний журнал «США – Агрессор» тощо. З огляду на те, що головний акцент нашого дослідження робитиметься на регіональній специфіці відображення соціально-політичних проблем у соціальних медіа, звернемо увагу на публічні сторінки, що стосуються Запоріжжя – міста, яке представляє коментатор (у першу чергу нас цікавлять сторінки з відносно широкою аудиторією). Це, у нашому випадку, «В городеЗапорожье» (<http://vk.com/public60177452>) (близько 10 тис. підписників) «ТипичноеАдекватноеЗапорожье» (<http://vk.com/tpazp>) (близько 23 тис. підписників), «АтипичноеЗапорожье» (<http://vk.com/zp1770>) (близько 10 тис. підписників). Аналіз контенту цих сторінок та коментарів користувачів дає підстави дослідникові робити певні висновки щодо досліджуваних проблем.

Характерно, що інші користувачі, які погодились із коментарем LubovI., також є представниками Півдня та Сходу країни. Узагальнюючи особливості мережевих «портретів» окремих користувачів, виділених не випадковим чином, а виходячи зі спільних їх особливостей, дослідник має змогу наближатися до висновків щодо реального «портрету» сучасного суспільства у всьому його різноманітті.

Таким чином, інформаційний привід, що стосувався на перший погляд суто екологічних проблем окремого регіону, органічно (або ж, навпаки, маніпулятивно) вбудовується у загальну картину суспільного буття всієї країни, ставлячи перед дослідником нові, не завжди очікувані проблеми.

Ситуація навколо найбільш гострих та актуальних проблем регіонального розвитку через специфіку такої форми соціальної комунікації, як соціальні мережі, відображається у них часто з рівнем об'єктивності, якого не можуть досягти традиційні ЗМІ, саме через замученість до її відображення самих безпосередніх учасників суспільних процесів, що мають можливість до трансляції різних поглядів та точок зору.

Показовим та актуальним прикладом цього є відображення в соціальних медіа проблеми незаконного видобутку бурштину в Україні, зокрема на Рівненщині. ЗМІ повідомляють, що в рівненських лісах створено фактично «державу у державі» – так звана «Бурштинова республіка» стала сьогодні глобальною українською проблемою, що має згубні екологічні наслідки та створює «регіон беззаконня всередині країни».

Незважаючи на високий рівень уваги до цієї проблеми з боку традиційних ЗМІ, саме соціальні мережі дають досліднику більш повний та різносторонній матеріал для аналізу цього явища.

Так, згадана проблема періодично висвітлюється, зокрема, у матеріалах публічної сторінки «Типове Рівне» (http://vk.com/tipove_rv) (понад 100 тис. підписників), на якій з'являються репости зі сторінки «Клондайк» (<http://vk.com/amber.amber>) (близько 40 тис. підписників), що повністю присвячена діяльності шукачів бурштину. Аналіз контенту цієї сторінки та коментарів користувачів дає змогу отримати всебічну інформацію як про технічні особливості роботи «старателів», так і про своєрідну культуру, яка формується в цьому середовищі. Базуючись на цьому, часто унікальному, матеріалі, дослідник має змогу більш об'єктивно оцінити масштаби явища, шляхи його трансформації та ефективність дій держави, яка намагається взяти під контроль незаконний видобуток бурштину. При цьому варто зазначити, що часто навіть такий контент сторінки «Клондайк», як, наприклад, вірші «старателів» та коментарі до них, може досліднику більше матеріалу для відображення дійсного стану справ у «Бурштиновій республіці», ніж статті традиційних ЗМІ та офіційні заяви чиновників з цього приводу. Таким чином, подібні сторінки соціальних мереж слугують багатим джерелом матеріалу для дослідників найрізноманітнішого профілю.

Для повноти картини варто привести текст вірша шукачів бурштину, який лаконічно, стисло та достатньо вичерпно описує проблему:

«Витяг серце з мерседеса,
І поставив на колеса.
Потім помпу приліпив,
Щоб гібрид оцей служив.
Щоб давав під тиском воду
Й пробивав земну породу.
Щоб в підхватку попливли

Дорогі шматки смоли.
За які поліський люд
І живе й існує тут.
Хоч це трохи й аморально,
По закону нелегально,
Та невже в нестачі жити,
І по золоті ходити?
Хай пляшки по 5 (\$) приймають,
Люди миттю позбирають.
Чи обгортки ті барвисті,
Всі узбіччя будуть чисті.
Те що дорого «скупляють»,
Люди те і добувають.
На янтар ціна велика.
От він й вабить чоловіка.
Щоб й йому якимось прожити.

Тож туу мили, миють й будуть мити» (http://vk.com/wall-72033818_8373).

Цей вірш сподобався більш ніж 1800 користувачам. За необхідності цю аудиторію можна досліджувати більш детально.

Додамо, що загальний характер публікацій на сторінці «Клондайк» (враховуючи перебіг останніх подій навколо видобутку бурштину) свідчить, що масштаби та наслідки проблеми можуть виявитися несподіванкою для влади при спробі її роз'язання.

«Нехай наша...ненаситна влада постоїть в стороні. Земля де є бурштин, то земля народна, і народ сам вирішує, копати йому чи ні. А саджати нікого не треба – це не допоможе. Усіх не пересаджаєш. Старателям треба створити свою невеличку народну армію, яка б при нагоді могла дати відсіч нацгвардії і захистити бурштинову землю для подальшого видобутку бурштину» (http://vk.com/wall-72033818_8215), – говориться в одній з публікацій на сторінці.

Отже, вивчення контенту соціальних медіа з відповідної проблематики та узагальнення особливостей його формування сприятиме створенню адекватної інформаційної моделі регіонального розвитку, що актуально з огляду на процес реалізації реформи децентралізації і розбудови територіальних громад. Ці громади в результаті добровільного об'єднання будуть здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Інформаційний супровід цих процесів значною мірою визначатиметься інформаційно-аналітичною діяльністю відповідних бібліотечних підрозділів, як об'єктивних та незаангажованих учасників творення національного інформаційного простору.

З огляду на це перед бібліотечними структурами актуалізується завдання з дослідження контенту соціальних мереж, подальшого вивчення можливостей його використання у своїй інформаційно-аналітичній діяльності для підвищення якості своїх інформаційних продуктів. Для дослідника має велике значення можливість оперативної та безпосередньої оцінки тенденцій трансформації громадської думки з актуальних соціально-політичних та економічних питань, що зокрема виражені в коментарях користувачів, які відображають світоглядні особливості різних соціальних груп. Розв'язання проблеми адекватності та повноти відображення особливостей суспільної свідомості у зв'язку з політичною практикою певного історичного періоду тісно пов'язане з необхідністю багатосторонньої соціологічної оцінки складу мережевої спільноти. З іншого боку, дослідження контингенту соціальних мереж дасть змогу окреслити перспективні напрями розвитку інформаційно-аналітичних продуктів бібліотеки відповідно до сучасного попиту, інформаційних та інтерпретаційних потреб користувачів соціальних мереж. Крім того, опанування бібліотеками технологій мережевої комунікації сприятиме інтегруванню вже наявного бібліотечного ресурсу до комунікативного простору, що слугуватиме наповненню його науковою інформацією.

Список використаних джерел

1. Связанные одной соцсетью [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rabkor.ru/columns/debates/2015/08/20/connected-by-one-social-network/>. – Загл. с экрана.
2. Булахова Г. Бібліотеки в соціальних мережах та блогосфері як засіб рекламування / Г. Булахова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2013. – Вип. 35. – С. 146–151.
3. Вітушко Н. Поширення інформаційно-аналітичних продуктів бібліотек за допомогою соціальних мереж / Н. Вітушко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2013. – Вип. 35. – С. 196–202.
4. Вітушко А. Діяльність бібліотек у соціальних мережах: проблеми інформаційної безпеки / А. Вітушко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2013. – Вип. 35. – С. 213–220.
5. Чернявська Л. Представлення бібліотек у блогах та соціальних мережах як фактор покращення комунікації у віртуальному середовищі / Л. Чернявська // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2013. – Вип. 35. – С. 152–164.
6. Горовий В. М. ІТ-субкультури в структурі сучасного суспільства / В. М. Горовий. – Україна: події, факти, коментарі. – 2012. – № 5.

7. Науковий блог: як інтернет назавжди змінив протест [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/blogs/2015/12/151222_protest_change_blog_or. – Назва з екрана.

8. Сетевое сообщество Рунета становится все более влиятельным [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.voanews.com/russian/news/russia/russian-socialnetworks-2011-09-20-130229573.html>. – Загл. с экрана.

9. Суспільне мовлення як простір для розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://life.pravda.com.ua/columns/2015/03/22/190719/view_print/. – Назва з екрана.

10. Сепаратистские тенденции в Закарпатье в оценках СМИ [Электронный ресурс] // Резонанс. – 2014. – № 75. – Режим доступа: <http://nbuviar.gov.ua/images/rezonans/2014/rez75.pdf>. – Загл. с экрана.

11. Крымскотатарское движение как фактор влияния на ход украинско-российского конфликта в оценках СМИ [Электронный ресурс] // Резонанс. – 2014. – № 89. – Режим доступа: <http://nbuviar.gov.ua/images/rezonans/2014/rez89.pdf>. – Загл. с экрана.

12. Рост террористической активности и социального протестного движения в Одессе. Перспективы стабилизации ситуации в регионе [Электронный ресурс] // Резонанс. – 2015. – № 4. – Режим доступа: <http://nbuviar.gov.ua/images/rezonans/2015/rez4.pdf>. – Загл. с экрана.

13. Ход антитеррористических мероприятий в Харьковской области в оценках СМИ [Электронный ресурс] // Резонанс. – 2015. – № 11. – Режим доступа: <http://nbuviar.gov.ua/images/rezonans/2015/rez11.pdf>. – Загл. с экрана.

14. Ситуация в Одесской, Николаевской и Херсонской областях в оценках прессы [Электронный ресурс] // Резонанс. – 2014. – № 30. – Режим доступа: <http://nbuviar.gov.ua/images/rezonans/2014/rez30.pdf>. – Загл. с экрана.

15. Розділяй думки і завойовуй території: як війна на Донбасі розколює націю [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://voxukraine.org/2015/08/10/yak-viyna-na-donbasi-rozyednuye-natsiyu_ukr/. – Назва з екрана.

Y. Jakimenko, Junior Research Associate,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Social media as a research tool of regional development

The article is devoted to aspects of constructing a system of objective evaluation of social networking information in the study process of regional development, the impact of social media networks of individuals and social groups, role in these processes of information-analytical departments of libraries.

Keywords: social networks, social movements, public opinion, regional development.